

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 84 - 85	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1983	Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7 ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 106 79 Τηλ. 36.21.651 - 65.99.783

ΦΟΡΕΣΙΑ ΠΩΓΩΝΙΟΥ
Costume de Pagoni

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΛΗΣ
Υπερχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΑΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Υφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Υπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Άθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιωαννίνων Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Μ. ΜΕΛΑΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.,
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 106 79
Τηλ. 3621651

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Αγία Παρασκευή Αττικής
Τερψιθέας 64 - Τηλ. 6599783
Κ.Α. 153 41

Τυπώνεται και αποστέλλεται με αυτο-
προαίρετη συνδρομή 500 δραχμών
το χρόνο.

Η «Ηπειρωτική Εταιρεία» διαθέτει
παλιά τεύχη του Δελτίου της και αντί-
τυπα των διαλέξεων της.

ΦΩΤΟ - ΟΦΦΣΕΤ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΚΟΥΖΕΛΟΣ
ΛΕΩΧΑΡΟΥΣ 11 - ΤΗΛ. 3235375
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 105 60

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 84-85	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1983	Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7 · 106 79 'Αθήνα Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΣΙΣ 1906 · ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ 1934

ΕΙΣΔΟΧΗ "ΦΙΛΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ" 1976

ΟΔΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7 · ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛ. 3621.651 — 6599.783

ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία» ὀργανώνει τὴν 9ην Νοεμβρίου 1983, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7.30' μ.μ. εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Ἐλευθ. Βενιζέλου 22 — Ὀμήρου τὴν πρώτην κατὰ σειράν πνευματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς περιόδου 1983—84.

Κατ' αὐτήν, μετ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου, θὰ ὀμιλήσῃ ὁ κ. Γιωργος Βρέλλης Λογοτέχνης με θέμα :

Προσκύνημα στὸ Δρίσκο τοῦ Μαθίλη.

Θὰ προβληθοῦν ἐγχρωμες εἰκόνες καὶ θ' ἀπαγγελθοῦν σονέττα τοῦ Ποιητῆ ἀπὸ τὸν ἠθοποιὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κ. Γιωργο Μετσόλη.

Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ τιμήσετε τὴν Ἡπειρωτικὴν ἐκδήλωσιν μετὰ τὴν παρουσίαν σας.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ.

Ὁ Πρόεδρος
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΣΤΑΘ. Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

Ὁ Κοσμήτωρ
ΕΥΘ. ΝΙΚΟΥ

Γιώργος Π. Βρέλλης

Λογοτέχνης, ποιητής και κριτικός. Γεννήθηκε στα Γιάννινα το 1917. Ὀρφάνεψε μικρός από γονιούς και μεγάλωσε αυτός και τέσσερα αδέρφια του κοντά στη θεία τους — από μητέρα — τη δασκάλα Σοφία Γ. Παραμυθιώτου, που από νεάνιδα ως τη γηρατειά αναλώθηκε για τ' ανήψια της, παρέμεινε άγαμος, προσφέροντας δυο καθηγητές, δυο δασκάλους και έναν υπάλληλο στη Στρατιωτική Ἀεροπορία.

Ἀποφοίτησε από τή Ζωσιμαία Ἀκαδημία και βγήκε ἀριστοῦχος από τή δίχρονη Πανεπιστημιακή Μετεκπαίδευση. Γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή Ἀθηνῶν ἀλλά ὑπηρεσιακή δέσμευση και οικονομικές ἀντιξοότητες τοῦ στέρτησαν τίς φιλολογικές σπουδές. Ὑπηρέτησε 31 χρόνια σέ Μονοθέσια σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου και τὰ τελευταῖα τέσσερα σάν Ἀναπληρωτῆς Ἐπιθεωρητῆ Πρεβέξης και Διευθυντῆ τῶν Προτύπων Δημ. Σχολείων τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγ. Ἀκαδημίας. Τό 1956 παρουσίασε τό μοναδικό τῆς Ἑλλάδος Σχολικό Μουσείο και Ἔργαστήριο μέ ὄλα τὰ ἐποπτικά μέσα, ὄλων τῶν τάξεων και ὄλων τῶν μαθημάτων μέ ἀπλή κατασκευή καθὼς και πολλές σπάνιες συλλογές. Τό 1958 βραβεύεται ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιά τή συλλογή διηγημάτων του «Ἡπειρος και Πίνδος» και παίρνει μαζί και χρηματικό ἐπαλλο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Προεδρίας τῆς Κυβερτήσεως.

Τό συγγραφικό του ἔργο ἀπό τό 1945 μέχρι 31.12.1982 εἶναι 3.496 δημοσεύματα σ' ἐφημερίδες και περιοδικά ἤτοι διηγήματα, σονέττα, ἠθογραφήματα, πεζοτράγουδα, χρονογραφήματα, ἐπιφυλλί-

δες, δοκίμια, κριτικές, βιβλιοκρίσεις, χρονικά, συνεντεύξεις, ἀνταποκρίσεις, ρεπορτάζ, μελέτες, μονογραφίες, κύρια ἄρθρα, σχόλια, σατυρικά, εὐθυμογραφήματα, λογογραφικά, ταξιδιωτικά. Ἐδῶσε πολλές διαλέξεις και παρουσίασε σέ 14 παραστάσεις τό πρῶτο του ἑμιστρο θεατρικό ἔργο.

Κυκλοφόρησε τὰ ἐξῆς βιβλία: Ἀ' ΠΟΙΗΣΗ: 1. «Γιαννιώτικα σονέττα Ἀ' — Γιάννινα 1979, σελ. 144 (ἐξαντλημένο). 2. «Γιαννιώτικα σονέττα Β' — Γιάννινα 1980, σελ. 96 (ἐξαντλημένο). 3. «Γιαννιώτικα σονέττα Γ' — Γιάννινα 1982, σελ. 112 και 4. «Γιαννιώτικα σονέττα Δ' — Γιάννινα 1983, σελ. 64.

Β' ΠΕΖΑ. 1) Ἀ' «Λυρικοί στοχασμοί». Ραδιοφωνικές ἐκπομπές — Ἡ Γιαννιώτικη λέμνη και τό νησί τῆς Γιάννινα 1980, σελ. 128. 2) Β' «Λυρικοί στοχασμοί».

σμοί. Ραδιοφ. έκπομπές — Γιαννιώτικες εποχιακές όμορφιές. Γιάννινα 1980, σελ. 96. 3) Κοσμάς ό Αιτωλός, ό έπαναστατικός παιδευτής και έθνεγγέρτης, Γιάννινα 1981, σελ. 56. 4) Κώστας Κρυστάλλης, τό πονεμένο, τ' άγνό παιδί τής Πίνδου — Γιάννινα 1981, σελ. 128 (έξανακλήμένο). 5) Δορέντζος Μαβίλης, ό άνθρωπος, ό ποιητής, ό ήρωας τού Δρίσκου — Γιάννινα 1982, σελ. 192. 6) Γενική θεώρηση στην ποίηση τού Θαλή Ρηγορίδη, δοκίμιο. Ρώμη 1982, σελ. 48.

Στό Ραδιοφωνικό Σταθμό Ίωαννίνων είναι τακτικός συνεργάτης από την ίδρυσή του (1949) μέχρι σήμερα. Θέματά του: Άντίλαλοι από τή σλαβία, Πανηγυρικοί, θρησκευτικοκοινωνικές όμιλίες, λογοτεχνικά τέταρτα, Περίπατοι ανά τήν Ελλάδα, Ραδιοφωνικές σκηές, έμμετρα σκέτες, Λυρικοί στοχασμοί. Σύνολο έκπομπών μέχρι: 31.12.1928, 1.646. Για τό έρ-

γο του ό λογοτέχνης Γιάννης Καραβίδας έγραψε τό δοκίμιο «Φυσιολατρία και άνθρωπιά μέσα από τά Γιαννιώτικα συνέτα και τούς Λυρικούς στοχασμούς» τού Γιώργου Βρέλλη. Άθήνα 1982, σελ. 22.

Ό Γιώργος Βρέλλης, ό τραγουδιστής των Γιαννίνων, χαρακτηρίζει τον έαυτό του «ένα φτωχό, ταπεινό σπουργιτάκι που δέν έγκαταλείπει τον τόπο του μά αφήγει τή φωνή του παρήγορη συντροφιά στην παράδοση και τήν τωρινή ζωή στην έρημωμένη Ήπειρο και στην πονεμένη ήπειρωτική καρδιά». Στου ήπειρωτισμού τό χρέος κάλεσμα ή γραφή του σέ τρεις καθημερινές Γιαννιώτικες έφημερίδες κάθε όδομάδα και κάθε Κυριακή μεσημέρι ή καθιερωμένη του λογοτεχνική έκπομπή από τον τοπικό Ραδιοσταθμό. Γράφει 38 χρόνια Αυτό είναι τό παρόν του, αύτή και ή μικρή του προσφορά στην κατακατημένη Ήπειρό μας.

Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

Συνοικία Σιαράβα. Γιάννινα. 1911.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΗ ΒΙΤΣΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΑΣ ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

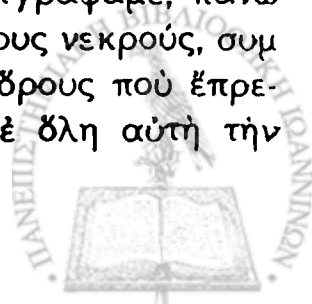
(Συνέχεια και Τέλος)

“Ας έλθουμε τώρα στα δύο νεκροταφεία του Μολοσσικού χωριού. Οί δύο δρομίσκοι του νότιου άκρου του οικισμού έφερναν στους τάφους του Νότιου Νεκροταφείου. Η εικόνα που μάς έδωσε ή ανασκαφή για την μορφή του νεκροταφείου δέν είναι πλήρης, επειδή μέρος τών τάφων στο όρυγμα της δεξαμενής είχαν ήδη καταστραφεί. Έξ άλλου δέν μπορούμε να ξέρουμε τί υπήρχε κάτω από την παληά δεξαμενή.

Στό Ν.Δ. άκρο του νεκροταφείου, που ονομάσαμε Νότια Νησίδα, βρέθηκε άνεπαφη μία ομάδα 15 γεωμετρικών τάφων, σκεπασμένη με επικλινές στρώμα από πέτρες, που τό στήριζε ένας πρόχειρος αναλημματικός τοίχος. Τό χαρακτηρίσαμε σαν μία τυμβοειδή κατασκευή, χωρίς να έχει τό τυπικό κυκλικό σχήμα του τύμβου.

Οί υπόλοιποι 130 τάφοι του Νότιου Νεκροταφείου ήταν σωρευμένοι ό ένας πάνω στον άλλο, μέχρι και σε έπτά άλλεπάλληλες σειρές, μέσα σε χώρο 10X14 μ. Οί τάφοι τών άνωτέρων στρωμάτων ανήκαν στους κλασσικούς και αρχαϊκούς χρόνους, από τό 4ο δηλαδή ως τον 7ο αϊ. π.Χ., οί τών κατωτέρων στρωμάτων στην γεωμετρική έποχή (9ο και 8ο αϊ. π.Χ.). Από την χρονολογική κατανομή τών τάφων γίνεται φανερό, ότι ή έποχή της πληθυσμια-

κής άνθήσεως του μολοσσικού χωριού ήταν οί γεωμετρικοί χρόνοι, κυρίως ό 8ος αιώνας π.Χ. Παρατηρείται κάθετη ελάττωση τον 7ο αιώνα και βαθμιαία ανάκαμψη από τον 6ο προς τον 5ο αϊ. π.Χ. Οί πιο παληοί τάφοι ήταν συνήθως άπλοι λάκκοι με λίγες πέτρες στα πλάγια, σκεπασμένοι με σανίδες και χώμα. Στους επόμενους αιώνες χρησιμοποιούσαν τον ίδιο τρόπο ταφής, εκεί όπου υπήρχε ή δυνατότητα να σκάψουν λάκκο για τον ένταφισμό. Οί περισσότεροι όμως από τους γεωμετρικούς και τους κλασσικούς τάφους είχαν άλλη μορφή, ανήκαν δηλαδή στον τύπο του λιθοσωρού : άνοιγόταν ένας ρηχός λάκκος, ό νεκρός και οί προσφορές περιβαλλόταν σφικτά με πέτρες, πάνω στις οποίες στήριζαν κλαδιά και μετά τον σκέπαζαν με ένα λίθινο σωρό. Οί επόμενοι λόγοι επέβαλαν την υιοθέτηση αυτού του τρόπου ταφής: από μακραιώνη συνήθεια έπρεπε όλοι οί συγγενείς να θάβονται σε ένα συγκεκριμένο χώρο, ό ένας δίπλα στον άλλο, χωρίς να έπιτρέπεται ή διατάραξη τών παλαιότερων νεκρών, που ήταν ιδιαίτερα σεβαστοί. Έτσι με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε πρόβλημα χώρου, όποτε ό τρόπος ταφής που περιγράψαμε, πάνω από τους παληότερους νεκρούς, συμβιβαζόταν με τους όρους που έπρεπε να τηρηθούν. Σε όλη αυτή την

διαδικασία εἶναι κρυμμένη ἢ συνήθεια τῆς ταφῆς σὲ τύμβο, ἢ διαμόρφωση ὅμως τοῦ ἐδάφους στὸ νότιο νεκροταφεῖο, μὲ τὴν δυνατὴ διπλὴ κλίση, δὲν ἐπέτρεπε τὴν κατασκευὴ ταφικῶν τύμβων. Ἔτσι τὸ νεκροταφεῖο ἔχει τελείως δική του μορφή πού δὲν συναντιέται σὲ ἄλλες περιοχές.

Οἱ 26 τάφοι τοῦ Βόρειου Νεκροταφείου καλύπτουν τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο, ἀπὸ τὸν 9ο ὡς τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Ἀπὸ τὴν ἀκτινωτὴ διάταξή τους συμπεραίνουμε ὅτι ἦταν πολὺ πιθανὸ νὰ συναποτελοῦσαν ἕνα ἢ δύο μικροὺς τύμβους. Ἀξιοσημείωτη διαφορὰ ἀπὸ τὸ Νότιο Νεκροταφεῖο ἦταν ὅτι δὲν διατηρήθηκαν οἱ σκελετοί, ἐξ αἰτίας τῆς διαφορετικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους.

Κατὰ τὴν διάρκειά τῶν ἑξ αἰώνων τῆς χρήσεως τῶν νεκροταφείων δὲν παρατηρήθηκε οὔτε μιὰ φορά καύση τῶν νεκρῶν. Τὸ σῶμα τὸ ἀπέθεταν στὸ ἔδαφος μὲ τὰ χέρια δίπλα στὴν λεκάνη ἢ καμμιά φορά τὸ ἕνα μόνο πάνω στὴν κοιλιά. Διπλές ἢ τριπλές ταφές παρατηρήθηκαν δύο μόνο φορές· καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἐπρόκειτο γιὰ ἐνταφιασμὸ γυναίκας μὲ ἕνα ἢ καὶ δύο παιδιά. Στὴν τελευταία περίπτωση ἢ τριπλὴ ταφή βρέθηκε ἀκτέριστη, χωρὶς δηλαδὴ προσφορές, πρᾶγμα σπάνιο γιὰ τὴν Βίτσα, καὶ μάλιστα σκεπασμένη μὲ τεράστιες πέτρες. Ὑποθέτω ὅτι ὁ ὁμαδικὸς θάνατος θὰ ὀφειλόταν σὲ μεταδοτικὴ ἀσθένεια καὶ ἢ κατακάλυψη μὲ ὄγκωδεις πέτρες θὰ εἶχε ἀποτροπαϊκὸ χαρακτήρα, νὰ θάψουν ὅσο τὸ δυ-

νατὸν βαθύτερα καὶ τελεσίδικα τὸ θανατικόν. Ἀκτέριστος βρέθηκε καὶ ὁ σκελετὸς ἑνὸς ἀπόκληρου τοῦ χωριοῦ, ἑνὸς κουτσοῦ, πού ὁ ἕνας μῆρός του ἦταν ἀρκετὰ ἑκατοστὰ βραχύτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον. Κοντὰ στὸ κεφάλι στὴν ἄκρη τῶν ποδιῶν ἢ ἐπάνω στὰ γόνοτα καὶ τίς κνήμες ἀπέθεταν τὰ κτερίσματα, τὰ διάφορα ἀντικείμενα πού πίστευαν ὅτι ἔπρεπε νὰ συνοδεύουν τὸν νεκρὸ στὸν ἄλλο κόσμον.

Τὰ πῆλινα ἀγγεῖα ἦταν ἢ ἀπαραίτητα σὲ κάθε τροφὴ προσφορά: ἕνα ἢ δύο στοὺς κλασσικοὺς καὶ ἀρχαίκοὺς χρόνους, περισσότερα, μέχρι ἑπτὰ, στὴν γεωμετρικὴ ἐποχὴ. Τὰ ξίφη, τὰ μονόστομα μαχαιροειδῆ ξίφη, μικρὰ μαχαίρια καὶ πρὸ παντὸς οἱ σιδερένιες αἰχμές τῶν δοράτων ἀφθονοῦσαν στοὺς ἀνδρικοὺς τάφους. Ἀκόμα καὶ στὰ ἀγόρια τῶν 8—10 ἐτῶν ἔπρεπε νὰ ἀποθεθοῦν μία ἢ δύο αἰχμές. Οἱ γυναῖκες θάπτονταν μαζί μὲ τὰ κοσμήματά τους, πού ἦταν περιδέραια ἀπὸ γυάλινες ἢ κρυστάλλινες χάνδρες, δακτυλίδια, χάλκινες καὶ σιδερένιες περόνες καὶ πόρπες, ἄνὰ μία σὲ κάθε ὤμο γιὰ τὴν στερέωση τοῦ μάλλινου πέπλου. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν κάτω ἐπιφάνεια μερικῶν πορπῶν ἀποτυπώθηκε στὴν ὀξείδωση τοῦ σιδήρου τὸ ὕφασμα τοῦ ἐνδύματος τῆς νεκρῆς, ἄλλοτε πολὺ λεπτὸ καὶ ἄλλοτε χονδρὰ ὕφασμένο μάλλινο. Ἡ νεκρὴ τοῦ τάφου 113, πού ἦταν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους τοῦ νεκροταφείου, τοῦ 9ου αἰ. π.Χ., ἦταν κατάφορτη ἀπὸ χάλκινα κοσμήματα καὶ

χάνδρες περιδεραιών. Στο κεφάλι ἔφερε χάλκινο διάδημα καὶ στήν μέση εἶχε κρεμασμένο ἓνα ἄρκετὰ μεγάλο μαχαίρι. Τὰ κοσμήματά της ἔχουν ἀκριβῆ ἀντίστοιχα στοὺς πρωτογεωμετρικοὺς καὶ πρῶτους γεωμετρικοὺς τάφους τῆς Βεργίνας, ὥστε μὲ βεβαιότητα νὰ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ νεαρή γυναίκα εἶχε ἔλθει πλούσια νύφη ἀπὸ τὴν Μακεδονία.

Ἄρκετὰ χάλκινα ἀγγεῖα βρέθηκαν σὲ ἀνδρικοὺς τάφους ἀρχαϊκῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀποδίδονται σὲ κορινθιακὰ ἐργαστήρια, πού ἦταν ὀνομαστὰ στὸν ἀρχαῖο κόσμον γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ποιότητα τῆς παραγωγῆς τους.

Στὰ ἀριστουργήματα τῆς κορινθιακῆς χαλκουργίας ἀσφαλῶς καταλέγονται οἱ δύο ραμφόστομες πρόχοι ἀπὸ τὸν τάφο 66. Καὶ οἱ δύο ἔχουν περίτεχνες λαβές, πού λήγουν κάτω σὲ ἀνθέμιο, ἐνῶ στὸ ψηλότερο σημεῖο φέρουν ἀνάγλυφο γυναικεῖο κεφάλι ἀνάμεσα σὲ δύο ρόδακες. Ἡ πρόχους Α ἔχει γαλαζοπράσινο τὸ σφυρήλατο σῶμα καὶ σκούρα πράσινη τὴν χυτὴ λαβή· χρονολογεῖται στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. Ἡ πρόχους Β ἀντίθετα, ἔχει σκούρο πράσινο τὸ σῶμα καὶ γαλαζοπράσινη τὴν λαβὴ καὶ τοποθετεῖται στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἡ γυναικεῖα προτομὴ τῆς πρόχους Β εἶναι ἀδιάψευστο τεκμήριον ὅτι πρόκειται γιὰ ἀγγεῖα κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου, ἐπειδὴ ὅμοιες τελείως πήλινες ἔχουν βρεθεῖ στὴν Κόρινθο καὶ ἄλ-

λοῦ, κατασκευασμένες ἀπὸ τὸν χαρακτηριστικὸ κορινθιακὸ πηλό. Ἄρκετὲς λαβές ἀπὸ ὅμοια ἀγγεῖα βρέθηκαν στὴν Δωδώνη, κορινθιακῆς καὶ αὐτὲς κατασκευῆς ἢ ἀπὸ κορινθιακὴ ἀποικία τῆς Ἡπείρου. Τὸ σχῆμα τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἔχει προϊστορικὴ καταγωγή καὶ ἦταν ἰδιαίτερα ἀγαπητὸ στὴν Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο. Οἱ κορίνθιοι χαλκουργοὶ τὸ υἱοθέτησαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς καὶ τὸ διοχέτευσαν οἱ ἔμποροὶ τους πρὸς τὶς περιοχές, ὅπου ὑπῆρχε ἡ σχετικὴ ζήτησις. Οἱ πρόχοι τῆς Βίτσας ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ εἶναι τὰ μοναδικὰ ἀκέραια διατηρημένα ἀγγεῖα αὐτοῦ τοῦ σχήματος ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ. Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 5ου αἰ. ὑπάρχουν πολὺ λίγα ἀκέραια, ἀπὸ ἐργαστήρια πού μιμοῦνται τὰ κορινθιακὰ.

Τὰ πήλινα ἀγγεῖα τῆς Βίτσας ἀποτελοῦν μία πολύτιμη πηγὴ πληροφοριῶν γιὰ τὴν ἀνθρωπογεωγραφία, τὶς ἐμπορικὲς σχέσεις καὶ τὶς μετακινήσεις τῶν κατοίκων τοῦ ἀρχαίου χωριοῦ. Χωρίζονται σὲ δύο μεγάλες ομάδες, τὴν μεγαλύτερη ἀποτελοῦν τὰ χειροποίητα ἐγχώρια ἀγγεῖα, τὴν ἄλλη τὰ εἰσηγμένα τροχήλατα. Τὰ εἰσηγμένα ἀγγεῖα τοῦ 8ου καὶ 7ου αἰ. προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴν Κόρινθο, λίγα ἀπὸ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Δυτικὴ Ἑλλάδα. Τὰ τελευταῖα προέρχονται εἴτε ἀπὸ τὶς ἀποικίες τῶν Ἡλείων στὴν νότια Ἡπειρο, σὶς πεδιάδες τῆς ὁποίας θὰ διαχειρίζοντο οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι τῆς Μολοσσίας, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν Ἰθάκη. Στίχοι τῆς Ὀδύσσειας μαρτυροῦν ὅτι ὁ

Ὀδυσσεύς διατηροῦσε στενές σχέσεις μὲ τὴν Ἡπειρο. Κύρια πηγὴ προσπορισμοῦ τῶν κορινθιακῶν θὰ ἦταν ἡ ἀποικία τῶν Κορινθίων Ἀμβρακία, πού τὰ ἐρείπιά της ἐκτείνονται κάτω ἀπὸ τὴν σύγχρονη Ἄρτα. Ἡ συνύπαρξη στοὺς τάφους τῆς Βίτσας τῶν ἐγγύριων μὲ τὰ γεωμετρικὰ εἰσηγμένα ἀγγεῖα, μὲ τὴν γνωστὴ ἀπὸ ἄλλες ἀνασκαφές χρονολόγηση, ὑπῆρξε πολύτιμο βοήθημα γιὰ τὴν χρονολόγηση τῆς χειροποίητης ἠπειρωτικῆς κεραμεικῆς.

Βασικὰ σχήματα τῆς τελευταίας εἶναι οἱ ραμφόστομοι πρόχοι καὶ οἱ κἀνθαροι, πού σχεδὸν δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα τάφο τῶν γεωμετρικῶν χρόνων. Μετὰ ἔρχονται οἱ μικροὶ ἀμφορεῖς μὲ δύο ἕως τέσσερις λαβές. Τὰ περισσότερα ἀγγεῖα ἦταν διακοσμημένα μὲ γραμμικὰ γεωμετρικὰ σχέδια, πού ἐκτὸς ἀπὸ λίγες περιπτώσεις διατηρήθηκαν γενικὰ πολὺ ἄσχημα, ἐπειδὴ ἡ ζωγραφικὴ διακόσμηση γινόταν μετὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ἀγγείου.

Ἡ ἐγγῶρα κεραμεικὴ ἐμφανίζεται στοὺς παλιότερους τάφους τοῦ 9ου αἰ. καὶ συνεχίζεται μέχρι καὶ τὸν 7ο αἰ. π.Χ. Τὰ σχήματα τῶν ἀγγείων καὶ ἡ διακόσμηση τὴν ἐντάσσουν στὴν γεωμετρικὴ κεραμεικὴ τῆς Β.Δ. Μακεδονίας. Μεγάλῃ εἶναι ἡ ὁμοιότητα μὲ ἀγγεῖα ἀπὸ τὸν Ἅγιο Παντελεήμονα Ὀστρόβου καὶ τὸ Μπουμποῦσι (Πλατανιά) κοντὰ στὴν Καστοριά. Φορεῖς τῆς κεραμεικῆς αὐτῆς, ὅπως ὑποστήριξε πρῶτος ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος HEURTLEY καὶ στὴν συνέχεια ἀπέδειξε μὲ τὶς ἐρευνές του ὁ Κα-

θηγητῆς Σ. Δάκαρης ἦταν τὰ νομαδικὰ βορειοδυτικὰ ἑλληνικὰ φύλα πού ἐπὶ αἰῶνες ἔκαναν μετακινήσεις ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότο καὶ ἀντίστροφα ἀπὸ Νότο πρὸς Βορρᾶ ἢ καὶ διέσχισαν ἐγκάρσια τὴν Πίνδο, ἔχοντας πάντα ἀφετηρία τὰ βουνά της. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, τὸ πολυπλόκτον ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ἑλληνικὸν ἔθνος, ἄλλοτε ὀνομαζόταν Δωρικόν, ἄλλοτε Ἑλληνικόν καὶ ἄλλοτε Μακεδνόν, δηλ. Μακεδονικόν. Ἡ μαρτυρία αὐτῆ τοῦ Ἡροδότου εἶναι πολύτιμη, ἀφ' ἑνὸς γιατί θεμελιώνει ἱστορικὰ τὶς μετακινήσεις τῶν βορειοδυτικῶν ἑλληνικῶν φύλων, ἀφ' ἑτέρου γιατί ἀποτελεῖ ἀτρέπταχτο τεκμήριον γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς κεραμεικῆς πού τοὺς ἀποδίδουμε, γιὰ τὴν ὁποία τελευταία καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια νὰ χαρακτηρισθεῖ ἰλλυρικὴ. Ἡ Β.Δ. γεωμετρικὴ κεραμεικὴ πρέπει νὰ ἦλθε στὴν Ἡπειρο τὸν 12ο αἰ. π.Χ. καὶ νὰ τὴν ἔφεραν μαζί τους οἱ Μολοσσοί, ἓνα ἠπειρωτικὸ φύλον πού κατοικοῦσε στὸν ἄνω ροῦ τοῦ Ἀλιάκμονα, στὰ σύνορα Μακεδονίας — Ἡπέιρου.

Κατὰ τὴν παράδοση τοὺς Μολοσσοὺς ὀδήγησε στὴν Ἡπειρο μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας ὁ γυιὸς τοῦ Ἀχιλλέα Νεοπτόλεμος. Ἀρκετὰ δείγματα ἀπὸ τὴν παλιότερη φάση τῆς Β.Δ. κεραμεικῆς τοῦ 12ου αἰ. καὶ τῶν πρωτογεωμετρικῶν χρόνων ἔχουν βρεθεῖ στὴν Βίτσα, χωρὶς ὅμως ἀκόμη νὰ ἐντοπισθοῦν τὸ νεκροταφεῖο καὶ ὁ οἰκισμὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Τὸν 6ο αἰ. π.Χ. ἔχει σταματήσει

ή κατασκευή τῶν χειροποίητων ἀγγείων καὶ στοὺς τάφους ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα, πού θὰ ἐπικρατήσουν τὸν 5ο καὶ 4ο αἰ., μαζί μὲ τὶς κορινθιακὲς ἢ τοπικὲς ἀπομιμήσεις τῶν ἀττικῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀντικατοπτρίζει τὴν ἀλλαγὴ πολιτικῆς τῶν Μολοσσῶν βασιλέων, πού μέχρι τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ἦταν κατὰ τὸν Θουκυδίδη φίλοι τῶν Κορινθίων. Στὰ τέλη τοῦ 5ου αἰ. ὅμως ὁ βασιλεὺς Θαρύπας, πού γνώρισε τὴν ἀττικὴ παιδεία στὴν Ἀθήνα, ἄλλαξε πολιτικὴ καὶ στράφηκε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ στροφὴ αὐτὴ εἶχε τὸν ἀντίκτυπό της καὶ στὸ ἐμπόριο.

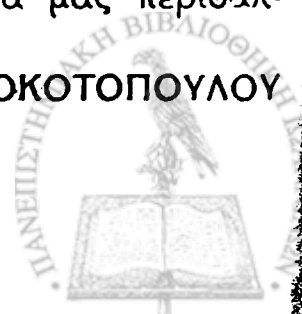
Τὰ χιλιοσπασμένα λοιπὸν ἀγγεῖα τῆς Βίτσας εἶναι σὲ θέσῃ χωρὶς νὰ ἔχουν φωνή, νὰ μᾶς μιλήσουν καὶ νὰ μᾶς ποῦν πολλὰ γιὰ τὴν ζωὴ τῶν κατοίκων τοῦ ἀρχαίου μολοσσικοῦ χωριοῦ. Μᾶς ἐπιβεβαίωσαν τὴν θεωρίαν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν θερινὴ διαμονὴ νομάδων κτηνοτρόφων, ὅπως δείχνουν καὶ τὰ ἀφθονὰ ὄστᾶ αἰγοπροβάτων πού βρέθηκαν καὶ ἡ ὁμοιότητα τῶν ταπεινῶν σπιτιῶν τους μὲ τὶς καλύβες τῶν Σαρακατσάνων. Ἡ τραχύτητα τοῦ κλίματος τὸν χειμῶνα καὶ τὴν πρῶϊμη ἀνοιξὴ τοὺς ἀνάγκαζε ἀπὸ τὸ φθινόπωρο νὰ μετακινοῦν τὰ κοπάδια τους πρὸς τὰ χειμαδιά, πού δὲν ἦταν ἄλλα ἀπὸ τὶς πεδιάδες ὅπου μέχρι σήμερα κατεβαίνουν οἱ Σαρακατσάνοι τῆς Βίτσας καὶ τοῦ Μονοδενδρίου. Ἐκεῖ, στὰ χειμαδιά, οἱ κτηνοτρόφοι τοῦ ἀρχαίου χωριοῦ ἔρχονταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς κορινθιακὲς καὶ ἡλειακὲς ἀποικίαις, μὲ τὶς ὁποῖες ἀντάλλασσαν τὰ προϊόντα

τους. Ἔτσι προμηθεύονταν τὰ κορινθιακὰ πῆλινα καὶ χάλκινα ἀγγεῖα, καθὼς καὶ τὰ ἡλειακὰ, ἰθακήσια καὶ ἀττικά. Ἀπὸ τὴν χειροποίητη κεραμεικὴ τους ἐξ ἄλλου ἐπιβεβαιώνεται ὅτι οἱ Μολοσσοὶ ἀνῆκαν στὴν ὁμάδα τῶν βορειοδυτικῶν δωρικῶν φύλων, πρᾶγμα βέβαια πού ἔχει ἤδη ὑποστηριχθεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς γλωσσολόγους.

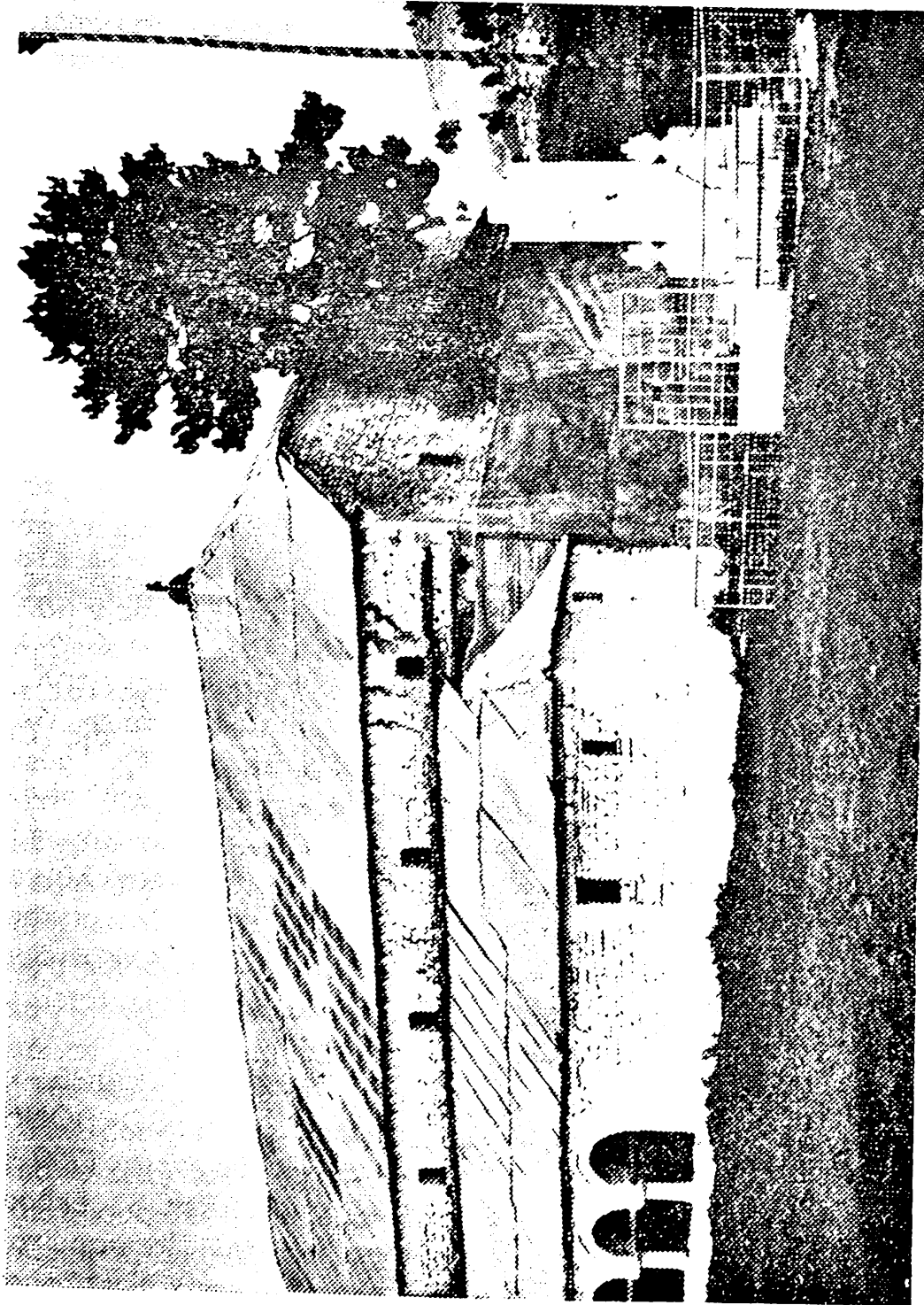
Τὸ ὄνομα τῆς μολοσσικῆς κώμης ἴσως ποτὲ δὲν θὰ τὸ μάθουμε, μιὰ καὶ ἡ τοπογραφία τῆς ἀρχαίας Ἡπείρου εἶναι προβληματικὴ ἀκόμη καὶ γιὰ τὶς μεγάλες πόλεις της. Αὐτὸ ὅμως δὲν μειώνει τὴν σημασία τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Βίτσας. Ἀντίθετα, τὰ ταπεινὰ ἐρείπια καὶ οἱ τάφοι φώτισαν σημαντικὰ τὴ ζωὴ, τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κτηνοτρόφων Μολοσσῶν, καλύπτοντας ἔτσι ἐν μέρει τὴν ἔλλειψη γραπτῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἀπὸ πολεοδομικῆς πλευρᾶς παρουσιάζει ἐξ ἄλλου μεγάλο ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ εἶναι τὸ μοναδικὸ ἀρχαῖο χωριὸ πού ἀνασκάπτεται συστηματικὰ.

Τελιώνοντας, θὰ ἤθελα νὰ τονίσω τὴν οὐσιαστικὴ συμβολὴ ὄλων τῶν συνεργατῶν μου στὸ τραχὺ ἔργο τῆς ἀνασκαφῆς, τόσο τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν, ὅσο καὶ τῶν νέων ἀρχαιολόγων καὶ φοιτητῶν. Θὰ ἤθελα ἐπίσης νὰ εὐχαριστήσω τοὺς κατοίκους τοῦ Μονοδενδρίου καὶ τῆς Βίτσας καὶ ὄλους τοὺς Ζαγορησίους, γιὰ τὴν φιλοξενία καὶ τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία μᾶς περιβάλλουν.

ΙΟΥΛΙΑ Ι. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΗΙΕΡΩΤΙΚΗ ΗΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Κοίμηση Θεοτόκου Σαμαρίνας. (Γέμπλο σκαλιστό. Στην κόγχη του Γερού φυτρωμένο πέδκο).
(Άρχαιο Άποστ. Βερτοδούλου)

Τὰ Γιάννινα τῆς ζωντάνιας καὶ τῆς παρακμῆς

ΤΟΥ ΛΕΟΝΤ. Ι. ΜΕΛΑ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο)
Θέλοντας νὰ ἐξάρει τὴ σπουδαιότητα τῆς πόλεως καὶ ν' ἀποδώσει χαρακτηριστικὰ τὰ Γιάννινα γράφει ὁ ἠγούμενος Παῖσιος στὸ κακότεχνο ποίημά του «Ἑπαινοὶ τῶν Ἰωαννίνων» (1698). Ἀπὸ αὐτὸ παραθέτουμε ὀλίγα:

Πείθεται οὖν ὁ Λύσανδρος εἰς τὰς
γραφὰς ἐκείνας
καὶ ἄφησε τότε, λοιπὸν ἀφθάρτους τὰς Ἀθήνας
ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς
ἢ μεγ' Ἀθήνα ἐχάθη
καὶ ἔμεινε μονόφθαλμος Ἑλλάδα καὶ ἐφθάρθη
ἀλλ' ἔχει πάλιν ἢ Ἑλλάς ὄμμα
τὸ δεξιὸν τῆς
αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα μέγαν στολισμόν τῆς.

.....
διδάσκαλοι ἐπίτροποι καὶ κτίτορες τῶν σχολείων
γεννήματα καὶ θρέμματα εἶναι Ἰωαννίνων.

.....
"Ὅμως τὰ σπουδαστήρια εἶναι τιμὴ μεγάλη
Ἰωαννίνων θέβαια ὅπου δὲν εἶναι ἄλλη

Εἰς οἰκουμένην ἀπασαν εἰς νήσους καὶ ἠπείρους
.....

τὰ Ἰωάννινα
Ἔχουσι σχῆμα ἀετοῦ χωρὶς ἀμφοβολίαν
καὶ γνώρισαν ἀκροατὰ αὐτὴν τὴν θεωρίαν
τὸ Κάστρον εἶναι κεφαλὴ οὐρὰ εἶναι ἢ Λούτζα
οἱ Μαχαλάδες τὸ κορμὶ ὁμοῦ κι' ἢ Λιθαρίτζα
Σαράγι καὶ Καλουντζασμὶ ἢ ἄκραις τῶν πτερύγων.

.....
Φθάνει διὰ θεβαίωσιν μᾶλλον τῆς μυριάδος
ἐτοῦτο ὅπου λέγονται τὸ ὄμμα τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ξένοι καὶ δικοὶ μας ὕμνησαν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, πού ἐκεῖ πολὺ κοντὰ τῆς γεννήθηκε καὶ ἡ Ὀλυμπιάδα ἢ μάννα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἐδῶ θὰ μᾶς ἐπιτραπεῖ μιὰ παρέμβαση.

Ὁ PIERRE LEVEQUE, καθηγητῆς σήμερα στὴ SORBONNE, στὴ μεγάλη του ἐργασία (750 περίπου σελίδες) «PYRRHOS» ἔκδοση 1957 γράφει γιὰ τὴν Πασσαρῶνα στὴ σ. 213 ὑποσ. 3 κατὰ μετᾶφραση καὶ τὰ παρακάτω:

«Ἡ τοποθεσία τῆς Πασσαρῶνος, κέντρον ὁμοσπονδιακὸν τῶν Μολοσσῶν, ἔμεινε γιὰ χρόνια παραγνω-

ρισμένη. Μόλις πρό ὀλίγου προσδιορίστηκε χάρις στις ἐργασίες τοῦ Σ. Ι. Δάκαρη (καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων) «Ἀρχαιολογικές ἔρευνες... σελ. 63», ...πού συνοψίζω ἐδῶ μὲ συντομία: Ἡ Πασσαρῶν εὐρίσκετο στήν τοποθεσία ὅπου ἡ σημερινή Ἀκρόπολη τοῦ Γαρδικιοῦ (11 χλμ. στά Ν.Δ. τῶν Ἰωαννίνων) στο δρόμο πού ὀδηγεῖ στήν Ἡγουμενίτσα: Ἡ πόλη εἶχε ὀχυρωθεῖ στο τέλος τοῦ V αἰῶνος κατά τή βασιλεία τοῦ Θαρύπου. Βρῆκαν ἐκεῖ πολλές ἐπιγραφές, πού ἀναφέρονται εἰς τὰ «κοινά» τῶν Μολοσσῶν καί τῶν Ἡπειρωτῶν (...) καί ἕνα ἀνάγλυφο, πού φέρει μιᾶ ἀφιέρωση στον Δία. Οἱ ἀνασκαφές ἔφεραν στο φῶς τὰ ὑπολείμματα ἑνὸς ναοῦ τοῦ τέλους τοῦ IV αἰῶνος, προφανῶς τοῦ Ἀρίου Διός, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία στήν Πασσαρῶνα εἶναι πολὺ καλὰ θεβαιωμένη. Ὁ συγγραφεὺς (Σ. Δάκαρης) νομίζει, ὅτι στήν Πασσαρῶνα καί ὀχι στή Δωδώνη, ὅπως ἄλλοτε τὸ 1923 εἶχε προτείνει ὁ D. S. ROBERTSON ὁ Εὐριπίδης, εἶχε παρουσιάσει τὴν Ἀνδρομάχη του».

Θὰ μπορούσαμε πολλὰ νὰ γράψουμε γιὰ τὰ χρόνια τῆς ζωντανίας καί τῆς ἀκμῆς τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἡπείρου. Ὅμως γράψαμε τὰ παραπάνω ὀλίγα γιὰ νὰ πληροφορήσουμε ὄσους δὲν γνωρίζουν σὲ ποιά περιωπὴ θρίσκονταν τὰ Γιάννινα στήν περίοδο τοῦ 17ου, 18ου καί στις ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα. Οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς καί ξένοι περιηγητὲς ἀναβιβάζουν σὲ 40.000 τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως στήν

παραπάνω περίοδο.

Ἔτσι τὰ Γιάννινα ἀναγνωρίστηκαν

Πρῶτα στ' ἄρματα

στά γρόσια καί στά γράμματα.

Καί πρὶν τελειώσουμε μὲ τὰ Γιάννινα τῆς «ζωντανίας» θὰ παραθέσουμε ὀλίγα ἀπὸ τὸν F.C.L. ROUQUÉVILLE «Ἱστορία Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος» Τ. Ι. Κεφ. 4, σελ. 83 γιὰ νὰ δοῦμε τὴ γρητεία, πού ἐνέπνευσαν οἱ γυναῖκες τότε σὰ Γιάννινα καί καθ' ἕνας ἄς θγάλει τὰ συμπεράσματά του.

Βρισκόμαστε στο 1797 ὅταν καί ἡ συνθήκη τοῦ Κάμπο - Φόρμιο παρῆχε στοὺς Γάλλους τὸ Ἰόνιο Πέλαγος. Τότε καί ὁ M. ARNEULT λόγιος νεώτατος, μὲ τὸ μέλλον μπροστά του, ἀνεπέτασε τὴ Γαλλικὴ σημαία ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Κέρκυρας. Εὐτυχέστατος τότε καί ὁ Ἀντιστράτηγος ROSE, διότι δὲν φοβόταν τὴν ἀστάθεια τῆς τύχης κι ὀπως νόμιζε πῶς ὄλοι εἶναι φίλοι, γιὰτὶ παρίστατο σὰν ἐλευθερωτῆς, τέκνον τῶν χρόνων τούτων τῆς πλάνης, ἔρχεται ν' ἀδελφοποιηθεῖ μὲ τὸν Ἀλῆ, πού ἔλαβε ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ τρίχρουν σῆμα.

«Φαντάσθηκε πῶς κατέκτησε πλέον τὸ τέκνον τοῦ ἐγκλήματος καί τῆς τύχης, ἀλλὰ ἐπιδεξιώτερος τοῦ ἀποστόλου τῆς ἐλευθερίας, ὁ στρατῆγος ἀπαντῶν μετὰ χαρᾶς ὑπερβολικῆς εἰς τὸν ἄγγελον τούτον τῶν διδασκαλιῶν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπιτηδῶς ἐγνώριζε νὰ ἐπωφεληθεῖ τὴν ἀπειρία αὐτοῦ, ἵνα τὸν πείσει ὅτι ἦτο καί ὅτι γιὰ πάντα θὰ εἶναι ὁ ἄριστος τῶν φίλων τῆς Γαλλίας.

Ἐορταὶ ἀμέσως πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τελετὲς ἔλαβον χώραν διὰ τῶν ἰσχυροτέρων δὲ θελγήτρων δελεάσας αὐτὸν ὁ Ἄλῃς, τὸν ἐνύμφευσε μὲ τὴν Ἑλληνίδα Ζωΐτσα νεάνιδα δέκα ὀκτῶ μόνον χρόνων περιώνυμο δὲ γιὰ τὴν καλλονὴν τῆς ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς γόησες γυναῖκες γιὰ τὶς ὁποῖες τὰ Γιάννινα μποροῦν νὰ καυχηθοῦν πὼς κατέχουν τὸν ἀφρὸ καὶ τὸ ἄνθος. Ἡ σημαία δημοκρατίας γεννηθείσης στὸν κόλπο τῶν καταιγίδων ἐκυμάτιζε παρὰ τὴν ἡμισέληνο τοῦ ἀνακτόρου τῆς λίμνης ὅπου γιορτάσθηκαν οἱ γάμοι τοῦ ROSE καὶ τῆς μαυρομμάτας Ζωΐτσας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἱερόθεος εὐλόγησε τὸν ὑμέναιο αὐτῶν. Ὁ πρεσβύτερος γυιὸς τοῦ Ἄλῃ ἦταν παράνομος, ὁ δὲ Μητροπολίτης, οἱ γιοὶ τοῦ σατράπου καὶ οἱ Ἀλβανοὶ χόρευσαν τὸν ἔθνικό τους χορό. Δὲν μιλοῦσαν πιά παρὰ περὶ ἰσότητος καὶ ἐπὶ τούτου δὲ συνθηκολόγησαν μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ στρατηγοῦ Ζεντιλῆ...».

ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗ

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα διάφορα γεγονότα συνέτειναν στὴν καταστροφικὴ ἀλλαγὴ τῆς ἄλλοτε ἀνθούσης πόλεως καὶ στὴν κατακόρυφη πτώση τῆς. Νὰ σκεφθεῖ κανεὶς, πὼς στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας ἡ πόλη ἀριθμοῦσε μόνον 19.000 κατοίκους.

Βρισκόμαστε τώρα στὸ τέλος τοῦ 1819. Ὁ Ἄλῃς πιέζεται ἀπὸ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν

Ἰωαννίνων ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ ἐγκαταλείπουν τὶς περιουσίες τους. Βρίσκουν ἄσυλο, ἄλλοι σὲ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ, ἄλλοι στὰ Κουρεντοχώρια, ἄλλοι στὸ Μαλακάσι καὶ ὄχι ὀλίγοι καὶ στὴν Ἄρτα. Τότε ὁ Ἄλῃς ἄφησε νὰ λαφυραγωγηθοῦν τὰ σπίτια ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ὕστερα σάν ἄλλος Νέρων, γιὰ νὰ ἔχει ἐλεύθερη τὴ θεὰ ἀπὸ τὸ φρούριο, ἔβαλε φωτιὰ στὰ Γιάννινα ποὺ ἦταν ἡ πρωτεύουσά του καὶ σὲ μιὰ μέρα, στὴν πόλη αὐτὴν τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πλούτου, καταστράφηκαν τὰ πάντα στὶς 25 Αὐγούστου 1820. Διασώθηκαν μόνο μερικὰ σπίτια στ' ἀπόμερα τῆς πόλεως.

Γιὰ νὰ δώσουμε πιὸ ξεκάθαρα τὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν δεινῶν, ποὺ ὑπέστησαν οἱ Γιαννιώτες θ' ἀναφέρουμε ὀλίγα ὅπως παρακάτω.

Ὁ Ἄ. Κουτσαλέξης, αὐτόπτης μάρτυρας, μικρὸ παιδί τότε, γράφει στὶς ἀναμνήσεις του «Διάφορα καὶ περίεργα...»: «...Ὁ Ἄλῃς ἠτοιμάζετο (1820) δραστηρίως οἱ δὲ Ἰωαννῖται, προβλέποντες τὰ δεινὰ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἐξοδὸν τῶν, ὅσοι εἶχον τὰ μέσα... (Περὶ τὸν μῆνα Ἰούνιον ἀνεχώρησε καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Ι. Μελαῖ καὶ ἡ γυναῖκα του ἔγκυος, βρέθηκαν στὸ χωριὸ «Ζωοδόχος - Τζοντίλα», ὅπου γεννήθηκε ὁ γυιὸς του Λέων, πάππος τοῦ γράφοντος). Οἱ Ἰωαννῖται βλέποντες τὰς δυσκολίας τῆς ἐξόδου' (καθ' ὅσον ὁ Ἄλῃς ἀπηγόρευε τοῦτο)... ἀπεφάσισαν ν' ἀγοράσουν τὴν φρουρὰν καὶ κατα-

θληθέντων τῶν ἀναγκαίων χρημάτων ἢ ἔξοδος ἔμεινε ἐλευθέρα.. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1820 εἴμεθα εἰς τὸ χωρίον Γραμμένον ἢ Γραμμένη. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ ἔσπερας ὁ οὐρανὸς ἔλαμψεν. Ἦτο ἡ πυρκαϊὰ τοῦ σημαντικωτέρου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἡ πυρκαϊὰ αὐτὴ ἀπετέφρωσε καὶ τὰς οἰκίας μας... (Ἐννοεῖ τὸ Σαραΐ Μαχαλᾶ σήμερα ὁδὸς Παύλου Μελᾶ ὅπου ἦταν πολλὰ ἀρχοντικά). Αἱ γυναῖκες ἔκλαιον... ὁ σταλεὶς ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Πασόμπεης εἰς καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ χωρίον Τζέλοβα, ἀλλὰ μικρὴ καὶ ἀσήμαντη δύναμις παρηκολούθει... Ὁ Πασόμπεης ἦτο καταγωγῆς Ἑλληνικῆς καὶ εἶχε κάποιαν πολιτικὴν σύνεσιν... ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς δι' Ἄρταν ἀναχωρήσεώς μας... τὴν ἐπομένην εἰς τὴν λεωφόρον εἶδομεν πλῆθος. Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἶδομεν τὸ Δεσπότην τῆς Ἄρτας Πορφύριον καὶ παρ' οὗ ἐπληροφορήθημεν ὅτι μετ' ὀλίγον φθάνει ὁ στρατὸς ὑπὸ τὸν Μπαμπᾶ Πασᾶν, ἐρχόμενος εἰς πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ...

Εἴμεθα πλέον εἰς τὸ 1821, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐξεδηλώθη. Οἱ Ἰωαννῖται πιεζόμενοι πανταχόθεν ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσιν εἰς ἀσφαλέστερα μέρη. Καθ' ὁδὸν ἐνεφανίσθησαν ἐνώπινόν των ἔνοπλοι— ὁ Μάρκος Μπότσαρης... τέσσαρες ἦσαν αἱ συνοδοιποροῦσαι οἰκογένειαι, αἱ ἡμέτεραι (Κουτσαλέξη), θεωρούμεναι ὡς μία, διότι συνεζῶμεν, ἡ τοῦ Ἰωάννου Μελᾶ, ἡ τοῦ Ἰωάννου Πάνου ἢ Τράγου, καὶ ἡ τοῦ ἰα-

τροῦ Δελῆ, ὅλοι Ἰωαννῖται. Ὁ μακαρίτης Βότσαρης μᾶς ἐσυμβούλευσεν ὅλους νὰ καταφύγωμεν εἰς Σοῦλι, ἀλλ' αἱ ἡμέτεραι οἰκογένειαι δὲν ἤκουσαν, τὸν ἠκολούθησαν μόνον αἱ τρεῖς (Μελᾶ, Πάνου καὶ Δελῆ)...

Μετὰ πολλὰς περιπετείας... ἐφθάσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κερκύρας... Εἰς τὸν λιμένα αὐτὸν εὔρομεν σωρὸν πλοιαρίων γεμάτων ἀπὸ γυναικας καὶ παιδιά, φυγάδας διαφόρων ἐπαναστατησάντων μερῶν τῆς Ἠπείρου, κλαίοντα καὶ ὀδυρόμενα, διότι δὲν ἐδίδετο ἄδεια ὅπως ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ξηράν... Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τῆς Ἰταλιστῆ καὶ Ἑλληνιστῆ γενομένης διαμαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου Μελᾶ, ἦτις καὶ παρώξυνε τοὺς ἄρχοντας, ἐδόθη διαταγὴ ὅπως διὰ τῆς λόγχης ἀπέλθωμεν... Διαφόρους διευθύνσεις ἔλαβον τὰ πλοίαρια τὰ γεμάτα ἀπὸ φυγάδας...».

Νὰ καὶ μιὰ ζωηρὴ περιγραφὴ τοῦ Κοσμᾶ Θεσπρωτοῦ (Σ. Ἀραβαντινοῦ—«Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ» σελ. 298 ὑπ. 2).

«.....
Φωτιὰ παντοῦ ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ δυὸ
σὲ τρία μέρη
καὶ τὰ μισὰ τὰ Γιάννινα καίγονται
χέρι - χέρι.
Μαροῦτσι καὶ Μητρόπολι καὶ τῶ-
μορφο παζάρι
καὶ τὸ σαράγι Μαχαλᾶ Γιαννίνων
τὸ καμάρι.

Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης σχετικὰ μὲ τὴν

πυρκαϊὰ τῶν Ἰωαννίνων γράφει καὶ τὰ ἐξῆς: «...ἀλλὰ πάντα ταῦτα σὺν τῷ κτιρίῳ παρανάλωμα τοῦ πυρός ἐγένοντο (1820 Αὐγ. 25) ὡς καὶ ἡ ἰδιωτικὴ βιβλιοθήκη τῶν ἀδελφῶν Μπαλάνου, ὡς καὶ 1500 τόμοι τῆς Καπλανείου σχολῆς. Ἡ τῶν Μπαλάνων περιεῖχε καὶ πλείστα χειρόγραφα ἐν οἷς καὶ τὸν Κουβαρᾶν».

Καὶ ὁ Σταῦρος Ἰωάννου - Τσαπαλάμος ἀπὸ τὴν "Ἄρτα περιγράφει μὲ τὰ ἐξῆς τὴν καταστροφή τῶν Ἰωαννίνων στὴν ἐπιστολὴ ἀπὸ 8) 12) 1820 πρὸς τὸν Νικ. Πατζιμάδην Ἰωαννίτην, ἀπὸ τοὺς πρώτους φιλικούς (1816), πού ἦταν τότε στὴ Μόσχα, «...Τὰ Ἰωάννινα ἐκ ἀρκαν ἀπὸ τοῦ Καίρασάρη ἕως τὸ σπίτι μου καὶ ἀπὸ τὸ Κάστρον ἕως τοῦ Κατῆ ἕως τοῦ ἡμπραῆμ πασιᾶ καὶ ἕως τοῦ Μήσιου καὶ ἕως τὰ μνήματα καὶ τὸ Ναμαντζάχην, τὸ Τσαρσι καὶ τὰ Μπιζεστένια καὶ τὰ δύο σχολεῖα μὲ τὰς βιβλιοθήκας των, ἢ τρεῖς ἐκκλησίαις Ἁγίου Νικολάου, Ἁγία Μαρίνα, Ἁγίου Ἀθανασίου μὲ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀρχιερέως καὶ βιβλιοθήκην ὅλα στάκτη ἔγιναν τὰ δὲ σκεύη καὶ ἱερὰ ἄμφια ἀρπάχθησαν καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα ὁσπίτια ὅλα γκριμνίζονται ἀπὸ τὰ πυροβόλα ὄργανα, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπὸ 21 Αὐγούστου μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ χωρὶς διακοπὴν, οὔτε σημεῖον φαίνεται εἰρήνης καὶ οἱ δυστυχεῖς πολῖται ἐνθεν κακεῖθεν ἐσκορπίσθησαν».

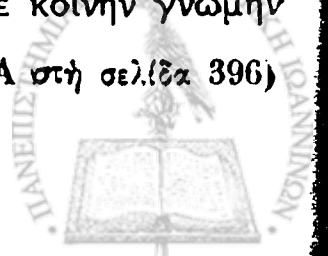
Νὰ καὶ μιὰ ἐπιστολὴ, τοῦ Νικολ. Ζωσιμᾶ μὲ τὴν ὁποία μέμφεται τοὺς ἀρχόντες τῶν Ἰωαννίνων γιὰ ἐπιδειχθεῖσαν ἀμέλεια.

Πρὸς τὸν Εὐγενέστατον κύριον Σταῦρον Ἰωάννου εἰς Ἰωάννινα

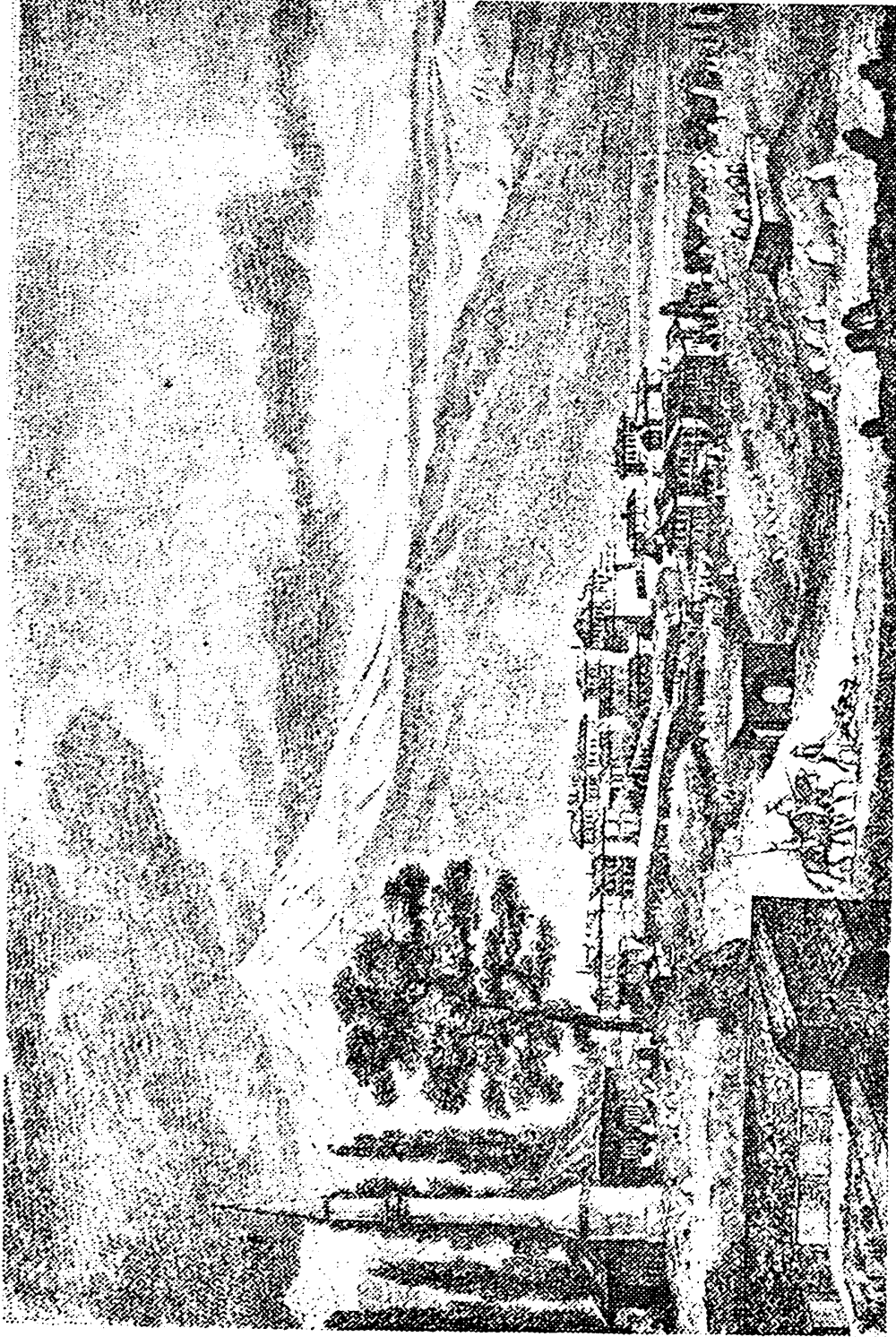
4 10θρίου 1820 Νίζνα.

«...Προχθὲς ἔλαβαν δύο τιμίας σας σημειωμένας 20, 29 7θρίου μὲ κόπιαν 17 Μαΐου... εἶδον μὲ ἄκραν μου θλίψι τὰ ὄσα μοῦ γράφετε περὶ τῆς δυστυχισμένης πατρίδος καὶ συγγενῶν μας, καὶ περιπλέον ἄκρως ἐλυπήθην καὶ μὲ μεγάλο παράπονο σᾶς λέγω διὰ τὴν ἀμέλειαν τόσον τῶν ἐπιτρόπων τοῦ κοινοῦ σκολεῖου διδασκάλων καὶ πατριώτων, ὅπου ἄφησαν καὶ ἐκάμη μίαν τοιαύτην δυσκολοεύρετην βιβλιοθήκην ὅπου ἦταν ἕνας πλουσιώτερος θησαυρὸς καὶ ἡ δόξα τῶν Ἰωαννίνων, καὶ πλέον μαζὺ μὲ αὐτὴν ἐχάθησαν καὶ ὅλοι οἱ κόποι τοῦ μακαρίτου ἀταδελφοῦ μοι ὅπως εἶναι τὰ πάντα γνωστὰ καὶ τῆς ἀταδελφότητός μοι καὶ ἐπειδήτης ἐρήμαξεν μὲ τελειότητα τὸ κοινὸν σκολεῖον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἶναι περιττοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι ἕως ὅπου δὲν λάβει τὸ σύστημά του, τὰ δὲ ὄσα ἔχομεν διορισμένα διὰ τὸ σχολεῖον τώρα ἄς μοιράζωνται εἰς τοὺς δυστυχεῖς πατριώτας μας καὶ διὰ νὰ λείπη ἀπὸ τὰ αὐτόθεν ὁ ἀτζέντης μου Ἰωάννης Λαμπαδάριος (Σημ. Λ. Μ. ἀνεπιὸς τῶν Ζωσιμάδων) σήμερον γράφω τοῦ κύρ Ἰωάννη Λ. Μελᾶ (Σημ. Λ. Μ. πρόπαππος τοῦ γράφοντος) ὅπου μὲ αὐτὸν μαζὶ νὰ τραθήσετε διὰ λογαριασμόν μας εἰς Κων)λιν πρὸς τοὺς κυρίου Γεώργιον Λ. Μελᾶ καὶ ἀδελφούς γρόσια δέκα χιλιάδες καὶ νὰ τὰ μοιράσετε μὲ κοινήν γνώμην

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στή σελ. 396)

Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

Τὰ Ἀνάκτορα τῶν Γίων τοῦ Ἀλλῆ παρὰ τὰ Λιθάρτσια. (Εἰκόνα τοῦ 1812).
(Ἀρχεῖο Μιλτ. Οἰκονομίδη)

ΘΥΜΙΟ ΓΑΚΗΣ

Ὁ λήσταρχος πού ζήτησε λύτρωση στό ἐθνικό καθῆκον

(Συνέχεια καί Τέλος)

ΤΟΥ ΔΗΜ. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗ

«Ἐγώ, ὁ Βασίλειος Εὐθ. Γάκης εἶμαι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ πέντε ἐν ζωῇ παιδιὰ τοῦ Θύμιο - Γάκη. Γεννήθηκα στίς 13 Μαΐου 1909 στό Παπαζλῆ. Ἦμουν 10 ἐτῶν τότε πού σκοτώθηκε ὁ πατέρας μου στή μάχη κατὰ τῶν Τούρκων στό Παπαζλῆ. Θυμᾶμαι πολύ καλὰ τὴ δραματικὴ αὐτὴ ἡμερομηνία πού σφράγισε τὸ ψυχικό μου κόσμον καὶ τὸ δρόμον τῆς μετέπειτα ζωῆς τῆς οἰκογενείας μας.

Ὅπως τὰ περιγράφει στό βιβλίον του ὁ Β. Σ. Ἀσημάκης, Ταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ, ἔτσι περίπου ἔγινε ἡ μάχη στό Παπαζλῆ. Θὰ διορθώσω μερικὲς ἀνακρίβειες. Ὁ Θύμιο - Γάκης ὅταν σκοτώθηκε ἦταν ἐξήντα ἐτῶν ἀκριβῶς. Ἔβλεπε πάρα πολύ καλὰ ἀλλὰ φοροῦσε γυαλιὰ πρεσβυωπίας. Τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους 1919 σὲ σκοπευτικούς ἀγῶνες, πού εἶχε ὀργανώσει ὁ ἴδιος στό χωριό, κοντὰ στὴν Ἁγία Παρασκευὴ ἦλθε πρῶτος καὶ μάλιστα θυμᾶμαι ὅτι γιὰ στόχαστρο εἶχαν βάλλει δυὸ αὐγά σ' ἓνα ἄσπρο μαντήλι καὶ τὸ κρέμασαν στό κλαδί ἐνὸς δένδρου καὶ ἀπὸ ἀποστάσεως τριακοσίων μέτρων ἔριχναν μὲ γκράδες καὶ δίκανα. Στὸ πιστόλι ὁ πατέρας μου ἦταν ἀφθαστος κι' ἀξε-

πέραστος. Στὸ σπίτι εἶχαμε δυὸ γκράδες καὶ τρία πιστόλια.

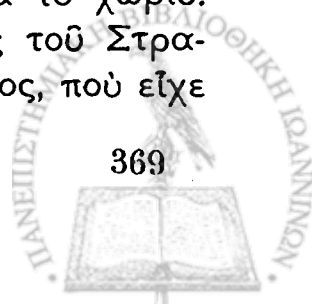
Στὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ Παπαζλῆ (Ἁγιος Γεώργιος) εἶχε ἓνα πανύψηλο καμπαναριό, μεγάλο αὐλόγυρο καὶ στὴ νοτιοανατολικὴ πλευρὰ ἦταν τὸ σχολεῖο. Ἀπὸ τὴ βορειοδυτικὴ πλευρὰ θρυσκόταν τὸ νεκροταφεῖο. Εἶχε τρεῖς ἐκκλησίες τὸ χωριό. Τὸν Ἁγιο Γεώργιο, τὴν Ἁγία Παρασκευὴ καὶ τὸν Ἀηγιάννη. Εἶχε καὶ δυὸ ἐξωκκλήσια τὸν Ἀηλιᾶ καὶ τὸν Ἁγιο Παντελεήμονα στό βουνό. Τὸ Παπαζλῆ δὲν ἦταν χωριό ἀλλὰ κωμόπολις μὲ τετρακόσια περίπου σπίτια. Στὴν ἐγκυκλοπαίδεια ἀναφέρεται ὡς κωμόπολις τῆς Λυδίας ἐν τῇ Δυτικῇ Μ. Ἀσίᾳ, παρὰ τὰ ἐρεῖπια τῆς Ἀρχαίας Ὑρκανίδος, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Ἰάλου (κοῦμ Τσάϊ) Β.Α. τῆς Μαγνησίας, ἔχουσα πληθυσμὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἑλληνικὸν καταφυγόντα τῷ 1922 εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀκμάζουσα λόγω τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ποικιλίας τῶν προϊόντων τοῦ τόπου (δημητριακῶν, καπνῶν, οἴνου, ὑδροπεπόνων, κουκουλιῶν κλπ.). Διήρχετο πλησίον αὐτῆς τὸ ὄριον τῆς ζώνης, ἣτις διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν εἶχε παραχωρηθεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλά-

κικς ἐγένοντο (1919 καὶ 1920) συγκρούσεις παρὰ τὸ Παπαζλῆ, μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλληνικοῦ Σώματος Στρατοῦ Σμύρνης, ἐδρεύοντος εἰς Μαγνησίαν. Ἡ σπουδαιότερα τούτων ἐγένετο κατ' Ὀκτώβριον 1919 μεταξὺ τμημάτων τῆς ΧΙΙΙ Ἑλληνικῆς Μεραρχίας καὶ τοῦ τρίτου Συντάγματος Ἴππικοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ Τούρκων (ἀνάμιξις ἐθελοντικῶν σωμάτων καὶ τακτικοῦ στρατοῦ) ἀφ' ἑτέρου, ὁπότε ἀπεδιώχθησαν ὀλοοσχερῶς οἱ Τούρκοι, βοηθούτων καὶ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ Παπαζλῆ, καταληφθέντος ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουνίου 1920 ἐνήργησε κατὰ τῶν κατεχόντων, τὰ περὶ τὸ Παπαζλῆ ὑψώματα, Τούρκων, φάλαγξ τῆς ΧΙΙΙ Μεραρχίας καὶ τοῦ 5)42 Συντάγματος Εὐζώνων καὶ Μοίρας ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ, ἧτις ἐντεῦθεν προελάσασα ἤχθη καὶ κατέλαβε τὴν 8ην Ἰουνίου 1920 τὸ Ἀξάριον..

Τὸν Μάϊον τοῦ 1919 ἓνα Ἑλληνικὸ Στρατιωτικὸ Τμημα ἤλθε στὸ Παπαζλῆ. Ἡ ὑποδοχὴ πού τοῦ ἔκαμαν ἦτο μεγαλειώδης. Χαλιὰ καὶ γλάστρες μὲ λουλούδια ἦτανε στρωμένος ὁ δρόμος πού θάδιζαν οἱ στρατιῶτες σὲ μιὰ ἀπόσταση πάνω ἀπὸ δύο χιλιόμετρα· διέσχιζε στὴ μέση τὸ χωριὸ κι' ἔφθανε στὴν ἐκκλησία, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν. Αὐθημερὸν τὸ στρατιωτικὸ αὐτὸ τμημα ἔφυγε κι' ἐπανῆλθε προφανῶς στὴ Μαγνησία. Σὲ λίγες ἡμέρες ὁ Χαλήτ Πασσᾶς πού εἶχε τὸ τσιφλίκι του στὰ μισὰ τοῦ δρόμου μεταξὺ Μαγνησίας καὶ Παπαζλῆ, ὀργάνω-

σε στρατό, ἐγκατέστησε φρουρές, ἔθεσε ὑπὸ τὸν ἔλεγχό του τὸ δρόμο πού συγκοινωνοῦσε τὸ χωριὸ μὲ τὴν Μαγνησία, συνέλαβε αἰχμαλώτους χωρικούς καὶ μὲ ἀπεσταλμένο του πρὸς τὸν πατέρα μου παρήγγειλε ὅτι θὰ ἔλθει νὰ πιεῖ ἓναν καφέ στὸ χωριό, ὅπως συνήθιζε, καὶ νὰ τὰ πούνε λίγο σὰ φίλοι πού ἦσαν. Δὲν καθυστέρησε καθόλου ὁ πατέρας μου. Μὲ ἰδιαίτερο μήνυμα στὸ Στρατιωτικὸ Διοικητὴ κ. Τσάκαλο ἐζήτησε τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος πρὸς διάλυσιν καὶ ἐξόντωσιν τοῦ Χαλήτ Πασσᾶ. Πράγματι ἓνας λόχος στρατοῦ ἐστάλη τὸ ἴδιο βράδυ περικύκλωσε τὸ τσιφλίκι τοῦ Πασσᾶ καὶ τὰ ξημερώματα τῆς ἄλλης ἡμέρας διεξήχθη μιὰ μάχη φονικὴ. Ὁ Χαλήτ Πασσᾶς σκοτώθηκε πολεμώντας καθάλα στὸ ἄλογό του. Ἐννέα στρατιῶτες Ἕλληνες χάθηκαν σ' αὐτὴ τὴ μάχη. Εἶχαμε καὶ δώδεκα τραυματίες. Τὸ τσιφλίκι τοῦ Πασσᾶ ἔγινε στάχτη. Ὁ στρατὸς ξαναγύρισε στὴ Μαγνησία τὸ χωριὸ Παπαζλῆ τριγυρισμένο ἀπὸ 25 χωριὰ τουρκικὰ ἔμενε ἔκθετο μὲ φρουρὰ τοὺς δέκα στρατιῶτες καὶ τοὺς ἑβδομήντα χωριάτες πού κατ' οὐσίαν ἦσαν ἄοπλοι. Εἶχανε στείλει ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες τὶς ἡμέρες ἀπὸ τὴ Μαγνησία μερικὰ ὄπλα, μαρτίνια, καρυοφίλια καὶ κάτι μονόκαννα παλιοντούφεκα πού ἦτανε σωριασμένα στὸ χαγιάτι τοῦ σπιτιοῦ μας. Μιὰ περίπολος ἀπὸ 10 ἔφιππους χωροφύλακες εἶχε ἐπισκεφθεῖ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τὸ χωριό. Μαζὶ κι' ἓνας λοχαγὸς τοῦ Στρατοῦ ὀνόματι Κωστόπουλος, πού εἶχε

ἔλθει γιὰ νὰ κανονίσει τὶς φρουρὲς. Παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ πατέρα μου δὲν ὤρισε ὁ κ. Κωστόπουλος φρουρὲς στὸ θουνὸ ἀλλὰ μόνον στὸν κάμπο. Αὐτὴ τὴν ἴδια μέρα ἔγινε σφοδρὴ ἐπίθεση τούρκων τσετῶν ἐναντίον τοῦ χωριοῦ ἀλλὰ εὐτυχῶς ἀπεκρούσθη ἄνευ ἀπωλειῶν. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ πατέρας μου ἔστειλε τὰ δυὸ μικρὰ κορίτσια στὴ Μαγνησία στὸ θεῖο Ἀντώνη. Ἡ μητέρα, ἐγὼ κι' ὁ Ἀπόστολος μείναμε στὸ χωριὸ μὲ τὸν πατέρα μας. Τρεῖς ἢ τέσσερες ἡμέρες, πρὸ τῆς μεγάλης μάχης, δηλαδὴ στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου 1919 μᾶς ἔστειλε συνοδεία δύο ὄπλα φόρων τοῦ Παναγιώτου Κυπραίου καὶ τοῦ Γιάννη Χατζημιχάλη στὸ χωριὸ Μουτεβελῆ. Σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ θρεθῆκαμε μὲ τὴ μητέρα μου καὶ τὸν ἀδελφὸ μου Ἀπόστολο στὶς 14 Ἰουλίου 1919 φιλοξενούμενοι σ' ἓνα συγγενικὸ σπίτι τοῦ Ἀλέξη Ντιβανάκου. Τὸ πρωτὶ γύρω στὶς 5 τὰ ξημερώματα ἓνας καθαλλάρης ἔφθασε στὸ χωριὸ καὶ μᾶς ἀνάγγειλε ὅτι κατὰ χιλιάδες οἱ τσέτες ἐπιτεθήκανε στὸ χωριὸ μας ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα γιὰ νὰ τὸ καταλάβουν καὶ νὰ τὸ κάψουνε. Εὐθύς ἀμέσως ὁ Ντιβανάκος καθαλλάει τὸ δικό του ἄλλογο καὶ τρέχει γιὰ τὴ Μαγνησία νὰ εἰδοποιήσει τὴ Στρατιωτικὴ Διοίκηση. Ἐμεῖς θγήκαμε στὸ δρόμο πρὸς τὸ Παπαζλῆ καὶ πολλοὶ ἀνθρώποι ἀπὸ τὸ Μοιτεβελῆ κι' ἀκούγαμε τὸ ἄγριο ντουφεκίδι πού ἔπεφτε χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ προσφέρουμε καμιά βοήθεια. Ἡ μητέρα μου ἦταν τότε ἔγκυος πέντε μηνῶν στὸ Θύμιο μας (τὸ τελευταῖο παιδί

της) κι' ἐμεῖς οἱ δυὸ, παιδιὰ ἡλικίας 8—10 χρονῶν.

Ἦταν ἡ ὥρα 9.30'—10 πού φάνηκε στὴ δημοσιὰ μιὰ "Ἴλη Ἑλληνικοῦ Ἴππικοῦ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν τότε ὑπίλαρχο Ἀνδρέα Μπαλοδήμο, πού κατηθύνετο καλπάζουσα πρὸς τὸ Παπαζλῆ. "Ὅταν τὸ ἵππικό μας ἔφθασε κοντὰ στὸ τσιφλίκι τοῦ Χαλήτ - Πασσᾶ σταμάτησε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ προχωρήσει λόγω ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων, ἐνῶ ἡ μάχη στὰ Παπαζλῆ εὕρισκετο στὸ ζενίθ. Κατὰ τὶς 12.30' μ. κατάρθωσε νὰ κάνει τὴν ἐπέλασή του τὸ ἵππικό καὶ ἐπέτυχε πράγματι νὰ ἐκδιώξει τοὺς ἐπιτεθέντας ἀτάκτους Τούρκους.

Ἀπὸ ἀφηγήσεις διαφυγόντων Παπαζλιωτῶν καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν Κανέλλο Καρακατσέλο, μάθαμε τὴ συμφορὰ πού ἔπαθε τὸ χωριὸ κι' ὅτι ὁ πατέρας μας εἶχε κτυπηθεῖ. Ἡ μητέρα μου ξεκίνησε μὲ τὰ πόδια γιὰ τὸ χωριὸ μας. Στὸ δρόμο μᾶς πῆρε ἓνας λοχίας μὲ δυὸ στρατιῶτες καὶ μᾶς πῆγε στὸ Καραγασλῆ καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα στὴ Μαγνησία ὅπου ἔγινε καὶ ἡ κηδεῖα τῶν θυμάτων τῆς μάχης τοῦ Παπαζλῆ.

Ὁ πατέρας μου Θύμιο-Γάκης γεννήθηκε στὸ χωριὸ Στάνου Αἰτωλοκαρνανίας (6 χλμ. ἀπὸ τὴν Ἀμφιλοχία (Καρθασαρά) κοντὰ στὴ λίμνη Ἀμβρακία, γύρω στὰ 1860. Γιὰ τὸ πῶς ἔγινε λῆσταρχος ἔχουν γραφεῖ πολλά. Κάποιος συγχωριανός του ἀτίμασε τὴν ἀδελφή του κι' αὐτὸς τὸν σκότωσε κι' ἔπειτα θγήκε στὸ κλαρί... "Ἐκανε τὴν ἀπαγωγή

τῆς Βασιλαρχόντισσας (ἀδελφῆς τοῦ Ἀθέρωφ) τὸ ἔτος 1891 στὸ Μέτσοβο, κί ὅπως λένε τὰ λύτρα τῆς ἐξαγορᾶς πού εἰσέπραξαν ἦταν τόσο χρυσάφι ὅσο τὸ βάρος τῆς ἀπαχθείσης. Μοίρασε σὲ πολλές φτωχὲς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ του ἀρκετὸ χρυσάφι καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μεγαλοτσιφλικὰ Χατζηγάκη ἀπὸ τὰ Τρίκαλα διαφεύγει στὴ Μικρὰ Ἀσία τὸ ἔτος 1892 μὲ τὸ ἐπώνυμο Ζῶτος. Μετὰ τὰ Βουρλά ὅπου ἔμεινε γιὰ λίγο ἐγκαθίσταται μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Νίκο, τὴ Μητέρα του Εὐαγγελία καὶ τὸν ὑπηρέτη τους Μιχάλη στὸ χωριὸ Παπαζλῆ, ὅπου καὶ παντρεύεται τὴ μικρότερη κόρη τοῦ ἐπὶ τριακονταετίαν προέδρου τῆς Κοινότητος Παπαζλῆ, Παναγιώτη Κλάρα, ὀνόματι Εὐαγγελία.

Τὸν ἄλλο χρόνο δηλαδὴ τὸ 1893, κατόπιν καταδόσεώς του ἀπὸ τὸν ὑπηρέτη του στὶς Τουρκικὲς Ἀρχὲς συλλαμβάνεται καὶ δικάζεται στὴ Σμύρνη.

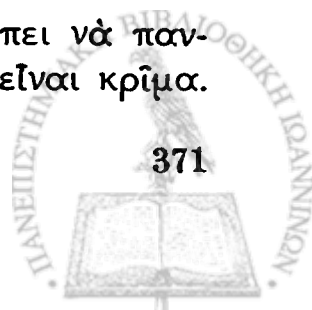
Στὸ Δικαστήριον προσέρχεται μάρτυς ἡ Βασιλαρχόντισσα πού ἦταν τότε σύζυγος τοῦ Ἰταλοῦ προξένου στὴ Σμύρνη καὶ ζητεῖ νὰ δοθεῖ χάρις στὸ Θύμιο Γάκη γιατί ὅπως εἶπε, ὅσον καιρὸ τὴν εἶχε στὸ βουνὸ τῆς συμπεριφέρθηκε μὲ εὐγένεια καὶ καλωσύνη καὶ προστάτευσε τὴν ἀκεραιότητά της καὶ τὴν τιμὴ της ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή. "Ἐναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του πού ἀποπειράθηκε νὰ θιάσει τὴν ἀπαχθείσα τὸν σκότωσε μπροστὰ στὰ μάτια της. Τέλος τοῦ χάρισαν τὴ ζωὴ καὶ κατεδικάσθη σὲ ἰσόβια δεσμὰ. "Ἐμεινε

στὶς φυλακὲς ἀπὸ τὸ 1894 ἕως τὸ 1908, δηλαδὴ 14 χρόνια. Ἡ γυναῖκα του Εὐαγγελία τὸ γένος Π. Κλάρα, ὅταν συνέλαβαν τὸν ἄνδρα της Θύμιο-Γάκη εἶχε 11 μηνῶν παιδί πού τὸ βαφτίσανε μὲ τ' ὄνομα Θεόφιλος κί ὅταν ἔγινε ἑπτὰ χρονῶν πέθανε ἀπὸ μηνιγγίτη. "Ὅταν ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ του ὁ Θύμιο-Γάκης μέσα στὴ φυλακὴ ἄσπρισαν τὰ μαλλιά του μέσα σ' ἓνα θράδυ κί ἔγραψε τότε στὴ γυναῖκα του γράμμα τῆς ζητοῦσε συγγνώμην γιὰ τὴ συμφορὰ πού τῆς ἔφερε καὶ τὴν παρότρυνε νὰ παντρευτεῖ γιατί ἦτανε κρίμα στὰ νειάτα της καὶ στὴν ὁμορφιά της.

Ἡ Βαγγελίτσα ζοῦσε τότε μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ ἀδελφοῦ της Ἀντώνη στὴ Μαγνησία, ἀφοῦ ἔζησε προηγουμένως μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ κουνιάδου της Νίκου ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια. Ὁ ἀδελφός της Ἀντώνης ἦτανε πλούσιος ἔμπορος, εἶχε ἐμπορικὸ κατάστημα ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων στὴ Μαγνησία. Εἶχε υἱοθετήσῃ ἓνα παιδί τῆς ἀδελφῆς του Σταματίας, πού πέθανε στὴ γέννα, τὸν Τάσο. Ἡ γυναῖκα του ἡ Χρυσὴ δὲν ἔκανε παιδιά. Πολλοὶ γαμπροὶ ζητοῦσανε τὴ Βαγγελίτσα ἀλλὰ αὐτὴ τοὺς ἀπέρριπτε.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1908 ἓνας πλούσιος γείτονας ὀνόματι Ἀσβεστᾶς, τὴν ἐζήτησε ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ της Ἀντώνη γιὰ νὰ τὴν παντρευτεῖ. Τὸ θράδυ στὸ σπίτι ὁ Ἀντώνης Κλάρας εἶπε στὴν ἀδελφή του Βαγγελίτσα:

— Ἀδελφή μου, πρέπει νὰ παντρευτεῖς, εἶσαι νέα καὶ εἶναι κρίμα.

Ἦλθε σήμερα στο μαγαζί ὁ Ἀσβε-
στᾶς καὶ σὲ ζητᾶ σὲ γάμο, τί λές;
Ἐγὼ σὲ θέλω στο σπίτι μου, μείνε
γιὰ πάντα. Ὁ ἕνας μου ὦμος νὰ
κουρασθεῖ σὲ βάλω στὸν ἄλλο. Ξέ-
ρεις πόσο σ' ἀγαπῶ καὶ πόσο θέλω
τὴν εὐτυχία σου. Σκέψου καὶ πές
μου.

—Καλὰ τοῦ λέει ἡ Βαγγελίτσα,
ἄσε νὰ τὸ σκεφθῶ καὶ αὐριο θὰ σοῦ
ἀπαντήσω.

Τὴν ἴδια νύχτα παρουσιάζεται
στὸν ὕπνο της, στο ὄνειρό της, ἡ Ἀ-
γία Ἀναστασία καὶ τὴν ρωτᾶ: Βαγ-
γελίτσα θὰ παντρευτεῖς; Κι' ἀμέ-
σως ἡ ἴδια:

—Μὴν πανδρευθεῖς θὰ θγει ὁ ἄν-
δρας σου ἀπ' τὴ φυλακὴ.

Τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησε ἡ Βαγ-
γελίτσα καὶ διηγήθηκε τὸ ὄνειρό
της, κι' εἶπε ὅτι δὲν παντρεύεται.
Καὶ πράγματι, μετ' ὀλίγους μῆνες
ἔγινε τὸ Σύνταγμα τῶν Νεοτούρ-
κων τὸν Ἰούλιο τοῦ 1908, ἀνοίξανε
οἱ φυλακὲς καὶ θγῆκε ὁ Θύμιο-Γά-
κης.

Ξαναπῆγαν στο χωριὸ Παπαζλῆ
κι' ἄρχισαν μιὰ ζωὴ χαρισάμενη.
Τὸ ψηλότερο σπίτι τοῦ χωριοῦ ἦταν
τοῦ Θύμιο-Γάκη καὶ θρισκόταν δι-
πλα στο τσιφλίκι τοῦ Ὀσμάν Μπέη
(μοναδικοῦ Τούρκου κατοικοῦ τοῦ
χωριοῦ) γόνου τῆς μεγάλης οικο-
γενείας τῶν Καραοσμάνογλου.

Μέσα στὰ ἔνδεκα χρόνια πού ἔ-
ζησαν ἔκανε ἕξι παιδιὰ ἡ Βαγγελί-
τσα. Τὸ ἕνα, ὁ Κωστάκης τῆς πέθα-
νε ὅταν ἦταν 18 μηνῶν ἀπὸ βρογχο-
πνευμονία.

“Ὅταν σκοτώθηκε ὁ Θύμιο-Γάκης

τὸν Ἰούλιο τοῦ 1919 ἡ Βαγγελίτσα
θρέθηκε χήρα μὲ τέσσερα μικρὰ
παιδιὰ κι' ἕνα στὴν κοιλιά. Βέβαια
εἶχε περιουσία μεγάλη καὶ οἰκονο-
μικῶς δὲν ὑπέφερε. Γέννησε στὶς 14
Νοεμβρίου 1919 τὸ παιδί πού τὸ θά-
φτισε “Ἕλληνας ἀξιωματικὸς ὀνό-
ματι Ν. Φούφας καὶ τὸ ὀνομάσανε
Θύμιο. Στο σπίτι μας στο χωριὸ ὅ-
σο καιρὸ ἦτανε πρώτη γραμμὴ με-
τώπου 1919—1920 διέμεναν πολλοὶ
ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατοῦ μας. “Ε-
δρα Τάγματος ἦταν τὸ χωριὸ. Εἶ-
χαν ἔλθει ὁ στρατηγὸς Ἰωάννου, ὁ
Συν)ρχης Νικόλαος Πλαστήρας, ὁ
Ταγ)ρχης Σαράφης, ὁ Μπουρδάρας
ὁ Τσερούλης, ὁ Βλαχόπουλος, ὁ
Τσαμᾶκος, ὁ Σταματέλος, ὁ Φού-
φας, ὁ Παπαδόπουλος καὶ ἄλλοι.

Ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ πού πολέ-
μησε λεγόνταν Παπακώστας. Ἡ Γα-
ρέφω δὲν ἦταν ἐγγονὴ τοῦ Θύμιο-
Γάκη. Γαρουφαλιά Ἰωαννίδου ἐλέ-
γετο. Βρέθηκε πράγματι κοντὰ στο
Θύμιο-Γάκη ὅταν χτυπήθηκε ἀπὸ
σφαῖρα Ντούμ-Ντούμ στο κεφάλι,
σὲ μιὰ θέση μέσα στο περιθόλι τους
πού ἦτανε δίπλα ἀπὸ τὴν Ἐκκλη-
σία σχεδόν. Γράφουν στο ντάμι τοῦ
Γάκη. Ντάμι δὲν εἶχαμε στο σπίτι
μας ἐκτὸς ἀπὸ ὑπόγεια καὶ ἀποθῆ-
κες. Οὔτε ἄλογα, οὔτε ἄλλα ζῶα
εἶχαμε. Κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι μας εἶ-
τανε τὸ Παντοπωλεῖο καὶ τὸ Ὑφα-
σματοπωλεῖο. “Ἐνα ἀμπέλι 22 στρέμ-
ματα καὶ πολλὰ χωράφια πού δὲν
καλλιεργοῦσαμε ἐμεῖς ἀλλὰ τὰ ἔ-
διναν μὲ ἐνοίκιο. Στο ἀμπέλι πηγαί-
ναμε τὸ καλοκαίρια ἂν καὶ ἦτανε
πολὺ κοντὰ στο χωριὸ (χίλια μέ-
τρα) κοντὰ στὴ θέση Τρία Δένδρα».

Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΝΟΜΑΔΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

Νομάδες της Ήπειρου. Έπιστολικό Δελτάριο 'Ι. Ίωαννίδη.

Ζίτσα. 1908—1910. Χορός στη Λούτσα τη Λαμπρή. Ούτε Λούτσα, ούτε μελικοκιά υπάρχει σήμερα. Στόν ίδιο τόπο ύψώνεται τό μέγαρο του Γυμνασίου. Φωτογραφία Γεωργ. Πανταζίδη. (Άρχείο Κώστα Έξάρχου).

Ἡ Γοητεία τοῦ Τραγουδιοῦ

ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

«Μιά κόρη γλυκοτραγουδεῖ
σὲ κρουσταλλένιο Πύργο
κι ὅσα καράβια ἀρμένιζαν ὄλα
ἄραξαν καὶ δένουν».

Μ' αὐτοὺς τοὺς μεγαλόπνους καὶ μεγαλόπρεπους στίχους, τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ, μᾶς δίνει ὁ λαός, τὴν ἀνυπέβλητη γοητεία πού ἀσκεῖ τὸ τραγούδι, ἀπὸ μιά ὠραία φωνή. «Γλυκοτραγουδεῖ» λέει, ὄχι ἀπλᾶ τραγουδάει, κι ἔτσι μᾶς ὑποβάλλει τὴ μαγικὴ του ἐπίδραση. Καὶ δὲ σταματᾶει μόνο ὡς ἐδῶ, σὰ καράβια, πού θέβαια οἱ ναῦτες τὰ ἔδεσαν γιὰ ν' ἀκούσουν ὄλο τὸ τραγούδι, ἀλλὰ ἡ ἔμπνευση κεντρίζεται ὄλο καὶ περισσότερο, λές κι ἀπὸ τὴ γλύκα τῆς φωνῆς, ψηλώνει φτερωτὴ καὶ φτάνει τὸν ἥλιο. Δὲ μπορεῖ, κι ὁ ἥλιος θ' ἀκούει, ὅπως κι ὄλα τὰ βλέπει, ἐδῶ κάτω στὴ γῆ μας. Πάντα ὁ λαός, δίνει σ' ὄλα ψυχὴ, τὰ φέρνει κοντά του, νὰ συμμετέχουν ὄλα στὴ χαρὰ καὶ στὴν πίκρα του. Κι ἐδῶ μὲ τὸ τραγούδι τοῦτο, πέλαγα κι οὐρανὸς μαγεύτηκαν, καὶ κάνουν ἄλλα ἀντὶ ἄλλων. Σταματοῦν τὸ ρυθμὸ τῆς πορείας τους, ν' ἀκούσουν.

«Κι ἀπὸ τὸ χτύπο τ' ἀργαλειοῦ
κι ἀπ' τὸν ἀχὸ τῆς κόρης,

ὁ ἥλιος σκανταλίστηκε δὲν πάει
νὰ βασιλέψει...».

Φανερὸ πὼς ἡ κόρη ὕφαινε τραγουδώντας, τὰ προικιά της, ὅπως γίνονταν τότε.. μιά φορὰ κι ἕναν καιρὸ. Τόσο μᾶς ἀπομάκρυνε ἡ ἐποχὴ μας, πού λές κι ἀναφερόμαστε σὲ παραμῦθι. Ὑφσίναμε καὶ τραγουδοῦσαμε κάποτε :

«Πέτα σαῖτα μ' ἀργυρὴ, χτύπα
χρυσὸ μου χτένι.

Γιατ' ὁ καλὸς μου θιάζεται κι
ἔρχεται νὰ μὲ πάρει».

Νομίζει κανεὶς πὼς μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη, τὸν μαύλιζε καὶ τὸ τραγούδι τῆς καλῆς.

Ὁ Ὅμηρος λέει πὼς οἱ Σειρῆνες, μὲ τὰ τραγούδια τους σαγήνευσαν τοὺς ναυτικούς καὶ τοὺς ἔπαιρναν κοντά τους στὸ θυθό. Γι' αὐτὸ κι ὁ Ὅδυσσεας, ἔδεσε τοὺς συντρόφους του, μὲ γερὰ παλαμάρια, στὸ καράβι, νὰ μὴ τοὺς σαγηνέψουν καὶ τοὺς πνίξουν. Αὐτὰ τὰ μάγια τῆς φωνῆς, ἀνατάραξαν καὶ τὴν καρδιά μιᾶς Ρηγοπούλας, ὅπως μᾶς λέει ἄλλο δημοτικὸ μας. Ὁ πατέρας της, τῆς ζητάει νὰ διαλέξει ἕνα ἀπὸ τ' ἀντρειωμένα ἀρχοντόπουλα

πού τῆ ζητοῦν σὲ γάμο, κι ἐκείνη ἀπαντάει:

«Δὲ θέλω ἐγὼ Ρηγόπουλο καὶ
καστροπολεμίτη
Μόν' θέλω τὸν τραγουδιστὴ πού
τραγουδάει τὶς νύχτες
κι ὀπόχει μέλι στὴ φωνὴ καὶ ζά-
χαρη στὰ λόγια».

Ἔτσι βέβαια, δικαιώνεται ἀπό-
λυτα κι ἡ νεαρὴ καλογηρὰ, ἐνὸς
ἄλλου τραγουδιοῦ, πού ἀρνήθηκε
τὰ ράσα καὶ τὸ μοναστήρι, γιὰ τὸν
τραγουδιστὴ τῆς νύχτας.

«Σύρτε σταυροὶ στὶς ἐκκλησιές,
ράσα στὰ μοναστήρια
κι ἐγὼ μὲ τὸν τραγουδιστὴ θε ν'
ἀπομείνω ἀπόψε,
πού τῶλεγε τόσο ὄμορφα καὶ πα-
ραπονεμένα».

Ἔστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, πῶς νὰ
μὴν ἐπιθυμεῖ κι ὁ κάθε νέος, ἀλλὰ
κι ὁ κάθε ἄνθρωπος, νᾶναι προικι-
σμένος καὶ μ' αὐτὸ τὸ χάρισμα, τῆς
ὠραίας φωνῆς;

«Ἦθελα νάημουν ὄμορφος, νάη-
μουν καὶ παλληκάρι,
νάημουνα καὶ τραγουδιστὴς, δὲν
ἤθελα ἄλλη χάρη».

Οὔτε πλούτη κι οὔτε δόξες γυ-
ρεύει. Θέλει μόνο αὐτὰ τὰ τρία
«θεῖα δῶρα», πού ὅσο κι ἂν πασκι-
σει κι ἐπιδιώξει, δὲν θὰ μπορέσει
νὰ τ' ἀποκτήσει.

Ὁ Κρυστάλλης, ἴσάν γνήσιο παι-
δὶ τῆς Ἠπειρὸς μας, πού εἶναι ἡ ρί-

ζα κι ἡ μάνα τοῦ δημοτικοῦ τρα-
γουδιοῦ, συνεχίζει — ὄχι μόνο τὸν
τρόπο καὶ τὴ μορφή — ἀλλὰ τὸ πνεῦ-
μα καὶ τὴ μεγαλωσύνη αὐτοῦ τοῦ
τραγουδιοῦ, μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι ποτι-
σμένος, μᾶς δίνει τὴ γοητεία τῆς
γλυκειᾶς φωνῆς, μὲ τὸ ποίημά του
«Ἡ Ποθοπλανταγμένη».

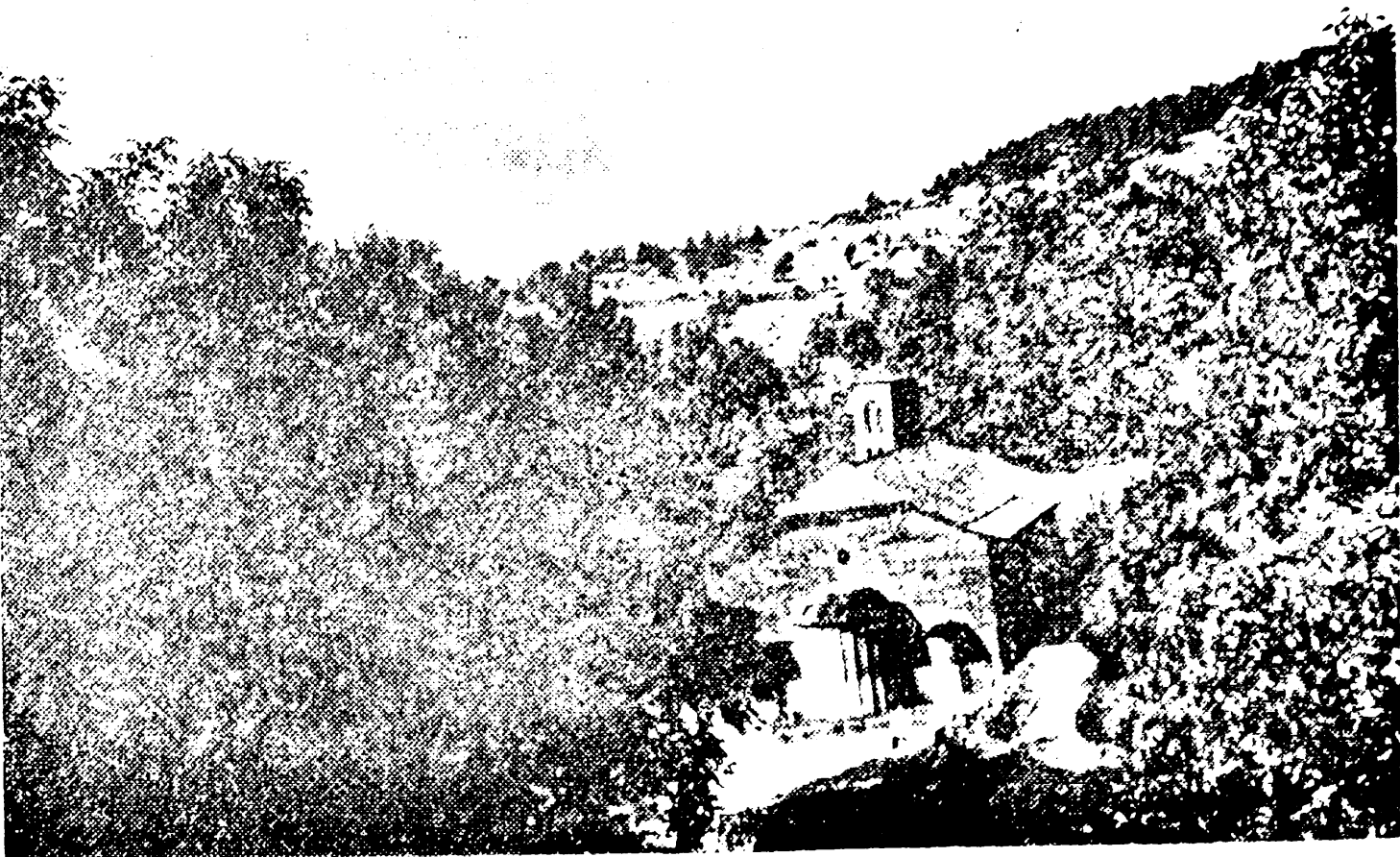
Κάτω στὸ Μαραθόκαμπο πού ὁ-
λονυχτὶς θερίζουν
Κάποιος λεβέντης θεριστὴς φιλο-
τραγοῦδι λέει.
Κι ὡς τὸ ξημέρωμα ξυπνὸν κρα-
τάει τὸν κάμπον ὄλον.
Βαστάει κι ἐμένα ξάγρυπνη τὴν
ποθοπλανταγμένη».

Ἄλλὰ κι ἓνα πεζὸ τοῦ Κρυστάλ-
λη, δημοσιευμένο τὸ 1894 στὴν «Ἐ-
στία» εἶναι σχετικὸ μὲ τὸ θέμα μας.
Λέει γιὰ τὶς Γραμμειώτισσες—ἴσως
γιὰ τὶς γυναῖκες ἀπὸ τὰ Γραμμε-
νοχώρια — πῶς τραγουδοῦσαν γλυ-
κά, τὴ νύχτα κι αὐτὲς στὸ θερισμό.
Ὁ θέρος τὴ νύχτα γίνεται μὲ τὴ
δρυσία. Ἀντιγράφω τὴ χαρακτηρι-
στικὴ περικοπή.

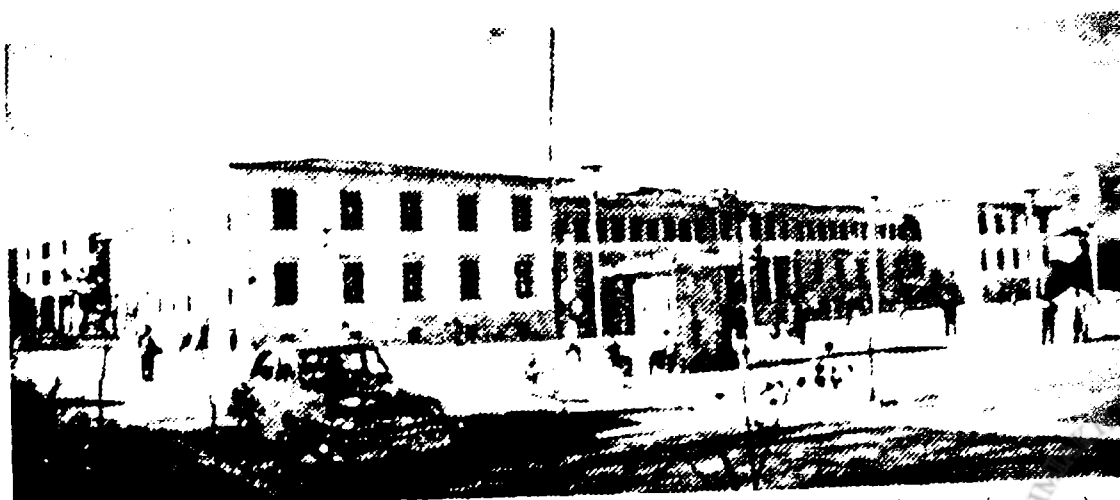
«...Εἶναι δὲ λίαν καλλίφωνοι. Διὸ
καταμαγεύουν ὡς ἄλλαι Σειρήνες
τοὺς διαθάτας, ὅταν τὸ θέρος, τὴν
νύκτα θερίζουσαι εἰς τοὺς ἀγροὺς
μέχρι πρωῖας, ψάλλουσαι τὰ ὠραῖα
τοῦ θέρους ἄσματα...». Ἦταν εἰδι-
κὰ τραγούδια, ὅπως καὶ γιὰ κάθε
ἐργασία. Κι ὁ σκοπὸς ἦταν ἀνάλο-
γος μὲ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς. Ἔτσι
ὁ μόχθος γίνονταν λιγότερο θαρὺς
κι ὁ καῦμός ἀλάφρωνε.

Οἱ ἀρματωλοὶ κι οἱ κλέφτες εἶ-
χαν τὰ δικά τους τραγούδια, κι ἀπ'

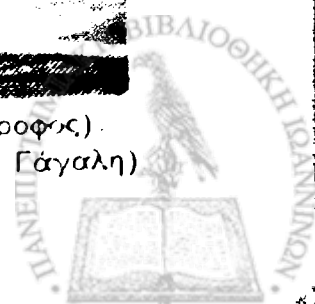
Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

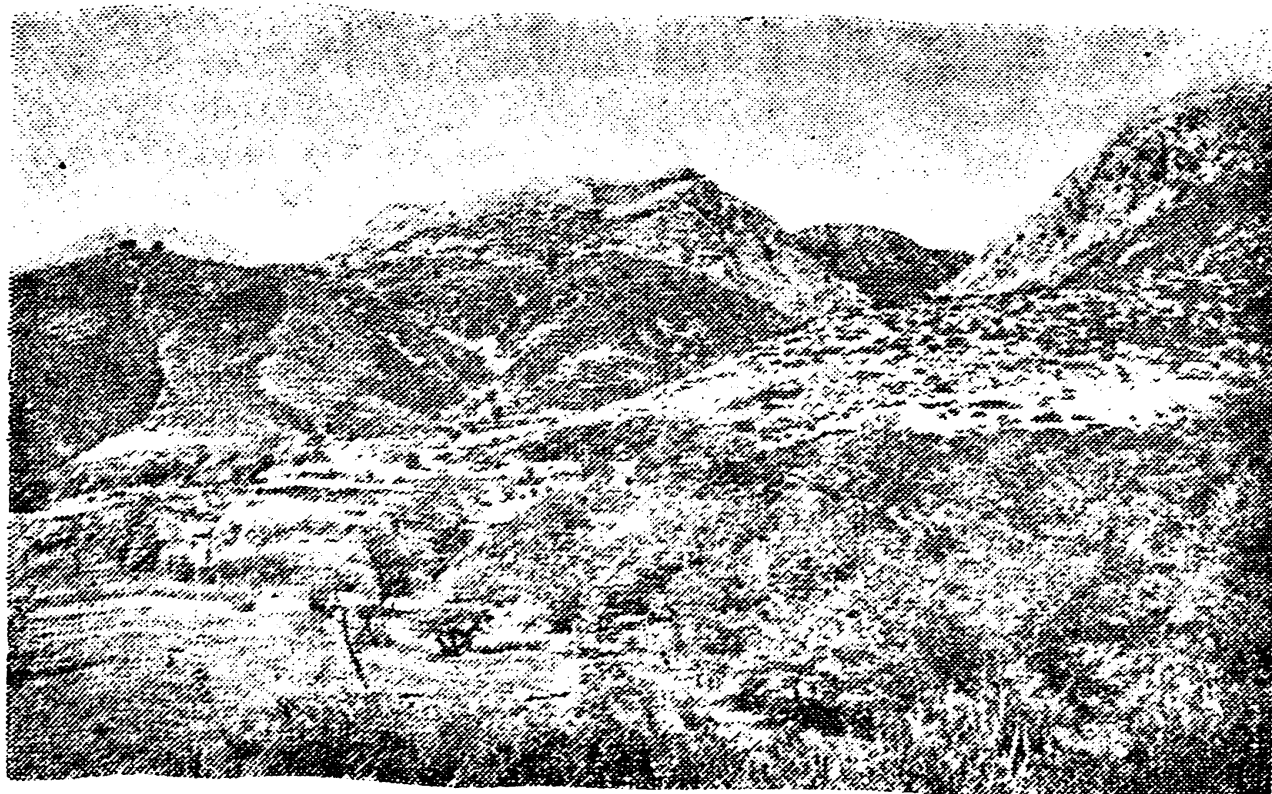

Παλιοσέλι Κονίτσης. Στο βάθος κορφές της Γκαμήλας (ύψ. 2397 μ.).
('Αρχείο 'Αποστ. Βερτοδούλου)

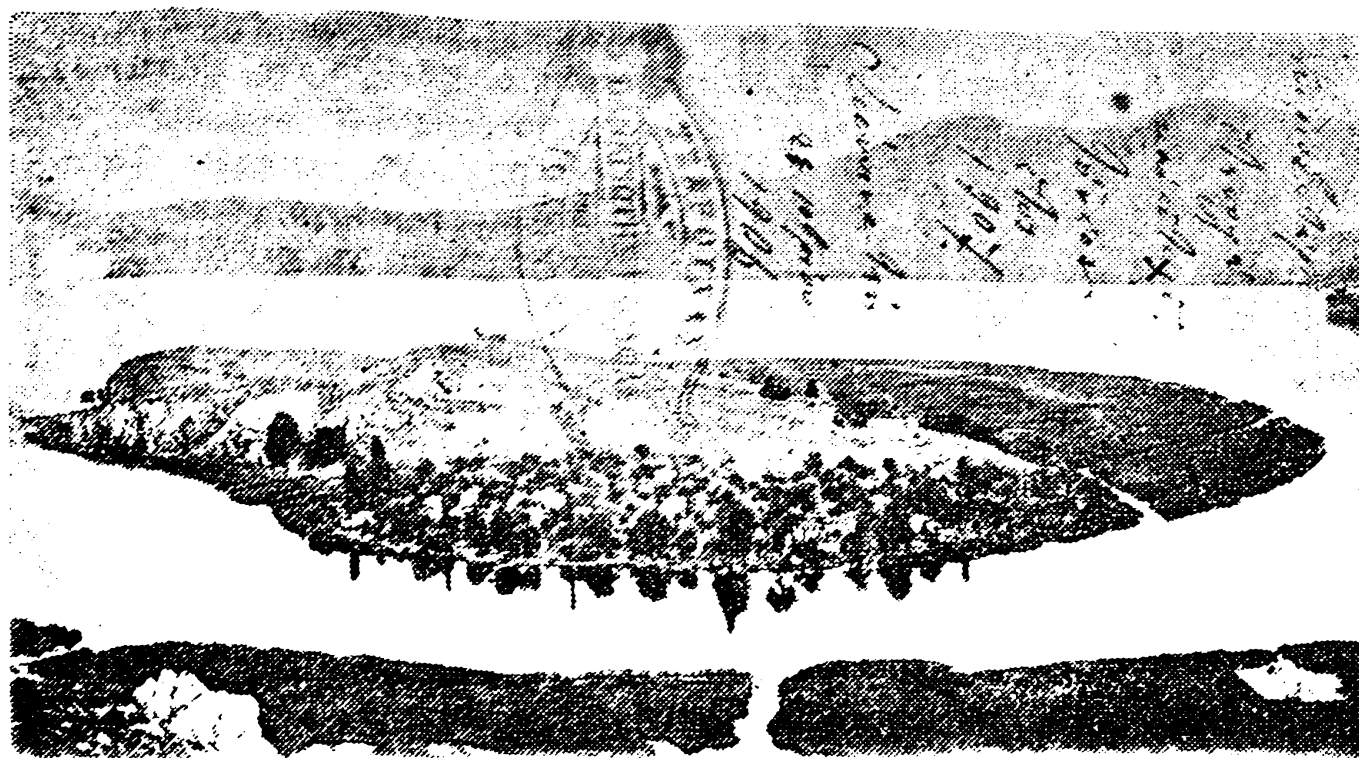

Νομαρχιακό Γραφείο, στην ημιτελή μορφή (λείπει ο τρίτος όροφος).
('Αρχείο Γεωργ. Γάγαλη)

Δρόμος Έμην Άγᾶ - Κανέτας. 1912-13.
(Άρχείο Γεωργ. Πετροπούλου)

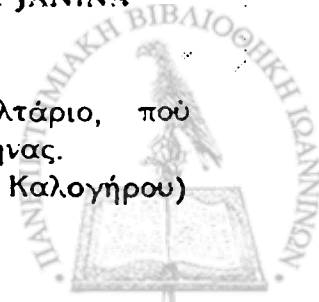

26. Η ΝΗΣΟΣ ΙΑΝΝΙΝΩΝ

L'ILE DE JANINA

Ε. Ζ. Παύλος, Έκδοσις, 1913

Πανοραμική άποψη του Νησιού από το Μιτσικέλι. Έπιστολικό Δελτάριο, πού άπευθύνεται στον κύριον Σωτήριον Σαρμακέσην Ίωαννίτην, Άθήνας.
(Άρχείο Κ. Καλογήρου)

αὐτὰ ἔπαιρναν δύναμη κι ἐλπίδα. Ἦταν τὸ ξέσπασμα τῆς ψυχῆς. Μιὰ μορφή τοῦ ἀγώνα ἦταν καὶ τὸ τραγούδι, τοῦ ἀγώνα ποὺ γίνονταν μὲ λεβεντιά, πίστη κι ἀνδρεία.

Ὁ Μακρυγιάννης ἦταν καλλίφωνος, συχνὰ τραγουδοῦσε παίζοντας ταμπουρά κι ἐμψύχωνε τὰ παλικάρια του.

Ὁ σοφὸς Ἡπειρώτης Ἀναστάσιος Σακελλάριος, Γυμνασιάρχης στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων γύρω στὰ 1820, μὲ τὸ τραγούδι ἐνθουσίαζε τοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς ἀναθετὸν πόθο γιὰ τὴ λευτεριά. Ὁ Ἀραβαντινός, γράφει γιὰ τὸ Σακελλάριο τὰ ἐξῆς:

«Ἐχων γλυκυτάτην φωνὴν ἐζωγόνει ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν μαθητῶν του τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἐξερχόμενος εἰς κατάλληλον μέρος, ἔψαλλε ἔθνικὰ ἄσματα, ὅσα ὑπὸ τοῦ νέου Τυρταίου, τοῦ Ρήγα ἐποιήθησαν...».

Ναὶ τοῦ Ρήγα τὰ θούρια, μὲ τὸ τραγούδι διαδίδονταν κι ἀνάθαν τὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας. «Ὡς πότε παλληκάρια...». Ποιὸς μποροῦσε νὰ μείνει ἀσυγκίνητος!

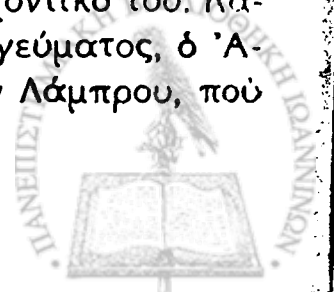
Ὁ Δημήτριος Νικολίδης, ἀπὸ τὴ Ζίτσα, γιατρὸς στὴ Βιέννη, συμμαχητὴς καὶ συμμάρτυρας τοῦ Φεραίου, ποὺ εἶχε κι αὐτός, ὄχι μόνο γενναία ψυχὴ ἀλλὰ καὶ «γλυκυτάτην φωνὴν» τραγουδοῦσε τὰ θούρια τοῦ Ρήγα σὲ συγκεντρώσεις τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, καὶ ξεσήκωνε τὶς καρδιές. «Ὡς πότε παλληκάρια θὰ ζοῦμε στὰ στενά... Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ...».

Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ τὸν συλλάβουν κι ἐκτελέσουν, μαζί μὲ τὸ Ρήγα, κι ἄλλους ἔξη συντρόφους του τὴ νύχτα στὶς 10 μὲ 11 Ἰουνίου τοῦ 1798.

Σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωση, τὸ τραγούδι, ἔσωσε τὸν τραγουδιστὴ. Ἐνα Σμυρνάκι, μὲ τὸ τραγούδι ξεγέλασε τὸ χάρο. Καταδικασμένος σὲ θάνατο γιὰτὶ λιποτάκτησε ἀπὸ τὸν Τούρκικο στρατό, κλείστηκε σὲ φυλακὴ τῆς Σμύρνης. «Γιὰ νὰ διώξει τὸ φόβο καὶ θγάλει τὸν καῦμό, ἔπιασε νὰ τραγουδάει. Ἔτσι ἤθελε τὸ παλληκάρι ν' ἀποχαιρετίσει τὴ ζωὴ. Ἀπ' ἔξω ἔτυχε νὰ περάσει ὁ Σουλεϊμάν Πασιᾶς, τὸν ἀκουσε καὶ μαγεύτηκε.

— Βαί, θάϊ, εἶπε, κρίμα νὰ χαθεῖ μιὰ τέτοια φωνή! Μπήκε μέσα, τοῦ ἔθγαλε τὶς ἀλυσσίδες καὶ τὸν λευτέρωσε...». Αὐτὰ γράφει ἡ Διδῶ Σωτηρίου, στὸ βιβλίο της, «Ματωμένα Χώματα».

Ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε κι ἓνα ἄλλο ἀρκετὰ περίεργο, ὅσο καὶ νόστιμο, ὅπως τὸ γράφει ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος, στὴν Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους», τόμος πέμπτος σελὶς 167. Ὁ Μανουὴλ Τομπάζης διηγεῖτο τὸ ἐξῆς: Ὁ πατέρας του Νικόλαος ἀναγκάστηκε λόγω ἀντιθέτου ἀνέμου νὰ ἀγκυροβολήσει στὴν Πύλο. Ἐκεῖ βρῆκε ἀγκυροβολημένο καὶ τὸ πλοῖο τοῦ φίλου του, Νικολάου Λάμπρου. Τὶς ἡμέρες ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ γνωρίστηκαν μὲ τὸν Ἀγᾶ τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος μάλιστα, τοὺς κάλεσε στὸ ἀρχοντικὸ του. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γεύματος, ὁ Ἀγᾶς παρεκάλεσε τὸν Λάμπρου, ποὺ

ἦταν γνωστὸς γιὰ τὴ γλυκειὰ φωνή του, νὰ πεῖ ἕνα τραγούδι. Ὁ καλὸς λήφωνος ναυτικὸς ἄρχισε νὰ λέει τοῦτο τὸ τραγούδι:

«Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ
τὰ θουνὰ γιὰ χιόνια,
διψάει κι ὁ δόλιος Μπαταριᾶς
γιὰ Τούρκικα κεφάλια».

Μόλις τελείωσε τὴν πρώτη στροφή τὸ κατάλαβε, σταμάτησε καὶ λέει στὸν οἰκοδεσπότη:

—Μὲ συμπαθᾶς Ἀγᾶ μου, μὴ σοῦ
κακοφαίνεται, τὸ τραγούδι τὸ λέει.

—Δὲν πειράζει τζάνουμ, ἀπάντησε ὁ Τούρκος, ξακολούθα τὸ τραγούδι καὶ μὴ τὸ κόβεις στὴ μέση γι' αὐτά.

Ἦθελε ν' ἀπολαύσει τὴν ὠραία φωνή κι ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ τραγουδιοῦ. Ἔτσι εἶναι τῆς φωνῆς τὰ μάγια. Συνεπαίρνουν ὀλοκληρωτικά. Ἡ αἰσθητικὴ ἱκανοποίηση, στέκεται πάνω ἀπὸ τῆς λογικῆς τὸ ἀντίκρουσμα.

«Νάημουνα καὶ τραγουδιστὴς δὲν
ἤθελα ἄλλη χάρη» λέει ὁ λαός.

Ἡ θρυλικὴ Μαρία τοῦ Πόντου — ἡ Γκιουλ Μπαχάρ — κλεισμένη στὸ σουλτανικὸ χαρέμι, μὲ τὸ τραγούδι γοήτευσε τὸ Σουλτάνο, καὶ τὴν ἔκανε νόμιμη γυναίκα του.

Σὰν Σουλτάνα, πρόσφερε πολλές ὑπηρεσίες στὸν Ἑλληνισμό τοῦ Πόντου. Ὅταν ἤθελε νὰ τοῦ ζητήσει καμμιά χάρη, ἔπιανε γλυκὰ νὰ τραγουδάει, κι ὁ Σουλτάνος, γίνονταν σκλάβος της.

Τελειῶνω μὲ μιὰ δική μου θύμηση. Ἀπὸ τὸ σοῖ τῆς Γιαννιώτισσας Μάνας μου, ἦταν ὅλοι καλλίφωνοι. «Ἀηδονόλαλοι» μὲ τ' ὄνομα. Ὁ μπάρμπας μου ὁ Πέτρος, τὶς φεγγαρόφωτες καλοκαιριάτικες νύχτες, ἔπαιρνε μιὰ θάρκα, κι ἔφερνε θόλτες στὴ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων τραγουδώντας:

«Κόρη φεγγαροπρόσωπη τοῦ ἡλίου
θυγατέρα,
ποῦ μ' ἔκανες κι ἀρνήθηκα καὶ
μάννα καὶ πατέρα».

Τότε ὅλη ἡ λίμνη γέμιζε θάρκες καὶ κατάνυξη. Θαρροῦσες καὶ τὸ φεγγάρι χαμήλωνε ν' ἀκούσει ἐκεῖ ἀσάλευτο, καταμεσίς στὸν οὐρανό, σὰν τὸν ἥλιο τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ «σκανταλίστηκε, δὲν πάει νὰ βασιλέψει...».

Κατὰ τὴ Γερμανικὴ κατοχή, ἦρθε ἕνας συγγενὴς μου στὴ Θεσσαλονίκη νὰ ἰδεῖ τὸν ἀδερφό του, ποῦ τὸν εἶχαν οἱ Γερμανοὶ στὸ Στρατόπεδο τοῦ Παύλου Μελά. Καλοκαίρι ἦταν, φεγγαρένια ἢ νύχτα. Βγῆκε στὸ κιόσκι τοῦ κήπου μας, κι ἔπιασε τὸ τραγούδι, ν' ἀλαφρώσει τὸν καῦμό. Δυὸ Γερμανοῦσες ἀπ' τὸ διπλάνο μπαλκόνι, δὲν κρατήθηκαν. Ἦρθαν νὰ ἰδοῦν ἀπὸ κοντά. Κάποιος ἀπὸ μᾶς ἤξερε γερμανικά, κι ἔμαθαν τὰ καθέκαστα. Ἐνδιαφέρθηκαν, μεσολάβησαν, ἔβγαλαν τὸ φυλακισμένο καὶ τὸν πήρε μαζί του στὰ Γιάννινα. Τὰ μάγια τοῦ τραγουδιοῦ, ἔκαναν τὸ θάμα τους.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΓΥΑΛΙ ΚΑΦΕΝΕ

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤ. Δ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΗ

Διάβασα στὰ «δικά μας καὶ ξένα» τοῦ σημερινοῦ «Ἑπειρωτικοῦ Ἀγῶνος» τὸ σχόλιο γιὰ τὴν πλατεία Γυαλί Καφενέ — Γεωργίου Σταύρου εἶναι τὸ ἐπίσημο ὄνομά της — καὶ τὸ καφενεῖο της πού χρόνια τώρα μένει κλειστό. Γιατί;

Γιατί νὰ μὴν ἔχη στέκι καὶ τόπο συνάντησης ἢ μισή Ἑπειρος; (Ἡ ἄλλη μισή Ἑπειρος ἔχει τόπο συνάντησης τὸ τζαμί τῆς Καλούτσιανης).

Ντόπιοι, ταξειδιῶτες, χωριάτες, τὸ γυαλί καφενέ εἶχαν γιὰ τόπο ραντεβοῦ.

—Θὰ σέ περιμένω στὸ γυαλί καφενέ.

—Θ' ἀνταμώσουμε στὸ γυαλί καφενέ.

—Ἐλα νὰ πιοῦμε καφέ στὸ γυαλί καφενέ.

Στὸν παχὺ ἴσκιο ἀπ' τὰ δέντρα τῆς πλατείας κάθονταν, ξεκουράζονταν κι' ἔπινε τὸν καφέ του κόσμος καὶ κοσμάκης. Κι' ἄς κουτσούλαγαν καμμιά φορά ἀπάνω στὰ τραπέζια οἱ γκαῖτες κι' οἱ κιλιλάδες πού χάλαγαν τὸν κόσμο μὲ τὶς φωνές τους ἀπάνω στὰ δέντρα καὶ στὶς στέγες ἀπ' τὰ γύρω σπίτια.

Ἄργα, νύχτα ἔφτασα στὰ Γιάννινα ἀπ' τὴν Ἀθήνα μέσω Πρέβεζας. Ἦμουν φοιτητῆς — ἐδῶ καὶ σα

ράντα χρόνια — κι' ἦρθα νὰ πάω στὸ χωριὸ νὰ περάσω λίγες μέρες ἀπ' τὶς καλοκαιρινές διακοπές. Ἀκέρηο βιβλίο μὲ ταξειδιώτικες ἐντυπώσεις μπορούσες νὰ γράψης μ' ἓνα μονάχα ταξειδί ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Βαπόρια - σκυλοπνίχτες πού μᾶς κουβάλαγαν στὴν Πρέβεζα, βαρκάρηδες, χαμάληδες, αὐτοκίνητα - σαράβαλα, δρόμοι μὲ σκόνη πόφτανε τὸν οὐρανό. Ταξειδί - Ὀδύσεια, τρεῖς καὶ τέσσερες μέρες νὰ φτάσης στὸ χωριὸ σου.

Στὸ Γυαλί Καφενέ, λοιπὸν μᾶς ξεφόρτωσε τὸ αὐτοκίνητο. Στὸ χάρι τοῦ Κοντοῦ ζήτησα νὰ ξημερώσω, κι' ὁ συχωρεμένος ὁ Κοντός μὲ εἶδε πού σκιάζομουν ἀπ' τοὺς κορηούς καὶ τοὺς ψύλλους καὶ μοῦ παραχώρησε τὸ δωμάτιο πού ἔμνησκε αὐτὸς γιὰ νὰ μὲ καθησυχάση.

Δὲ θυμᾶμαι ἂν μὲ περιποιήθηκαν τὰ ἔντομα αὐτά, πληγὴ τοῦ Φαραῶ γιὰ τὰ σπίτια τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὴν κούραση καὶ τὴ νύστα πού εἶχα ἔπεσα ψόφιος στὸν ὕπνο. Σκυλιά νὰ μὲ τράβαγαν δὲν ξυπνοῦσα.

Μὲ ξύπνησαν ὁμως πρῶτῃ - πρῶτῃ οἱ φωνές τῆς πλατείας τοῦ Γυαλί Καφενέ. Ἡ ζωὴ τῆς μέρας πού ἀρχίζε, τὰ Γιάννινα πού ξυπνοῦσαν. Καθαρὸ Γιαννώτικο χρῶμα ἀπ' τὸ Γυαλί Καφενέ.

Ἡ φωνὴ ἑνὸς ποῦ πούλαγε πεπό-
νια μὲ τὸ καροτσάκι μὲ ξύπνησε
ἀπ' τὸ γλυκὸ πρωῖνὸ ὕπνο. Σὰν νὰ
τὴν ἀκούω τώραγιά:

— Τρεῖς κι μὶ τοῦ σμάδ'. Τρεῖς κι
μὶ τοῦ σμάδ'.

Ξαφνιάζεται κανένας ὅταν ἔρχε-
ται ἀπ' τὴν Ἀθήνα κι' ἀκούει τὰ
ντόπια. Ὁλην τὴν ὥρα ἐκεῖ ἄκου-
ες: Τρεῖς καὶ μὲ τὴν μάχαιραν. Ὁ-
λα μὲ τὴ βούλα.

Βγῆκα, θυμᾶμαι, στὸ παράθυρο
νὰ μὲ βαρέση ὁ δροσερὸς πρωῖνὸς
ἀέρας κι' ἀγνάντευα τὴν πλατεῖα
καὶ τὸν κόσμο.

Πρωτὶ - πρωτὶ τὴν εἶχαν ζώσει τὴν
πλατεῖα μὲ σταφύλια — κόφες ἀπ'
τὰ χωριά τῆς Ζίτσας καὶ σῦκα ἀπ'
Κούρεντα. Συνέχεια ἔφταναν κι' ἄλ-
λα φοτρωμένα ζῶα κι' ἄκουγες στὶς
πλακόστρωτες αὐλές ἀπ' τὰ χάνια
σὰν νὰ περνᾷ ἵππικό.

Θυμᾶμαι τὸν καλλίφωνο πλανό-
διο μανάθη - μποσταντζῆ ποῦ πέρ-
ναε ξυπόλυτος καὶ διαλαλοῦσε τὸ
πράμα του στὴ Γιαννώτικη γλῶσ-
σα:

— Πατάτες, κολοκῦθάκια. Ντομά-
τες - μῆλα κόκκινα. Πιπεριές, πα-
τριτζάνια. Καστραθέτσια, μακεδο-
νίσιααααααα...

Ὁ ἄλλος ποῦ μὲ ξύπνησε: Ἐδῶ
τὰ γλυκὰ τὰ χειμῶν' κά. Ἐχω θότ'
νες (εἶδος πεπονιῶν) Μπρακ'μαδί-
σιες, γλυκὲς σὰ μέλ'. Τρεῖς κι μὶ
τοῦ σμάδ'. Τρεῖς κι μὶ τοῦ σμάδ'....

Στὸ Γυαλί Καφενὲ διασταυρώνον-
ταν καὶ καλημερίζονταν πρωτὶ-πρωτὶ
οἱ τσαγγαράδες κι' οἱ τσαρ'χάδες
ποῦ πάαιναν νὰ πιάκουν δουλειά.

Σὲ καθαρὴ τσιούρικη γλῶσσα
τοὺς ἄκουες:

— Πούεισουν μωρὲ χαλασιά σ';
Σὲ χαλεύαμαν ἐψὲς ἐγὼ κι' ὁ ἀδερ-
φόσιμ νὰ πᾶμε γιὰ κἀνα ξαμίσιο
(βραδυὴ ρακοποσία), π'θενὰ ἐσύ.
Σὲ χάσαμεν, τὸ χὰ μὲ ἔψιλον. (Δὲ
λείπει ποτὲ τὸ λεπτὸ κοροϊδευτικὸ
πνεῦμα ἀπ' τοὺς Γιαννιώτες).

— Ἐρθα σπὶτ. Γκραγκάν'σα τ'ν
πόρτα, γκραγκάν'σα τ'ν πόρτα :
Ἴτσ κρίσ'. Ἐρ'ξα κατσ'κάρια σ'ν
κουμπλιά: Π'θενὰ ἐσύ.

Κουμπλιά εἶναι ἡ κορομηλιά ποῦ
δὲν ἔλειπε ἀπὸ καμμιά Γιαννιώτι-
κη αὐλή. Τώρα μὲ τὶς καινούργιες
οἰκοδομὲς χάνονται κι' αὐτὲς ραγ-
δαῖα ὅπως χάθηκαν κι' οἱ τσαρ'χά-
δες, τὰ λελέκια πι' οἱ κιλιλιάδες.

Ποῦναι ὁ συχωρεμένος Σπῦρος
Κοντὸς ποῦ κύτταζε νὰ ἀδειάσουν
πρῶτα οἱ κατσαρόλες καὶ μετὰ νὰ
ἐπιτρέψη τὴν ἀναχώρηση τοῦ λεω-
φορείου ποῦ πρακτόρευε (ὁ θεὸς
νὰ τῶκανε λεωφορεῖο — ἓνα σαρά-
βαλο σκεπασμένο μὲ τέντα).

Σωρὸ μέσα οἱ ἐπιθάτες ἐπὶ ὄρες
ψένονταν στὸν ἥλιο.

— Ἄϊντε κύρ Σπῦρο. Πότε θὰ
φύγη τ' αὐτοκίνητο;

— Γιά, ψ'χή μ'. Γιά, νὰ μαζευτοῦν
κι' οἱ ἄλλοι... (Νὰ ξεοδευτοῦν οἱ κα-
τσαρόλες δηλαδή).

Ποιὸς ἀπ' τοὺς παλιότερους δὲ
θυμᾶται τὸ συμπαθὴ γεροντάκο τὸ
μπάρμα Βασίλη ποῦ πούλαε κου-
λούρια μὲ τὸν ταβλᾶ του γύρο στὴν
πλατεῖα τοῦ Γυαλί Καφενέ, γύρα
στὰ χάνια.

— Κουλούρια - δυάρες. Κουλού-

ρια - δυάρες.

Καὶ δὲν τοῦ ξέφυγε τίποτε ἀπ' τῆ ζωῆ τοῦ Γυαλί Καφενέ. Ποῦ σχολίαζε τὸ κάθε τι μὲ τὸ λεπτὸ θυμοσοφικὸ τοῦ πνεῦμα.

Στὴν πλατεία τοῦ Γυαλί Καφενέ βγῆκε μετὰ τῆ χειροτόνησής του ὁ συχωρεμένος ὁ παπα - Κώστα Μπ. Νέος τότες ὁ παπαῦς. Μελαχροινός. Μαῦρα κορακάτα φρύδια, γένεια καὶ μαλλιά. Καινούργια μαῦρα γυαλιστερά ράσα, ἓνα κατάμαυρο σύνολο.

—Σιδηροκέφαλος παπαῦ. Ὁ ἓνας.
—Νὰ ζήσης παρπαῦ. Ὁ ἄλλος. — Καλὴ ἱερωσύνη παπαῦ ὄλοι.

—Ἔ, ὦρέ. Εἶπε ὁ μπάρμπα Βασίλης, ἀφοῦ κύτταξε ὦρα πολλὴ μὲ προσοχὴ τὸν καινούργιον παπαῦ :

Κακὸ πέτ'χαιμα (ἐπιτυχία) τὸν ἔκανε στὴ βαφὴ ἐτοῦτον τὸν παπαῦ ὁ δεσπότης. Σὰν νὰ τὸν κολύμπησε σὲ βαρέλι μὲ μαύρη βαφὴ, δηλαδή.

(Εἶχαμε δὲν εἶχαμε περάσαμε πάλι ἀπὸ παπαδοϊστορία).

Τέτοιος ἦταν ὁ μπάρμπα Βασίλης ποῦ κι' ὅταν πέθνησκε ἀκόμα δὲν τάφηνε τὸ πνεῦμα, σὰν νὰ κοροῖδευε καὶ τὸ χάρο.

Ἦστερα ἀπὸ χρόνια μὲ φώναξε ἡ γρηά του νὰ τὸν ἐξετάσω. Μέσα στ' Ἀρχιμαντρεῖο ἔμενε.

Στὰ κακὰ του χάλια, πόδια, πρισμαμένα, λίγα ἦταν τὰ ψωμιὰ τοῦ μπάρμπα Βασίλη.

—Ἔ. Τί εἶδες; Τί λές; Μὲ ρώτησε σὰν τέλειωσα τὴν ἐξέτασή μου.

— Γεράματα, μπάρμπα Βασίλη. Γεράματα. Τοῦ εἶπα ψέματα, μὴν καταλάβῃ τὴν ἀλήθεια.

(Ἀλήθεια. Πόσες φορές ἀναγκαζόμαστε νὰ παίζουμε θέατρο ἐμεῖς οἱ γιατροί. Τραγικὸς ρόλος στὸ θέατρο τῆς ζωῆς. Νὰ λές καὶ μεγάλα καὶ μικρότερα ψέματα, κι' ἄς λένε εἰ ἄλλοι ὅ,τι θέλουν).

Ὁ μπάρμπα Βασίλης ποῦ καταλάβαινε τὴν πικρὴ ἀλήθεια γυρίζει καὶ μοῦ λέει μὲ πικρὸ χαμόγελο, παίζοντας μὲ τὶς λέξεις:

—Ἄμ, δὲν εἶναι γιὰ ράμματα ἐτούτη ἡ δουλειὰ (Γεράματα - γιὰ ράμματα). Καταλαβαίνω ἐγώ. Εἶναι γιὰ σπάγγους.

Εἶθελε νὰ πῆ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμα τὰ μπαγάζια του, δεμένα γερὰ γιὰ τὸ μεγάλο ταξεῖδι ποῦ γυρισμὸ δὲν ἔχει...

Πάει κι' ὁ Κοντός, πᾶν κι' οἱ ἄλλοι χαντζῆδες, πᾶν κι' οἱ Βοῖδιτσαῖοι μὲ τ' αὐτοκίνητά τους, πάει κι' ὁ μπάρμπα Βασίλης.

Μένει τὸ κλειστὸ καφενεῖο τοῦ Γυαλί Καφενέ, παλῆ τούρκικο καρακόλι. Μένει κι' ἡ ἀκακία τοῦ Γυαλί Καφενέ πῶχει ἀπάνω τῆς φουτωμένη — σὰ δίδυμες φαίνονται — μιὰ μεγάλη συκιά. Κι' ἔχει ἐφέτος ἓνα φόρτωμα σῦκα ἢ βλογημένη. Ὅποιος θέλει ἄς ἔρθῃ νὰ τῆ δῆ.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ οἱ κύριοι Ἀναγνώσται νὰ μᾶς γνωστοποιοῦν τὴ νέα τους διεύθυνση.

Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

Ἰωάν. Π. Στ. Ἰωαννίδης.
Φωτογρ. Γεωργ. Πανταζίδη σὲ CART POSTALE.

ΠΑΤΣ...

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΙΣΤ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ

Είκοσι χρόνια υπηρέτησε ο Γεώργιος Μπράφας ως Άγροτικός Διανομέας της Πίνδου. Βροχές, χιόνια, βοριάδες, κατασκάδες των ποταμών και ιδίως του Άραχθου, όλα τα στοιχεία δεν τον σταμάτησαν ποτέ από το καθήκον του. Στο τέλος με όρογκικά, αρθριτικά και τρεις τέσσαρες ακόμα ανιάτες μέν, αλλά όχι θανατερές αρρώστιες (ποδάγρα, φλεφίτιδα, ασθματικά) συνταξοδοτήθηκε και με τη μικρή σύνταξη των 750 δραχ. αποσύρθηκε στο χωριό του την Ανατολική, (Κράψης) στην Πίνδο.

Είχε πάρει όμως και το σχετικό έφ' άπαξ 20 χιλ. δραχμές (40 χρυσές λίρες) που για την εποχή του 1935 την εποχή της φτώχειας και της ανεργίας ήταν κάτι.

Με το έφ' άπαξ ο Μπράφας άνοιξε ένα μαγαζάκι στο μικρό χωριό της Πίνδου πουλώντας χτένια, ράβματα, βελόνια κλπ.

Οί γυναίκες των ξενιτεμένων έτρεξαν στο μαγαζί του Μπράφα σαν τις σφήκες στα λιγιστά γρέντζελα (σταφύλια) του χωριού. Δός μου τούτο Μπράφα και ή έπιταγή έρχεται από τον άντρα μου από την Αίγυπτο! Δός μου εκείνο Μπράφα και τα λεφτά όπου γάνα: φτάνουν από τον γυιό μου από την Βλαχιά. Σε τρεις μήνες το έμπόρευμα είχε έξαντληθή. Περιμένοντας τις έπιταγές ο Μπράφας έμεινε

με μια λερωμένη τράπουλα και μια όκζ λουκούμια.

Οί παίχτες άπεφάσισαν να παίξουν και τσίνα για το λουκούμι. Οί περισσότεροι τειπέληδες του χωριού μαζεύτηκαν γύρω - γύρω και χάζευαν.

"Ένα παιχνίδι, δύο, νύχτωσε. "Αναφε την λάμπα ο Μπράφας. Κατά τις έννια άναγκάστηκε να θάλη και άλλο πατρέλαιο. Κατά τις δέκα άπεφάτισε να κλείση το καφεενεδάκι. Ποιός έχασε το λουκούμι;

— Είμαστε πάτς, Μπράφα! Θα συνεχίσουμε αύριο το βράδυ!

— "Αίστε στο διάολο και σεις και ή προκοπή σας, τους μούντζωσε και τους διαολόπτειλε ακόμα μια φορά ο Μπράφας που άποφάσισε να μη ξανανοίξη την επίχειρήση πλέον αλλά να κάνει γεράματα με την σοβαρή σύνταξη των 750 δραχ. τον μήνα που έπαιρνε σαν συνταξιούχος Άγροτικός Διανομέας της Πίνδου!

Η τιμή του δημοσιογραφικού χάρτου καθώς και τα έξοδα στοιχειοθεσίας, εκτύπωσης, βιβλιοδεσίας και τα ταχυδρομικά του Δελτίου έχουν αυξηθίει σημαντικά.

Για την άπρόσκλητη και άρειώτερη έκδοσή του και μόνο, γιατί κανείς δεν άποζει άπ' αυτό, παρακαλούνται οί Άναγνώστες θερμά να ένισχύσουν την προσπάθεια της Έρείας.

125 ΧΡΟΝΙΑ ΧΑΛΚΙΑΔΕΣ

ΤΑΣΟΣ ΧΑΛΚΙΑΣ

Γεννήθηκε στο Φωτεινό Ἰωαννίνων τὸ ἔτος 1914. Ὁ πατέρας του ἦταν ἐπίσης μουσικὸς καὶ ἔπαιζε λαούτο. Ἀπὸ 13 ἐτῶν ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ μουσικὴ καὶ ἐπροτίμησε τὸ κλαρίνο γιατί τὸν εἶχε συγκινήσει σὺν ἄκουσε καθημερινὰ τὸ κλαρίνο, πὺ ἔπαιζε ὁ θεῖος του Λάμπρος Χαλκιάς, τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσε πάντα στὰ πανηγύρια πὺ ἔπαιζε μὲ τὸ λαϊκὸ συγκρότημά του. Ὁ πατέρας του στὸ μεταξὺ εἶχε πεθάνει. Μὲ τὴν σύστασιν τοῦ θεῖου του καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ἡγήρα μητέρα του ἀναγκάστηκε νὰ πουλήσει τρεῖς γίδες καὶ μὲ στερήσεις τοῦ ἀγόρασε ἓνα παλιὸ κλαρίνο, ἀπὸ ἓναν περαστικὸ τσιγγάνο. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή πὺ ἔπιασε τὸ κλαρίνο στὰ χέρια του ἐνοιωσε τὴν πὺ μεγάλη εὐτυχία καὶ συγκίνηση. Μέρα καὶ νύχταν δὲν τὸ ἄφηνε ἀπὸ τὰ χέρια του. Μ' αὐτὸ κομόταν καὶ μ' αὐτὸ ξυπνοῦσε, παίζοντας καθημερινὰ κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐξαδέλφου του Μάνθου Χαλκιά. Ἀπὸ τὰ 16 χρόνια του προσελήφθη καὶ ἔπαιζε μὲ τὸ συγκρότημα τῶν ἀδελφῶν του Φωτίου, Δημητρίου, Νικολάου καὶ Κυριάκου Χαλκιά. Ἐξ αἰτίας τῆς ἀποδόσεως καὶ τῆς πιστῆς ἐρμηνείας τῶν δημοτικῶν κυρίως τραγουδιῶν, τὸ συγκρότημα αὐτὸ ἔγινε πανελλήνια γνωστὸ. Στὰ 1933 προσλήφθη καὶ πρῶτη φορὰ στὴν Ἀθήναν ἀπὸ τὸν τότε ὑπουργὸ ἀείμνηστο Χρήστο Παπα-

σταύρου καὶ ἔπαιζε στὸ θεατρικὸ ἔργον: «Ὁ Τσάμικος γάμος» στὸ θέατρο «Ὀλύμπια» καὶ κατόπι στὸν Πειραιᾶ. Οἱ εἰσπράξεις τῆς παραστάσεως διετέθησαν γιὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Νοσοκομείου Φιλιατῶν Θεσπρωτίας.

Ἀπὸ τότε οἱ Χαλκιάδες ἐγκαταστάθηκαν μονίμως στὴν Ἀθήναν. Κατὰ τὸν πόλεμον 1940—41 ἐπιστρατεύθηκε ὁ Ἄνασσος καὶ τραυματίσθηκε στὴ μάχην τῆς «Ἀκρόραχης» καὶ μεταφέρθηκε στὸ νοσοκομεῖο Ἰωαννίνων. Τὸν ἴδιον χρόνον καὶ συγκεκριμένα στὶς 9 Φεβρουαρίου 1941, ἔχασε τὴν σύζυγόν του καὶ τὰ δύο ἀγγελικὰ παιδιὰ του ἡλικίας 3 καὶ 1 1) 2 ἔτους, πὺ σκοτώθηκαν στὸ βομβαρδισμὸ τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ ἰταλικά ἀεροπλάνα.

Τὸ 1948 ἔγραψε σὲ δίσκους «Κολλοῦμπια» τὰ πρῶτα του τραγοῦδια. Λόγω τῆς ἐπιτυχίας τους ἄρχισε νὰ συνθέτει ἀποκλειστικὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν τραγοῦδιῶν, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀπήχησιν ἐξ αἰτίας τῆς γνήσιας ἐλληνικῆς μουσικῆς.

Τὸ 1953 ἐκάλεσε «τὸ συγκρότημα ἀδελφῶν Χαλκιά» ὁ καθηγητῆς τοῦ Λογογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Γ. Μέγας καὶ ἠχογράφησαν περὶ τὰ 35 δημοτικὰ τραγοῦδια, γιὰ τὴ διάσωσιν τῆς γνήσιας δημοτικῆς μουσικῆς.

Τὸν ἴδιον χρόνον ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Ὑόρκης κ. Νοτόπουλος ἐκάλεσε τὸ συγκρότημα μαζί μὲ τὸν καθηγητῆ Γ. Μέγα καὶ ἠχογράφησαν 40 δημοτικὰ τραγοῦδια ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητῆς Νοτόπουλος

Ο Τάσος Χαλκιάς σε εκδήλωση της Ήπειρωτικής Έταιρείας στο Κίγκς Πάλλας.

περιέλαβε σε δίσκιο.

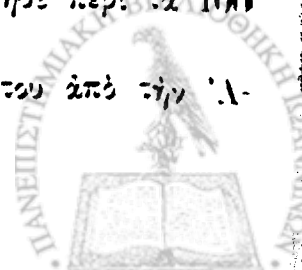
Το 1958 εκάλυψε το Συγκρότημα στην Αίγυπτο ο Πανηπειρωτικός Σύλλογος Καΐρου, που παρέμειναν επί δύο μήνες και εκτέλεσαν δημοτικά τραγούδια σε διάφορες εκδηλώσεις της ελληνικής παροικίας.

Το 1960 Κοσμικών Κέντρον της Νέας Υόρκης προσεκάλεσε άτομικώς τον Άναστ. Χαλκιά και εργάστηκε εκεί δύομισι χρόνια. Στο εδάφημα αυτό εμφανίστηκε στην Αμερικανική τηλεόραση και ο Έλληνας της Αμερικής του απέδωσε τον τίτλον «Το πρώτο κλαρίνο της Ελλάδος». Αυτό έγραψαν οι τοπικές εφημερίδες.

Μετά την επιστροφή του από την Αμερική το 1962 ήχογράφησε σε δίσκο στην εταιρεία «ΛΥΡΑ» σε σόλο κλαρίνο το Βορειοηπειρωτικό Μοιρολόι που είχε μεγάλη απήχηση ακόμη και στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα αγοράστηκε από Γαλλική εταιρία και συμπεριελήφθη και αποδόθη σε σόακρο κινηματογραφικό γαλλικό έργο. Επίσης τον δίσκον του με τίτλο «Ο Μενούσης» με έρμηνεία του Γουνασιάρη κ. Σουλ. Μπέλλου.

Το έτος 1963 προσκλήθηκε πάλι στη Ν. Υόρκη από την εταιρία δίσκων «ΑΛΕΚΤΩΡ» και ήχογράφησε περί τα 100 δημοτικά τραγούδια.

Μετά την επιστροφή του από την Α-

μερική τὸ ἔτος 1965 ἠχογράφησε 14 μεγάλους δίσκους με τοὺς ἀντίστοιχους τίτλους: 1) Τούρκοι βαστάτε τ' ἄλογα, 2) Ἡπειρώτικος γάμος, 3) Δημοτικοὶ χοροί, 4) Τὸ κλαρίνο τοῦ Τάσου Χαλκιᾶ, 5) Ἡπειρώτικα τραγούδια Νο 1, 6) Ἡ Τζαβέλανα, 7) Χαιρετισμὸς στὴν Ἡπειρο, 8) Τραγούδια καὶ κλαρίνο τοῦ Τάσου Χαλκιᾶ, 9) Πλούσιοι καὶ φτωχοὶ πεθαίνουν, 10) Τραγούδια τῆς Ἑλλάδας, 11) GREAT SOLOS SOLIST Τάσος Χαλκιᾶς, 12) Ἡπειρώτικο γλέντι, 13) Ἡπειρώτικα τραγούδια Νο 2, 14) Τραγούδια τῆς ξενιτιάς. Τραγουδοῦν Φώτης καὶ Κυριακὸς Χαλκιᾶς.

Τὸ ἔτος 1972 ὁ σκηνοθέτης Κωστῆς Μιχαηλίδης τοῦ ἀνέθεσε καὶ ἔγραψε τὴ μουσική σὲ ἔργα τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφο-

κλέους «ΑΙΑΣ» ποὺ ἔπαιξε τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος.

Τὸ ἔτος 1974 ἀντιπροσώπευσε τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὸ Φεστιβάλ PAIN τῆς Γαλλίας.

Ἀπὸ τότε ὁ Τάσος Χαλκιᾶς πάντα παρῶν ζωντανὸς καὶ ἀκμαῖος μετὰ τὸ κλαρίνο στὸ χεῖλῃ ἐκπροσωπεῖ τὸ ἠπειρώτικο λαϊκὸ τραγούδι γνήσιος ἐρμηνευτῆς του. Φορτώνεται μετὰ ποικίλες διακρίσεις καὶ γίνεται πασίγνωστος στὸν ἐλληνικὸ χῶρο καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐγκυροὶ καὶ γνωστοὶ ἄνθρωποι τοῦ Καλλιτεχνικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος μετὰ ἀνεπιφύλακτες κρίσεις μιλοῦν γιὰ τὴ γενεὰ τῶν Χαλκιᾶδων Λαϊκῶν αὐτοφυῶν Ὀργανοπαϊχτῶν καὶ εἰδικώτερα τοῦ Τάσου Χαλκιᾶ.
α.χ.μ.

ΓΝΩΜΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΛΚΙΑ

ΜΑΝΟΣ ΚΑΤΡΑΚΗΣ

(Συναυλία Λυκαβηττοῦ 6, 7, 8 Αὐγ. '82)

«Εἶμαι ἰδιαίτερα συγκινημένος ποὺ μοῦ γίνεται ἀπόψε ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ τιμὴ νὰ πῶ δυὸ λόγια γιὰ τὴ μεγάλη οἰκογένεια τῶν Χαλκιᾶδων, γιὰ τὴν ἀσύγκριτη προσφορά τους στὸν τομέα τοῦ Δημοτικοῦ μας Τραγουδιοῦ, τῆς λαϊκῆς μας Παράδοσης, τῶν Παραδόσεών μας καὶ τῆς ἀνυπολόγιστης κληρονομιάς μας».

«Ἐκατὸν εἰκοσιπέντε χρόνια οἱ Χαλκιᾶδες γυρίζουν ἀπὸ πόλη σὲ πόλη καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ παίζοντας καὶ τραγουδώντας τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τοῦ λαοῦ μας σὲ γιορτές, σὲ γάμους, σὲ πανηγύρια δημοιουργώντας καὶ ἀντλώνοντας ἀπὸ τὴ μεγάλη δεξαμενὴ τῆς Μουσικῆς Παράδοσης τοῦ τόπου μας ποὺ χάνεται στὰ βάθη τῶν Αἰώνων στὴν ἐπαφὴ τῶν λαῶν καὶ πολιτισμοῦ σ' αὐτὸ τὸ σταυροδρόμι τῆς ἀνθρώ-

πηνης Ἱστορίας ποὺ λέγεται ΕΛΛΑΔΑ».

«Ἡ ἀποψινὴ βραδυὰ εἶναι ἓνα ἀφιέρωμα στὴ λαϊκὴ Μουσικὴ τῆς Χώρας μας καὶ στὴ μεγαλύτερη οἰκογένεια Μουσικῶν στὸ εἶδος ποὺ τὸ ὑπηρετεῖ 125 χρόνια τώρα, στοὺς Χαλκιᾶδες.

Αὐτοὶ διετήρησαν αὐτὸν τὸν Μουσικὸ Θησαυρὸ μέχρι τὶς μέρες μας ἀναδίνοντας ἀπὸ πατέρα σὲ γιοῦ σὲ τέσσερες γενεές ἀτόφιο.

Μετὰ τιμιότητα καὶ ἀγάπη πλουτίζοντας τον μετὰ νέα κάθε φορὰ ἀκούσματα καὶ νέες ἡξίες ἀπὸ τὶς Λαϊκὲς ἐμπειρίες τῆς κάθε γενιάς.

Ἡ σημερινὴ παρουσία ἐδῶ ἡ δική σας ἔχει ἀκρυβῶς αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὅτι ἀναγνωρίζομε ὅλοι μας τὴν προσφορά τους καὶ τοὺς τιμᾶμε».

«Οἱ Χαλκιᾶδες κατάγονται ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Ὁ Γενάρης, Δάσκαλος τὸ ἐπάγ-

γελμα και Μουσικός (μαντολίνο) Κώστας Κάμτσιος ύστερα από μιὰ σύγκρουση με Τούρκους κατέβηκε από τὰ βόρεια τῆς Ἡπερου στο Τσάμικο (Λειᾶ) κι ἔπειτα στά Γραμμενοχώρια όπου ἀλλάξε τὸ ὄνομά του και τὸ ἔκανε Χαλκιᾶς. Καί ἔτσι ἐμφανίζεται ἡ πρώτη γενεὰ τῶν Χαλκιᾶδων.

Στὴ δευτέρα Γενεὰ ἀνήκουν ὁ Πολυχρόνης και ὁ κλαρινίστας Λάμπρος. Στὴν τρίτη γενεὰ ἀνήκουν ὁ Μάνθος πού διδάξε κλαρίνο τὸν Τάσο Χαλκιᾶ, ὁ Μῆτσος, ὁ Φώτης, ὁ Νίκος, ὁ Κυριάκος και ὁ Τάσος Χαλκιᾶς.

Μέχρι ἐδῶ εἶναι ὅλοι τους πρακτικοί μουσικοί μαστόροι στο εἶδος τους με ἀναγνώριση ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ και πέρα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικό.

Στὴν τέταρτη γενεὰ εἶναι ἄλλοι πρακτικοί και ἄλλοι σπουδασμένοι σὲ Ὁδεῖα.

Οἱ Χαλκιᾶδες τιμῶντας ὅλα τὰ εἶδη τῆς μουσικῆς λαϊκῆς παράδοσης περιλαμβάνουν ἀπόψε στο πρόγραμμά τους τὸ Ποντιακό με τὴ Λυζέττα Νικολάου και τὸ Κρητικό με τὴ Γιάννη Ξυλούρη ἀδερφὸ τοῦ ἀξέχαστου Νίκου Ξυλούρη.

Ἡ λαϊκὴ μουσικὴ μας παράδοση χάρη σ' αὐτούς και ἄλλους ἀξιότους τεχνίτες τῆς μουσικῆς μας παράδοσης ζεῖ ἀκόμα και ἀργεῖται νὰ μπεῖ στο Μουσεῖο.

Ἡ παρουσία μας ἄλλωστε ἐδῶ αὐτὸ φανερώνει. Σὲ ἔσους λοιπὸν τὴν ἐκφράζουν ἀνήκει και τὸ χρέος νὰ τὴν προχωρήσουν και νὰ τὴν φέρουν ἀκόμη πιὸ κοντὰ στα τωρινὰ μας προβλήματα και ἀκούσιμα, στίς σημερινὲς ἐμπειρίες.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

Ἀγαπητέ μου Τάσο,

Με τὸ γράμμα μου αὐτὸ θέθελα νὰ σοῦ ἐκφράσω ὅλο τὸ θαυμασιὸ και τὴν εὐγνω-

μοσύνη πού νιώθω γιὰ σένα και τὴν προσφορά σου.

Εἶχα τὴν τύχη ἀπὸ πολὺ νωρὶς νὰ σὲ ἀκούσω και σοῦ ἐμολογῶ ὅτι σὰν νεόελληνας συνθέτης ἔνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἔμπνευσή μου τὸ ἀντλήσα και ἐξακολουθῶ νὰ τὸ ἀντλῶ ἀπὸ τὸ ΚΛΑΡΙΝΟ τοῦ Χαλκιᾶ.

Ὁλη ἡ ψυχὴ τῆς πολυδασανισμένης Ρωμοσύνης δρίσκεται μέσα στο κλαρίνο σου. Εἶσα: ἀπὸ κείνους πού μιὰ πραγματικὰ λαοπρόβλητη Πολιτεία θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦς ἔχουν στο Ἐθνικὸ Μουσεῖο τῶν ζωντανῶν...

Σὰν ἔλληνας και σὰν συνθέτης σ' ἀνταποκρίνομαι χαριστῶ.

Δικός σου

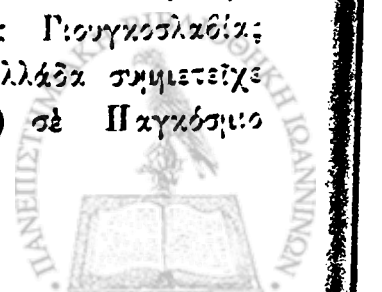
ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΜΑΝΟΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΙΣ

Ὁ Τάσος Χαλκιᾶς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοῦς βασικοῦς Μουσικοῦς συνεργάτες τοῦ Τρίτου Προγράμματος, με συνεχὴ παρουσία του τόσο στις ἠχογραφήσεις και ἐκπομπές ὅσο και στις Μουσικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Τρίτου στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη και στο Δημοτικὸ Θέατρο Πειραιῶς.

Ἐκτιμῶμε βαθύτατα τὴν μουσικὴ του προσφορά στο χῶρο τῆς παραδοσιακῆς Μουσικῆς τόσο σὰν συνθέτη ὅσο και σὰν ἐκτελεστή, ιδιότητες πού ἄλλωστε εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένες στο χῶρο αὐτό. Πιστεύουμε πῶς θὰ ἦταν δίκαιο νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἡ προσφορά του αὐτῆ και ἀπὸ τὴν πολιτεία, προσφορά πού ἄλλωστε ἔχει ἀναγνωρισθεῖ και στο ἐξωτερικό. Στο Ζάγκρεμπ τῆς Γιουγκοσλαβίας λόγου χάρη, ὅπου ἡ Ἑλλάδα συμμετεῖχε (τὸν Αὐγούστο τὸ '79) σὲ Παγκόσμιο

Μουσικό Συνέδριο, ανάμεσα σε 46 χώρες
 ο Τάσος Χαλκιάς χαρακτηρίστηκε από
 Μουσικούς και Μουσικολόγους σαν ένας
 από τους μεγαλύτερους Μουσικούς του
 κόσμου.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΟΥΝ: «Ο Τάσος Χαλκιάς είναι μοναδικός λαϊκός Μουσικός».

ΜΙΜΗΣ ΠΛΕΣΣΑΣ: «Ο Τάσος Χαλκιάς έχει συμβάλει στη διατήρηση της αυθεντικότητας της δημοτικής παράδοσης. Είναι μοναδικός εκτελεστής με άκραιο ήθος και με πάθος για τη μουσική κληρονομιά».

Γ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ: «Προτιμώ μια σπαρμένη θωρηκή κολώνα από έναν γοτθικό Ναό. Προτιμώ ένα Ήπειρώτικο μοιρολόι από τον Τάσο Χαλκιά από μια συμφωνία της Δύσης. Ο ήχος του κλαρίνου του Τάσου Χαλκιά είναι μοναδικός κι έλλογος».

«Σαν άνθρωπος ο Τάσος Χαλκιάς έχει σπάνιο χαρακτήρα με πλούσια αισθήματα με άρετη και ταπεινότητα».

ΣΙΜΟΣ ΚΑΡΡΑΣ: «Ο Τάσος Χαλκιάς είναι από τους πρώτους μουσικούς εκτελεστές».

ΣΠΥΡΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ: «Ο Τάσος Χαλκιάς έξευρε μουσικά μοτίβα για τον Αϊαντα του Αισχύλου».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΕΤΣΟΛΗΣ

«Οχι μόνο καλλιτέχνης του θεάτρου, αλλά και σεμνός πνευματικός άνθρωπος, με αξιολόγη, και αναγνωρισμένη προσφορά στα Γράμματα και γενικά στην τέχνη, ποιητής με αληθινή φλέβα και ήθοποιός».

Ο Γιώργος Μετσόλης γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1922. Σπούδασε Φιλολογία και τελικά προσανατολίστηκε επαγγελμα-

τικά στο θέατρο.

Προσελήφθη στο Έθνικό Θέατρο σαν άριστος της Δραματικής του Σχολής και αργότερα συνεργάστηκε με όλους τους τότε Αθηναϊκούς θιάσους. Έπαυξε τον κινηματογράφο κι έγινε γνωστός στο ευρύτερο κοινό με τηλεοπτικές εκπομπές («Κεκλεισμένων των θυρών», ο πρόεδρος), «Αθάνατες ιστορίες αγάπης» κ.ά.). Συνεργάζεται με την ΕΡΤ και την ΕΡΤ 2 με επίκαιρα λογοτεχνικά θέματα, διασκευές, χρονικά κλπ.

Στα γράμματα εμφανίστηκε με μελέτες γύρω από τη λογοτεχνία και το θέατρο. Έχει εκδώσει ως τώρα τις ποιητικές συλλογές: «Παρουσία», «Το μέγα πάθος», «Υπερηφάνεια», «Τα ποιήματα 1949—59», «Η μάνα μου, ή μάνα του κόσμου», «Άρτον και Αίμα», «Ψηφιδωτά σε δάπεδο», «Ιωνία πατρίδα μου», «Αλκηστis», «Η ποίηση της πατρίδας μου», «Επιτύμβια», «Μικρασία Πατρίδα», «Ευγένεια» και «Τα ποιήματα της πατρίδας Μικρασίας» και τη συνοπτική

ιστορία «Τὸ θέατρο στὴν Ἀθήνα».

Γιὰ τὴν ἰδιόμορφη ποιητικὴ του προσφορά, ἔχουν γράψει ὅλοι οἱ κριτικοὶ καὶ ἔχουν ἀφιερώσει κατὰ καιροὺς εἰδικές ἐκπομπές ἢ ΕΡΤ, ἢ ΕΡΤ 2 καθὼς καὶ ξένοι Ραδιοφωνικοὶ Σταθμοί.

Δύο βραβευμένοι «Ὕμνοι» του ἔχουν ἐκτελεσθεῖ στὸ Στάδιο τὸ 62 καὶ 63 ἀπὸ 1200 μουσικοὺς καὶ χορωδοὺς μὲ κορυφαίους: Ἀλ. Κατσέλη, Ἄν. Συνοδινού, Θ. Κωτσόπουλο. Πνευματικὲς ὀργανώσεις, ἐκπολιτιστικοὶ Σύλλογοι ὀργάνωσαν τιμητικὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ του προσφορά. Εἶναι μέλος τῆς «Ἐταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν».

ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΠΕΛΛΟΣ

Ὁ Φιλολόγος - Γυμνασιάρχης Στέλιος Μπέλλος, μὰ ταυτόχρονα ἐρμηνευτὴς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδοῦ καὶ μελετητὴς του κατάγεται ἀπὸ τὴ Σέλλιανη τῆς Θεσσαρωτίας. Ἔτσι: μὲ τῆς φωνῆς του τὸ χάρισμα ἔχει καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ὑποδομὴ γιὰ εὐρύτερες λαογραφικὲς μελέτες πάνω στὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Ἠπειρου.

Καὶ ἔγκυρα μελετητὲς καὶ μουσικολόγοι ἔχουν δεχθεῖ ὅτι ἡ Ἡπειρος ἔδωκε ἀπλόχερα στὴν ἄλλη Ἑλλάδα τὸ δημοτικὸ τραγούδι: καὶ ἐλάχιστα ἀπ' αὐτὴν ἐπήρε.

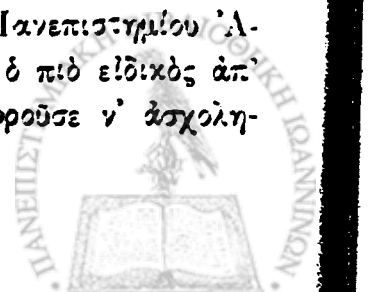
Ὁ κ. Μπέλλος παράλληλα πρὸς τὴν ὑπαλληλικὴν του σταδιοδρομία — κυρίως σὲ σχολεῖα τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ — εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ μεταφέρει τὸ τραγούδι τῆς πατρίδας του στὴν καρδιά τῶν ἐκπατρισμένων Ἑλλήνων καὶ νὰ ἀγγιζοῖ τὴν καρδιά τους μὲ τὴν ἀπαλὴ φωνή του.

Τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ἀθήνα ἤχογραφεὶ καὶ ἀπὸ τὰ μέσα τῆς μαζικῆς ἐνημερώσεως κρατεῖ τὴ λαογραφικὴ ἐκπομπή γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

α.χ.μ.

Ὁ Στέλιος Μπέλλος δὲν θὰ μπορούσε νὰ μᾶς πεῖ πόσους δίσκους ἔχει γυρίσει: μέχρι σήμερα, καὶ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τους. Κάθε του δίσκος εἶναι καὶ ἡ τέλεια τεχνικὴ του πάνω στὸ δημοτικὸ τραγούδι — καὶ ἰδιαίτερα τὸ ἠπειρωτικὸ δημοτικὸ — τὸν ἔχουν κάνει νὰ ξεχωρίζει. Τὸ βέβαιο πάντως εἶναι ὅτι ὁ δίσκος μὲ τὸ «12 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ», εἶναι ὁ πρῶτος του ποὺ κυκλοφορεῖ στὴν Ἀμερική.

Ὁ Στέλιος Μπέλλος μὲ τὴν τεράστια δημοτικότητά του, δὲν ἔχει μόνον χάρισει ἀμέτρητες συγκινήσεις σὺν ἀκροατῆς του ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἔχει προσφέρει ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες στὴ διάδοση καὶ διάσωση τῶν ἀθάνατων μελωδιῶν ποὺ δημιούργησε ἡ ἑλληνικὴ λαϊκὴ Μοῦσα. Ὁ Στέλιος Μπέλλος δὲν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος ποὺ τυμπωματικὰ ὁ Θεὸς τὸν προίκισε μὲ μιὰ θαυμάσια φωνὴ γεμάτη πάθος καὶ ἔκφραση, ἀλλὰ ὅπως εἶπαμε, εἶναι συγχρόνως καὶ Φιλολόγος καθηγητῆς — πτυχιούχος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν — καὶ ἐπομένως ὁ πιὸ εἰδικὸς ἀπ' τὸν καθένα, ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀσχολη-

θεϊ με τὸ ἑλληρικὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀφοῦ συνδυάζει: φωνή, αἴσθημα, τεχνική καὶ μόρφωση.

Ἐκτός ἔμωσ ἀπὸ τὸν καθαρὰ ἑλληνικὸ γῶρο, ὁ Στέλιος Μπέλλος εἶναι πασίγνωστος, ἀπὸ τοὺς δίσκους του καὶ τὶς ζωντανὲς παρουσιάσεις του, στὶς ἑλληρικὲς παροικίεσ τῶν ΗΠΑ, Καναδᾶ, Ἀφρικῆς, καὶ Ἀσίας καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ φυσικὸ ἀφοῦ ὁ ἔξω Ἑλληνισμὸς ἔπρεπε νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ ν' ἀπολαύσῃ τὰ λεβέντικα, ἀλλὰ καὶ τὰ νοστολγικὰ τραγούδια τῆς πατρίδας.

Ἡ προσφορά τοῦ Στέλιου Μπέλλου στὴ δημοτικὴ μας μουσικὴ δὲ σταματᾷ μόνον στὶς ἄριστες ἐρμηγεῖεσ ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ στὴν ἔρευνα καὶ φτάνει στὶς πηγὲσ αὐτῆς τῆς μουσικῆς ἀφοῦ ὁ ἴδιος αὐτὸς ἐπιστήμων - καλλιτέχνης ταξίδεψε σὲ μακρυνὲσ ἑλληρικὲσ περιοχὲσ καὶ κατέγραψε τὰ δημοτικὰ του τραγούδια ὅπως τραγουδοῦνται ἐκεῖ φερμένα στὸ σήμερον ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Δίχως τὴ στοργικὴ φροντίδα του, ἴσως πολλὰ ἀπ' τὰ τραγούδια θὰ χανόταν γιὰ πάντα — ἔτσι, σὴν τοὺς θησαυροὺσ ποῦ ἡ θάλασσα κρατᾷ: στὰ σκοτεινὰ τῆς βάρης.

Τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι καὶ αὐτὸ ἕνασ ἀνεκτίμητος θησαυρὸσ γιὰ τὴν μουσικὴ του καὶ τὴν ποίησή του δίνει τὴν πιὸ ολοκληρωμένη ἴσως εἰκόνα τῆς πορείας τῆς φυλῆς μας μέσα στοὺσ αἰῶνεσ. Ὁ ἀπλὸσ ποιητικὸσ στίχοσ καὶ ἡ μελωδία τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ δίνουν πότε με τὸν ἥρωικό, πότε με τὸν αἰσθηματικό, πότε με τὸν παιγνιδιάρικο καὶ πότε με τὸν σὰ μακρόσυρτο κλάμα ἤχο του καὶ σπαραχτικὸ ποιητικὸ λόγο του, ἔλο τὸν πλοῦτο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς δίνουν ἀνάγλυφα τὶς χαρὲσ, τοὺσ πόνουσ καὶ τὶς πίκρεσ τοῦ λαοῦ μας ποῦ τὰ δημιούρ-

γησε, τὰ ἔζησε, τ' ἀγάπησε.

«Ἀπὸ μικρὸσ, λέει, γαλουχήθηκα ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μου ὥστε ν' ἀγαπήσω με πάθος τὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὴν ἰδιότητα ποῦ ζούσαμε, στὴ Σέλλιανη τῆς Θεσπρωτίας, με πηγαινιναν στὶς ἐκδηλώτεσ τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ ἔτσι εἶχα τὴν εὐκαιρία ν' ἀκούσω ἀπὸ τοὺσ μεγαλύτερουσ τὰ τραγούδια μας στὴν πρωταρχικὴ τουσ μορφή, γνήσια καὶ ἀνόθευτα, μ' ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποτιστῶ με τὸ γνήσιο παραδοσιακὸ χρῶμα. Ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια, ἀσχολήθηκα συστηματικὰ με τὴ συγκέντρωση καὶ καταγραφή τραγουδιοῦν ἀπὸ διάφορεσ περιοχὲσ τῆς Ἡπείρου. Στὸ μάθημα τῆς Λαογραφίας μου δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ μ' ἀκούσουσ νὰ τραγουδάω ὁ τότε καθηγητῆσ μου Γ. Μέγασ καὶ ὁ ἔξενος λαογράφοσ Μπουμπουδί, με ἀποτέλεσμα, νὰ μὲ στείλουσ στὴ ραδιοφωνία ὅπου ἠχογράφησα πολλὰ τραγούδια καὶ στὴ συνέχεια γύρισα τὸν πρῶτο μου δίσκο. Ἀπὸ τότε ἔχω κυκλοφορήσει σὲ δίσκουσ περισσότερα ἀπὸ 200 τραγούδια, ἔχω κάνει δημοσιεύσεισ λαογραφικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ περιεχομένου σὲ ἐφημερίδεσ καὶ περιοδικὰ τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἔξωτερικὸ ὅπου ὑπηρέτησα ὡσ καθηγητῆσ ἐπὶ σειρά ἐτῶν, καὶ σύνταμα σκοπεύω νὰ ἐκδόσω μελέτη 50 δημοτικῶν τραγουδιοῦν με τὴν ἱστορικὴ τουσ προσέλευση καὶ τὸ βαθύτερο νόημά τουσ. Στὰ πλαίσια τῶν πολιτιστικῶν ἀνταλλαγῶν μεταξὺ τῆς Ἑλλάδοσ καὶ ἄλλων κρατῶν ἐπεσκέφτηκα τὴν Ἀλβανία, Ἀμερικὴ, Ρωσία, Σουηδία καὶ τὴν Ἰνδία».

Τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ ἐξομολόγηση τοῦ Στέλιου Μπέλλου. Εἶναι νομίζω συμπυκνωμένη στὶς γραμμὲσ αὐτέσ ἐκείνη ἡ μοναδικὴ σύνθεση ποῦ συναντᾷμε στὸν Στέλιο Μπέλλο.

λο. Τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀγωνιστῆ καλλιτέχνη.

Ὁ ἀγώνας τοῦ Μπέλλου εἶναι καθημερινὸς καὶ πολυμέτωπος. Περικυκλωμένοι ἀπ' τὰ προϊόντα τῆς ὑποκουλτούρας κι αὐτῆς τῆς παρα-παράδοσης ἀγωνίζετα ἐξαντλητικὰ θάλεγα νὰ διασώσει στὴ νησίδα τῆς εὐθεντικότητος πού τὸν κρατάει ἀλώβητο στὸ πέλαγος τῆς ἠχορῦπανσης, διὰ μὴ μπορεῖ ἀπ' τὴν παλιὰ ἐποχὴ τὴν ἀληθινή, τὴ γνήσια, τὴν ἀνεπανάληπτη.

Ὁ Μπέλλος σὰν ἐκπαιδευτικὸς (πού σημαίνει ἐπαφὴ μὲ τὸ «λόγο» τὴν «ἀρμονία», τὴν «ἱστορικὴ» διάσταση τῶν πραγμάτων) εἶχε τὴν ἀπίθανη ἱκανότητα νὰ περάσει τὴν φινέτσα τοῦ πνευματικοῦ Μπέλλου στὴ φυσιογνωμία τοῦ τραγουδιστῆ κι ἔτσι νὰ δώσει μιὰ συνθετικὴ προσωπικότητα πού κινεῖται διαχρονικὰ πάνω (καὶ μέσα) ἀπ' τὰ τραγούδι καὶ συνδέει τὶς ἀφετηρίες του μὲ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον του. Ἔτσι ὁ ἐρμηνευτὴς Στέλιος Μπέλλος δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἀπόσταγμα μιᾶς ἐκπληκτικῆς ἀποστατικῆς διαδικασίας ὅπου συνδέονται τὰ ἄριστα φωνητικὰ του πρόσωπα, ἡ ἀναδρομικὴ βίωση (κι ὄχι μόνο αὐτὴ) τῆς λαϊκῆς πολιτιστικῆς πραγματικότητος, ἡ ἀνησυχία τοῦ μελετητῆ τοῦ παραδοσιακοῦ ὕλικου, καὶ τὸ σθένος τοῦ ἀκατάβλητου πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δάσκαλου.

Ἔτσι ἔχουμε αὐτὸ τὸ φαινόμενο θάλεγα, τῆς πιὸ πλατειᾶς θεώρησης τοῦ παραδοσιακοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς περισσότερο κατεργασμένης παρουσίας του, καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὴ σκηNIKῆ του παρουσίαση καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὴν κατασκευαστικὴ καταγραφή καὶ ταξινομήσή του.

Θέλω νὰ πῶ πῶς ὁ Μπέλλος δὲν «τραγουδάει» ἀπλά. Ἀφοῦ βιώσει, μελετήσει, καταγράψει, ἀνιχνεύσει, ταξινομήσει, ἐρευνήσει, ἀφομοιώσει καὶ ἱστορήσει τὸ ἐλ-

ληνικὸ παραδοσιακὸ τραγούδι, ὀπλισμένος μὲ τὴ βαθειὰ του σχέση μ' αὐτὲς τὶς ἐμπειρίες του τὶς προσωπικὲς καὶ τὴ θαυμάσια φωνή του στὸ τέλος (ναὶ ναὶ στὸ τέλος) τὸ «τραγουδάει» κιόλας. Αὐτὸ φαίνεται μὲ τὴν πρώτη ματιὰ, μετὰ ἀπὸ κάθε προσωπικὴ ἐπαφὴ πού μπορεῖ νὰ χυγεί κανεὶς μαζί του, ἀπ' τὴν καθηλωτικὴ καλλιτεχνικὴ του ἐμφάνιση σ' ὅλους τοὺς χώρους, καὶ προσώπων ἀπ' τὸν καταπληκτικὸ ἀπολογισμὸ τῆς πολύχρονης παρουσίας του σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ ἄβροισμα τῶν ἐμφάνισεων τοῦ Στέλιου Μπέλλου ὅπως δημιουργεῖ ρεκόρ ἀκατάρριπτο στὸ χῶρο, καὶ καταδείχνει τὴν ἀνησυχία του καὶ τὴν ἀσίγηστη ἐπιθυμία του νὰ δώσει τὴ μάχη γιὰ τὴ διατήρηση τῆς γνησιότητος τοῦ παραδοσιακοῦ τραγουδιοῦ σ' ὄλα τὰ μέτωπα.

Παράλληλα ἡ 20χρονη περιπλάνησή του ἀπὸ συναυλία σὲ συναυλία, ἀπὸ ἐκδήλωση ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη κι ἀπὸ χώρα σὲ χώρα τὸν βοήθησε νὰ προσεγγίσει τὴν παραδοσιακὴ λαϊκὴ μουσικὴ σ' ὄλο της τὸ εὖρος, νὰ τὴ δεῖ στὶς διαφοροποιήσεις καὶ στὶς τοιμὲς τῆς ἀνάμεσα στὶς περιοχὲς, τὶς χώρες καὶ τοὺς λαούς. Αὐτὸ διεύρυνε τὶς ἐρμηνευτικὲς του δυνατότητες, ἐμπλούτισε τὸ φωνητικόν του ἐξοπλισμὸ καὶ τὸν δόνησε στὴν πιὸ σέρενη ἐπαφὴ μὲ τὴ λαϊκὴ μουσικὴ.

Κοντολογίς ὁ Στέλιος Μπέλλος ὁ ἀκατάβλητος Ἑπειρώτης τραγουδιστὴς, εἶναι σήμερα πιὰ μιὰ ἀπ' τὶς λίγες ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἀνόθευτη πορεία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μέσα στὸ χρόνο, εἶναι ὁ φορέας τῆς ἱστορικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς του διάστασης καὶ ἐπιστλέον ἀσπίδα ἱκανὴ νὰ ἀποκρούσει τὶς ἀπόπειρες ἀλλοίωσής του.

Γ. Α.

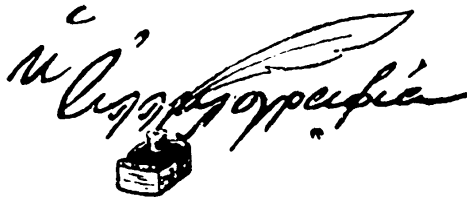
Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Π Ι Ν Α Κ Ο Θ Η Κ Η

Φορεσιά Καβάση προξενείου. 1912—13.
(Άρχείο Γεωργ. Πετροπούλου - Σαγιᾶ)

Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Κύριε Πρόεδρε,

Μὲ ὅλη μου τὴν ἀγάπη σᾶς προσφέρω ἑπτὰ κασέτες μὲ παραδοσιακοὺς σκοποὺς καὶ τραγούδια τοῦ τόπου μας. Σᾶς στέλλω τὴν τελευταία δημιουργία μου, πού ἐλπίζω νὰ μὴν εἶναι καὶ ἡ τελευταία τῆς ζωῆς μου...

Νομίζω πὼς θὰ εἶναι χρήσιμες γιὰ τὸ ἀρχεῖο σου, γιὰ νάναί συγκεντρωμένη ἡ δημοτικὴ αὐτὴ μουσικὴ γιὰ τὶς ἐπόμενες γενιές.

Εὐχομαὶ στοὺς ἀγαπητοὺς μου συναδέλφους νὰ κρατήσουν πιστὰ τὴν παράδοση τῶν τραγουδιῶν μας, ὅπως καὶ ἐγὼ πάντοτε προσπάθησα.

Μὲ ἐκτίμηση
ΤΑΣΟΣ ΧΑΛΚΙΑΣ
Μουσικὸς

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΑΖΗΣ

Ἀγαπητὲ κ. Μαρμύπουλε,

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ, πού διάβασα τὸ δημοσίευμα (μικρὴ ἱστορικὴ μελέτη) τοῦ γνωστοῦ, κί' ἀπ' ἄλλες ἐργασίες δεξιότητος τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς, συνταξιούχου ἐκπαιδευτικοῦ Θωμᾶ Δέρβου «Γεώργιος Γαζῆς Δελδινγκιώτης» σὲ τεύχος Μάρτη αὐτῆς τῆς χρονιάς, σκέφτηκα

◆ Γράφομε καὶ μᾶς γράφουν

◆ Στέλλομε καὶ μᾶς στέλνουν

νὰ γράψω τὶς γραμμὲς αὐτές, ὅλο κί' ἀνέβαλα ὅμως, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν πολὺτιμη προσφορὰ παρόμοιων πρωτοβουλιῶν καὶ ἐνεργειῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχαριστήσω γιὰ τὴν ἐυσυνείδητη δουλειά του καὶ τὴν ἀγάπη του στὴν Ἡπειρὸ μας καὶ τοὺς Ἡπειρωτῆς, μᾶς κάνει «πρὸ πλούσιους στὴ γνώση» καὶ μᾶς γνωρίζει τὴ δράση συμπατριωτῶν μας καὶ τὴ γενικότερη προσφορά τῆς Ἡπείρου στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνικογερσίας, πού πολὺ ὑποβαθμισμένα παρουσιάζεται στὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ἰστορίας.

«Γεώργιος Γαζῆς Δελδινγκιώτης»!!!
Ἕνα ὄνομα καὶ μιὰ προσωπικότητα μὲ ἀξιόλογη δράση καὶ προσφορὰ στὰ γράμματα στοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀλλὰ καὶ σ' ἄρματα, στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία, ὅπως μᾶς βεβαιώνει τὸ κείμενο τοῦ Θωμᾶ Δέρβου, ἀρκετὰ τεμητηριωμένο μὲ συγκεκριμένη βιβλιογραφία, ὅμως ἄγνωστο τελείως ὄχι μόνον στὸ «παλὺ κοινόν» ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀσχολούμενους μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ἰστορίας, τοὺς Καθηγητῆς καὶ τοὺς Δασκάλους. — Καταχωνισμένος στὰ ἀρχεῖα καὶ ἄγνωστος γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀπομνημονευματογράφους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἔμεινε ἄγνωστος καὶ ἀφανής.

Καὶ ὅμως, παρόλη τὴν ἄδικη, ὅπως φαίνεται, μειωτικὴ κρίση τοῦ Βλαχογιάννη, πού τὸν κατηγορεῖ γιὰ «μικρόψυχο καλαμα

ρᾶ» ἤταν «σκάρτος» κ.ι. ὅτι ἂν ἦταν παλλικάρη: ἔπρεπε γὰρ σκοτωθεῖ γιὰ τὸ ἀποδείξει...» (Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, ἀλήθεια, ποὺ δὲν σκοτώθηκε δὲν ἦταν παλλικάρη;), παρόλη τὴν ἀδικη κρίση ξαναλέω — καὶ — ποὺ θὰ τολμοῦσα γὰρ πῶ ἀντιεπισημονική — ἀφοῦ δὲν ἀναφέρεται, γιὰ τὴν στηρίξει τὴ γνώμη του, σὲ ντοκουμέντα καὶ ἐπίσημα κείμενα τῆς ἐποχῆς, ἢ προσφορά τοῦ Γαζῆ ὑπῆρξε ἀξιόλογη, καὶ ἐντούτοις παρέμεινε ἀγνωστος, θυμίζοντάς μας ἔτσι τίς περιπτώσεις, ποὺ τόσο ἐπιτυχημένα ζωντανεύουν στὴν «Ἀληθινή Ἱστορία» τοῦ Λαμπρινοῦ καὶ τοῦ Σκαρίμπα.

Αὐτὴ τὴν πολύτιμη δουλειά, σὲ μικρότερη θέβαια κλίμακα, ἀλλὰ ἐξίσου ἀξιόλογη κάνει ὁ ἀγαπητὸς φίλος Θωμᾶς Δέρβος ποὺ ἀναδιφώντας παλαιούς τόμους καὶ βιβλία «ἀπρόσιτα» γιὰ τοὺς πολλούς (μοῦ θυμίζει ἀκόμη ἡ δουλειὰ τούτη τὴν «παρουσιώδη ἀφοσίωση καὶ ἐργασία τοῦ Βασίλη Φανίτσιου ποὺ ἀναδιφώντας τὸν Λαμπρίδη καὶ σιονισμένους παλαιούς τόμους παλιῶν βιβλίων τόσες πολύτιμες πληροφορίες μᾶς ἔδωσε γιὰ τὸ Ζαγόρι) μᾶς γνωρίζει ὁ Θωμᾶς Δέρβος πτυχῆς ἀγνωστες τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου μας καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν μας.

Ὁ Θωμᾶς Δέρβος, πέρα ἀπὸ τὴν ἐνημέρωση γιὰ ἀγνωστες στοὺς πολλούς ἀπὸ μᾶς, σελίδες, μὲ τὸ στωτὸ ἀπέρητο λογοτεχνικὸ τοῦ ὕφους μᾶς προσφέρει παράλληλα καὶ ἓνα ἀπολαυστικὸ κ. εὐχάριστο ἀνάγνωσμα καὶ ἐντρυφήμα, γι' αὐτὸ ἀπὸ μέρους μου, καὶ ἀπόλλους ὅσους τὸν διάβασαν, νομίζω, τοῦ ἀπευθύνω ἓνα εὐχαριστῶ καὶ τὸν συγχαίρω.

Ἀθήναι 25 Μαΐου 1983

ΠΑΝΟΣ Π. ΣΙΟΥΤΗΣ

Διηγητὸς παρ' Ἀρείφ Πάγφ
Πανεπιστημίου 44 — Ἀθήναι

Ὁ Ἐπίτιμος Δήμαρχος Δελβινακίου, συνταξιούχος Δάσκαλος κ. Ματθαῖος Βαλκωνῆς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ δημοσιεύματος τῆς περὶ «Γεωργίου Γαζῆ - Δελβινακιώτου» μελέτης τοῦ Συνεργάτη μας κ. Θωμᾶ Δέρβου μᾶς γράφει:

«Ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ πόνου καὶ τῆς γεροντικῆς μου ἐγκεφαλικῆς ἀσθενείας εὐχαριστῶ πολὺ τὸν ἀξέχαστο φίλο μου Θωμᾶ Δέρβο, συνταξιούχο Δημοδιδάσκαλο, ἐγὼ ὁ συνταξιούχος Δημοδιδάσκαλος Ματθαῖος Βαλκωνῆς γιὰ τὸ ὠραϊότατο δημοσίευσμά του στὸ ὑπ' ἀριθ. 78 τεῦχος τοῦ Δελτίου πνευματικῆς ἐνημερώσεως τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας γιὰ τὸν Γεώργιο Γαζῆ Δελβινακιώτη. Σὰν αὐτὸν εἶχε κ. ἄλλους τὸ Δελβινάκι, ὅπως τὸν ἰατροφιλόσοφο Ἡρόκλη Βασιάδη, τὸν ὄπλαρχηγὸ τοῦ ἄτακτου Ἰππικοῦ τοῦ 1821 Χατζημηγάλη Νταλιάνη κλπ., τὸ Δελβινάκι, ποὺ τὸ ὕμνησε ὁ Βύρων, ὁ Λήξ, ὁ Χόλανδ, ὁ Πουκεβίλ, τὸ ἠρωικὸ χωριὸ, ποὺ δὲν ἔσκυψε τὸ κεφάλι αὐτὸ καὶ ἡ Δρόβιανη τῆς Βορείου Ἡπείρου στὸν τύραννο Ἀλῆ Πασιᾶ, ἀλλὰ πᾶθηκε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας στοὺς χρόνους τῆς μαύρης σκλαβιάς.

Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι ὕμνησε τὴν ἀντίστασή του ἐπάξια.

Ὅλες οἱ γῶρες καὶ χωριά, φοβερὲ μ'

Ἀλῆ Πασιᾶ

σὲ προσκυνοῦσαν, Βεζύρ' Ἐφέντη.

Ὅλοι τὸν τόπο σ' ἔδιναν, φοβερὲ μ'

Ἀλῆ Πασιᾶ

γιὰ σιφτιλίμ, Βεζύρ' Ἐφέντη.

Κι' ἓνα χωριὸ Πωγωνιανῆς, φοβερὲ μ'

Ἀλῆ Πασιᾶ

τὸ Δελβινάκι, Βεζύρ' Ἐφέντη.

Δὲ θέλει γὰρ σοῦ πουληθεῖ, φοβερὲ μ'

Ἀλῆ Πασιᾶ

Σὲ πολεμεῖ μὲ τὰ φλωριά κλπ.

Λυποῦμαι ποὺ λόγῳ τῆς ἀσθενείας μου

σήμερα δὲ μπορῶ νὰ γράψω περισσότερα.
Περιμένα κάποιος ἄλλος Δελτινακιώτης
νὰ γράφει κάτι, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεὶς.

Μὲ πατριωτικὸς χαιρετισμοὺς
ΜΑΤΘ. ΒΑΛΚΩΝΗΣ

Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΗΣ «ΣΚΟΥΦΑΣ» 1896

Ἀπὸ τὸ «Σκουφᾶ» καὶ τὴν «Ἐπιστημο-
νική Ἑταιρεία Παραδοσιακῶν Σπουδῶν»
διοργανώνεται στὴν Ἄρτα τὸ Η' Διεθνὲς
Συνέδριον μὲ θέμα «Παράδοσις καὶ Μέλ-
λον».

Οἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου, ποὺ θὰ κρα-
τήσουν τέσσερις μέρες (22 μέχρι 25 Σε-
πτεμβρίου) θὰ γίνουσι στὴν αἴθουσα τοῦ
Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς»
στὴν Ἄρτα.

Ταυτόχρονα, τὸ Σάββατον 24 Σεπτεμ-
βρίου θὰ γίνουσι τὰ ἐγκαίνια τοῦ Λαογρα-
φικοῦ Μουσείου τοῦ «Σκουφᾶ» στὸ νεο-
κλασσικὸ κτίριον τοῦ Συλλόγου, δωρεὰ τοῦ
Ἰπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν
ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸ ἱστορικὸ Γεφύρι
τῆς Ἄρτας.

Διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες δικοί μας καὶ
ξένοι θὰ πραγματοποιῶσι κατὰ τὸ τετραή-
μερον σημαντικὰ θέματα - ἀνακοινώσεις.

Τίς ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου θὰ ἀνοί-
ξουσιν οἱ κύριοι Σόλων Κυδωνιάτης, Ὁμό-
τιμος Καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου καὶ
Εὐάγ. Μουτσόπουλος, Καθηγητῆς τῆς Φι-
λοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἔτσι στὴν Ἄρτα, στὸ λίκνον τοῦ Νέου
Ἑλληγισμοῦ, θὰ δοθῆι ἡ εὐκαιρία συγαν-
τήσεως ἐβδομημερτα ἐπιστημονικῶν ἀπ' ὅλον
τὸν κόσμον.

Θερμὰ συγχαρητήρια στὸν Πρόεδρον
τοῦ «Σκουφᾶ» Κ. Βάγια καὶ τοῖς ἄλλοις
διοργανωτάς.
α.χ.μ.

Τὰ Γιάννινα τῆς ζωντάνιας καὶ τῆς παρακμῆς

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελίδα 366)

κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ καθενὸς μὲ
ἀναλογίαν τῶν δυστυχισμένων πα-
τριωτῶν μας ἀπὸ μέρος τῆς αὐτα-
δελφότητός μου μὲ σημείωσιν τοῦ
τίνος ἐδόθησαν..

Εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας
Νικόλαος Ζοσιμᾶς.

Στὴν πιὸ πάνω ἐπιστολὴ διαφαί-
νεται ὀλη ἡ λύπη καὶ ἡ πικρία, ἄλ-
λὰ καὶ ἡ μεγάλη καρδιά τοῦ τε-
λευταίου Ζωσιμᾶ, τοῦ Νικολάου,
γιὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Γιαννίνων
ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ καὶ ἀποδίδει σὲ
ἀμέλεια τῶν ἀρμοδίων, ποὺ δὲν
μπόρεσαν νὰ περισώσουν τὴν «δυ-
σκολοεὔρετην βιβλιοθήκην ὅπου ἦ-
ταν ἕνας πλουσιώτατος θησαυρὸς
καὶ ἡ δόξα τῶν Ἰωαννίνων...». Δὲν
παύει παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ σκέπτεται
τοὺς δυστυχισμένους πατριῶτες του
καὶ ἀποστέλλει δέκα χιλιάδες γρό-
σια, σημαντικὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἐπο-
χὴ, νὰ μοιρασθοῦν μὲ κοινὴν γνώ-
μην.
(Συνεχίζεται)

- Στὰ Γραφεῖα τῆς "Ἡπειρωτι-
κῆς Ἑταιρείας," διατίθενται
προηγούμενα τεύχη τοῦ Δελ-
τίου ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 30 καὶ
ἐπόμενα.

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 50
- Διατίθενται ἐπίσης ἀντίτυπα
διαλέξεων, ποὺ δὲν ἔχουν ἐ-
ξαντληθεῖ.

Ἐπὶ τὸ φωτογραφικὸ ἔρανο στὸ φωτογραφικὸ Ἄτλαντα

Ἡ ἐκκλησίη μας γιὰ τὴ φωτογραφικὴ ἀποτύπωση τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χώρου εἶσαι ὁλοένα ἀπὴχθη. Ξανατονίζομε ὅτι ἡ δημοσίευσή τους εἶναι ὁ μόνος τρόπος γὰ ἀποδοχὰς αὐτῶν.

Οἱ ἄνθρωποι δέονται συναίσθηματικὰ μὲ τὰ ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Εἶναι φυσικὸ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ γὰ τὰ κρατούν, τὰν βιωματικὰς συγκινήσεις, στίς κατέλες καὶ τὰ συρτάρια. Σταθμοὶ ζωῆς. Καὶ μάλιστα φωτογραφίαι.

Ἀλλὰ οἱ γενεές — ζωνάρια τίς λέγαν οἱ παλιοὶ — διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλη. Εἶναι φυσικὸ ἐπίσης γιὰ τοὺς ἀπογόνους τὸ ἐνδοαφῆρον γι' αὐτὰ γὰ λιγοστεύει. Ἔτσι ὁ κίνδυνος γὰ χαθῶν γίνεται ἄφευκτος. Ἀμυδρὴ ἐλπίδα ὑπάρχει γιὰ ἓνα ἐλάχιστο μέρος ἀπ' αὐτὰς γὰ φτάσουν στοὺς παλαισπῶλες καὶ ἀπὸ κείνους τὰ χέρια τῶν Συλλεκτηῶν.

Εἶναι χρέος μας γὰ διασώσουμε ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν πατέρων μας ὅτι μποροῦμε γιὰ τίς γενιές, ποὺ ἔρχονται, τοὺς Φιλοτέχνους, τοὺς Μελετητὰς τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τοὺς Ἐρευνητὰς τῆς Ἱστορίας.

Ὁ Φωτογραφικὸς Ἄτλας τῆς Ἠπειροῦ, θὰ ἔχει γενικὰς ἐνότητες στίς ὁποῖες θὰ ἐνταχθεῖ τὸ φωτογραφικὸ ὕλικόν.

1) Ἱερὰ Σκηνώματα, 2) Ἀρχαιολογικὰ Μνημεῖα, 3) Παραδοσιακὰ Κτίρια, 4) Οἰκισμοὶ ἰδιαιτέρου ἀρχιτεκτονικοῦ κάλλους, 5) Γεφύρια, 6) Τοπεῖα καὶ φυσικὰς καλλονές, 7) Σκηνὲς τοῦ καθημερινοῦ βίου, τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων (Γέννησις, Βάπτισις, Γάμος, Χοροί, Πανηγύρια, γιὰ τὴν ἐνδυματολογικὴ πλευρά), 8) Σχολεῖα, 9) Μεγάλοι Διδάσκαλοι, 10) Ἀγωνιστὰς, 11) Ἐυεργετὰς Μικροὶ - Μεγάλοι, 12) Ἱδρύ-

ματα Ἑπειρωτικῆς Ἐυεργεσίας, 13) Κληρικοί, 14) Ἐορτασμοὶ καὶ Ἐπέτειοι.

Ἡ ὑποδομὴ τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἄτλαντα χιτίζεται κάθε μῆνα μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας.

Οἱ ἀποστελλόμεναι φωτογραφίαι θὰ ἐπιστραφοῦν στοὺς κατόχους σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν.

Νέος Συνεργάτης τοῦ Δελτίου μετὰ τὸν κ. Πέτρο Γεωργιάδη ἐρασιτέχνη τῆς φωτογραφικῆς ἀπεικόνισις, ὁ κ. Νικόλαος Θεοφ. Μουτσόπουλος στρατεύεται στὴ συλλογικὴ πορεῖα τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας. Μᾶς στέλλει φωτογραφίαι:

α) Ἀσπρόμαυροι: 1) Πορταῖο τοῦ πρώτου Διευθυντοῦ τοῦ Ἀσπυρσοκασπίου (Δωρεὰ τοῦ Μοσχολοῖτου δαδῶν Σίνα (Γεωργίου καὶ Σίμωνος).

2) Καμπαναριὸ Μονῆς Ντουραχάνης.

3) Ἀσπυρσοκασπίο Ἀθηνῶν.

β) Ἐγχρωμοί: 1) Ἐοικλήσι τῆς Παναγίας στὸ Καλπάκι.

2) Ἱερὰ Μονὴ Φιλαθροπινῶν. Νησι Ἰωαννίνων.

3) Ἱερὸς Ναὸς Ἀγίας Τριάδος Ἰωαννίνων.

4) Ἱερὰ Μονὴ Ντουραχάνης.

5) Ἐξώθουρα Ἀγίου Μηνᾶ Δικόρφου Ζαγορίου.

6) Καμπαναριὸ Ἀγίου Μηνᾶ Δικόρφου Ζαγορίου.

7) Αὐλόπορτα στὸ Δικόρφο.

8) Ζαγορίσιο σπίτι στὸ Μονοδέντρι.

9) Ἀποψη Βίτσας Ζαγορίου.

10) Καμπαναριὸ Ἱ. Ναοῦ Κοίμητιος Θεοτόκου στὸ Νησί.

11) Ὁ Παντοκράτωρ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀ-

Ἑσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνησις

Οἱ χρηματικὲς εἰσφορὲς πρὸς τὴν
 "Ἑπειρωτικὴ Ἐταιρεία,, ἐκπίπτουν
 στὶς Δηλώσεις Φόρου Εἰσοδήμα-
 τος.

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα συνεχίζεται κάτι,
 πὺ δὲν ἔχει εὐκολὰ προηγούμενο. Εἶναι
 τὸ δημοψήφισμα τῆς ἀγάπης τῆς «Ἑπει-
 ρωτικῆς Ἐταιρείας», πρὸς τοὺς φίλους
 τῆς, τὰ Μέλη τῆς καὶ τοὺς Ὑποστηρικτάς
 τῆς καὶ αὐτῶν, πὺ ἀνταποκρινόμενοι, τὴ
 στηρίζουν μὲ τὶς πάσης φύσεως αὐτοπρο-
 αίρετες εἰσφορὲς τους. Καὶ τονίζομε πὺς
 κάθε συνδρομὴ γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γενι-
 κιώτεροις σκοποῦς τῆς Ἐταιρείας εἶναι
 αὐτοπροαίρετη. Καὶ κρίκοι αὐτῆς τῆς
 ἀλυσίδας τῆς ἀγάπης σ' αὐτοὺς τοὺς ἀ-
 πάνθρωπους καιροῦς, πὺ ζοῦμε εἶναι αὐ-
 τὸ τὸ μῆνα, οἱ:

Ἐλευθ. Παπᾶς γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ἡ κυρία Ἀγκη Μητσοπούλου γιὰ τοὺς γενικιώτεροις σκοποῦς	1000
Ἡ κυρία Ἀντωνία Σκενδέρη - Καραγιάνου γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ Συνταγματάρχης Π. Δ. κ. Ἐλ. Σπυρόπουλος γιὰ τοὺς γενικιώτε- ροις σκοποῦς	2000
Ὁ κ. Δημ. Λάμπας ἀπὸ Κέρκυρα γιὰ τὸ Δελτίο	1000

γίου Νικολάου Μονῆς Τζόρας.

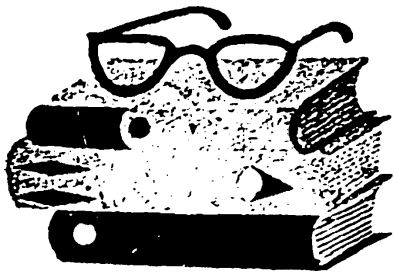
13) Τέμπλο Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικο-
λάου Μονῆς Τζόρας.

Τρία SLIDES (εἰκόνες): 1) Ἀποψη
Μονῆς Τζόρας γενικῆ. 2) Λαγγάδες καμ-
παναριό, 3) Ἀγίας Παρασκευῆς Δρίσκου.

Ἡ κυρία Εἰρήνη Κωνσταντῆ γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ κ. Γεώργιος Κατσαδῆρας γιὰ τοὺς γενικιώτεροις σκοποῦς	2000
Ὁ κ. Γεώρ. Ἀγγελῆς γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Δ.Σ. κ. Κώ- στας Ἐξάρχος πτὴ μνήμη τῆς ἀλησιμνήτης συντροφισσᾶς του Ζίτσας τρεῖς χρόνια ἀπὸ τὸ θά- νατό τῆς	5000
Ὁ Ἴατρος κ. Μιχαὴλ Μηλίγγος τακτικὸς ἐνισχυτὴς τῶν σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας	1500
Ὁ κ. Ἀπόστ. Δῆμιου γιὰ τὸ Δελτίο Μὲ τὴν εὐγενικὴ φροντίδα τοῦ Χρυσ. Λαμπρίδη:	500
Ὁ κ. Δημ. Γιαννακόπουλος ἀπὸ Ν. Ἀφρική	1500
Ὁ κ. Σταῦρ. Σουλούτας	2250
Ὁ Πολιτικὸς Μηχανικὸς κ. Δημ. Ἐξαρχόπουλος ὑπὲρ τῶν γενι- κιώτερων σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας εἰς μνήμη τοῦ πατρὸς του Γεωρ- γίου Ἐξαρχοπούλου	3000
Ἡ κυρία Βικτωρία Γόττου γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ Πολιτ. Μηχανικὸς κ. Γιάννης Λάμπρος ἀπὸ Καλαρρύτες γιὰ τοὺς γενικιώτεροις σκοποῦς	2000
Ὁ κ. Ἀπόστ. Γκαράνης γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ κ. Δημήτριος Ζαχαρίας, ἀξιωμα- τ. ἀ.	500
Ὁ Συνταξιούχος Ἐφέτης κ. Ἰ. Κουσουλῆς γιὰ τοὺς γενικιώτε-	

ρους σκοπούς της Έταιρείας	3000	στη μνήμη του πατέρα του Άγωνιστού Κων. Σκενδέρη, εκδό- τη του «Πελαγού», βουλευτή Κορυτσάς είκοσιτέσσερα χρόνια από το θάνατό του	5000
Ό κ. Έλευθ. Μούλιος για το Δελτίο	500	Η κυρία Όλγα Πίκου για το Δελτίο	500
Ό κ. Χαράλ. Λεβέντης όμοίως	500	Ό ιατρός, τέως Βουλευτής κ. Γι- ωάν. Παπαπέτρου, ό Ζιτσαίος, χάριν των γενικωτέρων σκοπών της Έταιρείας	8000
Ό κ. Έπαμ. Βαδύλης όμοίως	500	Ό κ. Βασίλ. Μπαλτζάκης για το Δελτίο	1000
Οι Κυρίες Λήδα και Άλεξάνδρα Καζαντζή εις μνήμην Βασιλείου Κορυσιωτάκη	3000	Η κυρία Κυριαζή Ροδόνα - Μα- ρίνα για το Δελτίο	700
Ό κ. Σπύρος Φιλίππου εις μνήμην Πλάτωνος Γερακάρη	2000	Ό κ. Μην. Γατόπουλος όμοίως	500
Ό Κος και ή Κα Πάνου Μελά εις μνήμην Δέσποινας Μασου- ρίδη	2000		
Η Κυρία Τζένη Θρεψιάδη	1000		
Ό κ. Παν. Χωρίκης για το Δελτίο	500		
Ό κ. Φωκίων Σκενδέρης τ. Πρόε- δρος Συλλόγου Βορειοπειρωτών			

1) ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:

- Δωδώνη. Έπιστημονική έπετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ίωαννίνων. Τόμος Δέκατος. Ίωάννινα 1981.
- Δημητρίου Φωτ. Καρατζένη. Πολιτι-
κές προσωπικότητες Νομού Άρτης. Εύ-
άγγελος Π. Γαρουφαλιάς. Δήμαρχος -
Βουλευτής. Άθήνα: 1983.
- Ιστορία των Κυδωνικών. (Πάνος Βαλ-
σαμάκης, Κωστής Μοσχώφ, Γεώργιος
Σακκάρης, Ίωάννης Καραμπλιάς, Ά-
θανάσιος Τσερνόγλου). Έκδοση της
Ένωσης Κυδωνιατών, άρ. 8. Άθήνα:

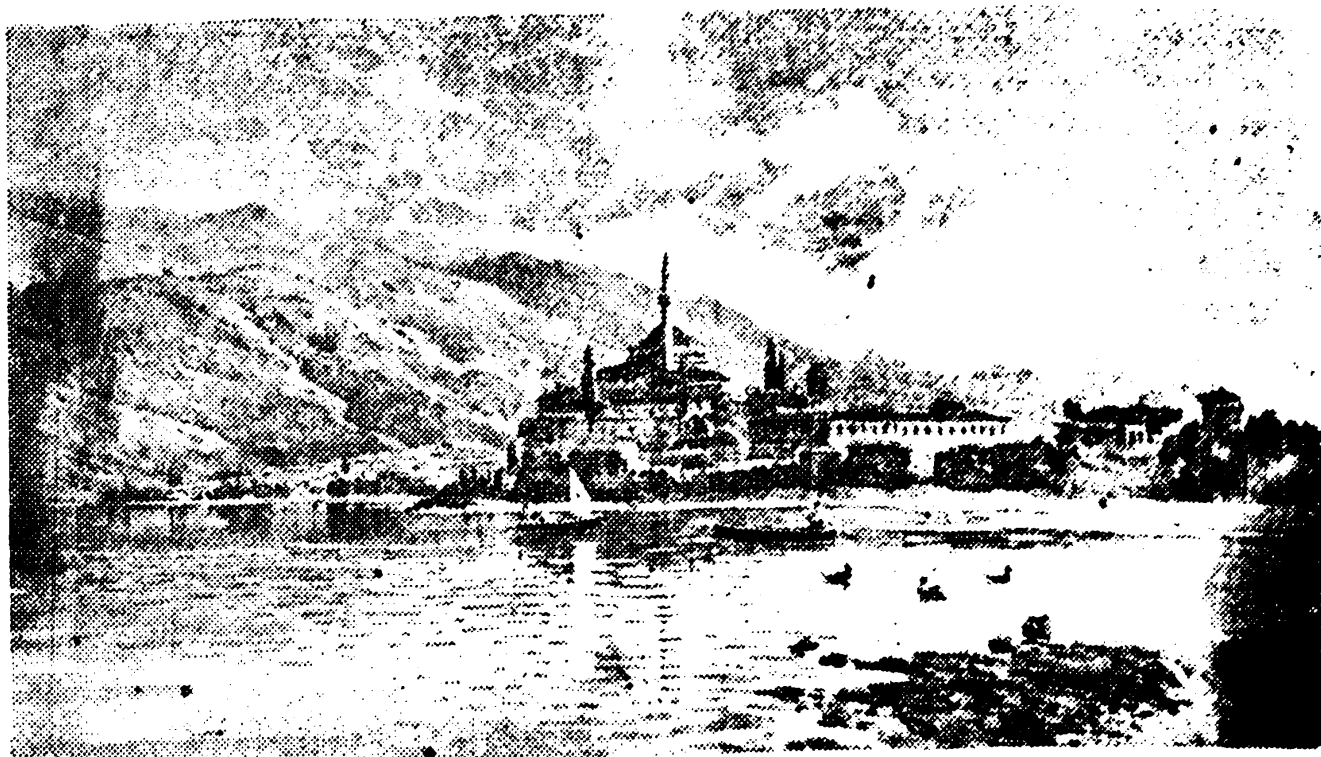
1982. (Βραβείον Έστία Ν. Σμύρνης
1983).

— Χαριλάου Γ. ΓΚΟΥΤΟΥ. Μολιταινά.
Ίστορικά στοιχεία για τα χωριά της
Μόλιστας Κονίτσης Γιανναδιά, Μεσα-
ριά, Μοναστήρι. Άθήνα 1983.

2) ΒΙΒΛΙΑ ΕΞ ΑΓΟΡΑΣ:

- Γερασίμου Βώκου. Ίστορία του Βαλκα-
νουτουρκικού πολέμου. Μετά εισαγωγής
εις την παγκόσμιοι πολιτική και δι-
πλωματική ιστορία της τελευταίας
τεσσαρακονταετίας. Άθήνα: 1914.
(Φωτοτυπία από το εις χείρας του Γυ-
μνασιάρχου Μάνθου Οικονόμου πρωτό-
τυπο).
- ΑΤΛΑΝΤΙΣ. Μηκαία εικονογραφημέ-
νη Έπιθεώρησις Ν. Υόρκης. Έτος 4,
άριθ. 1—12, 1931.
(Φωτοτυπία από το εις χείρας του Κη-
θηγητού Βασιλείου Ρόζου πρωτότυπο).

Π. ΟΙΚ.

Τὸ Τζαμί τοῦ Ἀσλάν Πασιᾶ καὶ τὸ Κάστρο Ἰωαννίνων. Ἐπιστολικό Δελτάριο ἀπὸ ἀκουαρέλα τοῦ Γιαλυνᾶ. (Ἀρχεῖο Κ. Καλογήρου)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.		Σελ.
Πρόσκληση σὲ ὁμιλία	353	Τῆς Συντάξεως. Φιλολογικά καὶ	
Βιογραφικά τοῦ Ὁμιλητῆ	354	Καλλιτεχνικά πορτραῖτα	385
Ἰουλίας Βοκοτοπούλου. — Ἡ ἀνασκαφή στὴ Βίτσα Ζαγορίου	355	Τῆς Συντάξεως. Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση	394
Λέοντ. Ι. Μελά. Τὰ Γιάννινα τῆς ζωντανίας καὶ τῆς παρακμῆς	362	Τῆς Συντάξεως. Ἐσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση	398
Δημ. Καρατζένη. Ἡ ἀπαγωγή τῆς Βασιλαρχόντισσας—Θύμιο Γάκης	368		
Χρυσάνθης Ζιτσαίας. Ἡ γοητεία τοῦ τραγουδιοῦ	374		
Ἄναστ. Παπαγγέλη. Γυαλί Καφενές	380		
Γεωργ. Ἀριστ. Χρηστίδη. Πάτς...	384		

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Φορεσιὰ Πωγωνίου
(Βλέπε σελ. 255 τεύχους 80 λήμμα «Ἱστορικό».)

Ἐπεύθυνος σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο: ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ἁγία Παρασκευὴ Ἀττικῆς — Τερψιθέας 64 — Τηλ. 6599.783

Τυπογραφεῖον: Γ. ΜΠΡΟΥΖΙΩΤΗΣ — Γ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ, Κωλέττη 4, Τηλ. 360.38.20

